

1990
GEGUŽĖ — MAY
BIRŽELIS — JUNE
Nr. 3

KARYS

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖ

TURINIO SKYRIAI: Karinės žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje pasižvalgius, Žvilgsnis į politiką, Kronika ir Šaulių priedas — Tremties trimitas.**Redaktorius** — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075**Administratorius** — Alfonsas Samušis**KARYS** išleidžiamas kas du mėnesiai. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Įvairių autorių straipsniai, skelbiami **KARYJE**, nevisada reiškia redakcijos nuomonę. Straipsniai gali būti trumpinami bei taisomi. Korespondencijos spausdinamos tik apie removėnų, šaulių ar birutiečių veiklą bei jų narius. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.**Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje:** metams U.S. \$26.00, pusmečiui U.S. \$13.00, atskiro nr. U.S. \$4.50Pinigus siųsti šiuo adresu: **KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA**Čekius arba Money Orders adresuoti tik **KARYS** vardu, - ne "Warrior" ar kt.Keisdami adresą nedelsdami praneškite **KARIUI**, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.**KARYS (ISSN 0022-9199)** is published bi-monthly by Lithuanian Veterans Assoc. **RAMOVĖ**, a Not-For-Profit Corporation, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$26.00 per year (single copy \$3.00). Second class postage paid at Brooklyn, N.Y. Postmaster. Send Address changes to: **KARYS, 341 Highland Boulevard, Brooklyn, N.Y. 11207.****TURINYS****Viršelis:** Viena iš paskutinių Nepriklausomos Lietuvos karių gretų iškilmėse nuotraukų.

Gen. A. Musteikis — Ultimatumas ir paskutinis posėdis	129
Virg. Liauška — Lietuviškoji Manerheimo linija	134
V. Jasulaitis — Pakėlus laiko skraistę	138
A. Martinionis — Lietuvos okupacijos pradžia	140
Okupacijos datos	141
Dr. V. A. Dambava — II pasaulinio karo kaltininkai	143
A. Budreckis — Lietuvos kovos su aukso orda	148
V. Kutkevičius — Svetimšalių legione	150
V. Raugas — Katyno žudynės	152
M. Tytuvėnis — Lietuvos karininko keliai	153
J. L. — Pokario partizanas	158

KARIO SKYRIAI:

Karinės žinios	161
Mūsų spaudoje pasižvalgius	167
Žvilgsnis į politiką	167
Iš grožinės literatūros	169

KARIO PRIEDAS

"Tremties trimitas"	173
---------------------------	-----

ATSTOVAI

Baltimore — K. Česonis, California — A. Auđronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citullis, Aurora, Col. — Br. Masiokas, Boston — V. Senūta, Detroit — V. Kutkus, Australia — V. Šalkūnas.

Isteigta Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARIYS

Atgaivintas Juginėse
Amerikos Valstybėse
1950 metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 3 (1659)

GEGUŽĖ — BIRŽELIS

1990

ULTIMATUMAS IR PASKUTINYSIS MINISTRŲ TARYBOS POSĖDIS

Ištrauka — faksimile iš gen. K. Musteikio "Atsiminimų fragmentai", išspausdinta 1970 m., paminime Lietuvos okupacijos 50-ąjį

Birželio 14 d., pusę dvyliktos nakties metu, pasiskambino man Merkys ir pasakė, kad iš Maskvos gautos labai blogos žinios ir kad 4 val. ryto prezidentūroje yra šaukiamas Ministrų tarybos posėdis. Po pusvalandžio vėl telefonas. Ministrų tarybos generalinis sekretorius Mašalaitis pranešė, kad tarybos posėdis šaukiamas ne ketvirtą, bet 1 val. nakties. Į posėdį atvyko: Merkys, Bizauskas, Jokantas, Tamošaitis, Audėnas, Masiliūnas, Valstybės kontrolierius Šakenis ir aš. Posėdyje nedalyvavo: Galvanauškas — buvo išvykęs į Klaipėdą, Urbšys — likęs Maskvoje ir Skučas — jau perdavęs pareigas Merkiui. Posėdis prasidėjo prieš 2 valandą. Posėdžiui pirmininkavo Prezidentas.

Visi išsigandę, tylūs. Prezidentas, atėjęs iš savo kabineto į salę, mums visiems atsistojus, linktelėjo galva. Toks buvo pasisveikinimas šį rytą.

Pradžioje Merkys pranešė, kad yra gautas rusų ultimatumas. Sakė, kad pilnas ultimatumo tekstas dar esąs neiššifruotas. Paskaitė tik pirmąjį ultimatumo punktą: Vidaus reikalų ministrą Skučą ir Valstybės saugumo departamento direktorių Povilaitį, kaip tiesioginius provokacinių veikslių kaltininkus, tuojau atiduoti teisman.

Tik pradėjus Prezidentui kalbėti, buvo atneštas pilnas ultimatumo tekstas. Sekantieji du ultimatumo punktai buvo:

2. Sudaryti naują Sovietų Sąjungai priimtina vyriausybę, kuri pajėgtų ir būtų pasiryžusi laiduoti garbingą Sovietų Sąjungos ir Lietuvos savitarpinės pagalbos sutarties įgyvendinimą ir ryžtingai sutramdyti sutarties priešus.

3. Įleisti naujas sovietų kariuomenės įgulas neribotu skaičiumi į visas svarbesnes Lietuvos vietas, kad būtų patikrintas Sovietų Sąjungos ir Lietuvos savitarpinės pagalbos sutarties vykdymas ir užkirstas kelias tolimesniems provokaciniams veiksams prieš sovietų įgulas Lietuvoje.

Atsakymo laikas: birželio 15 d., 10 val. ryto.

Iki to laiko atsakymo negavus, bus laikoma, kad Lietuva atsisako aukščiau pateiktuosius Sovietų Sąjungos reikalavimus vykdyti.

Visi tylėjo. Kalbėti pradėjo Prezidentas. Jis trumpai apžvelgė mūsų santykius su rusais, tik neseniai pasirašytąją savitarpinės pagalbos sutartį ir šį ultimatumą apibūdino, kaip begėdišką rusų kišimąsi į mūsų vidaus reikalus.

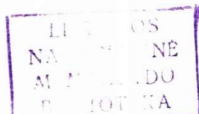
Prezidentas sakė, kad jis sutiktų svarstyti tik antrąjį ultimatumo punktą. Sakė: „Būna atsitikimų, kai didelė valstybė paspaudžia mažąją ir mažoji nusileidžia“. Prezidentas sakė, kad ir mes šiuo atveju galėtume nusileisti ir sudaryti naują vyriausybę, bet priimtina ne rusams, o pirmoje eilėje mums patiems. Trečias punktas esąs aiškus laužymas neseniai pasirašytosios savitarpinės pagalbos sutarties.

Kai dėl pirmojo ultimatumo punkto, tai Skučo ir Povilaičio atidavimas teismui būtų didelis sąžinės apsunkinimas. Jie dirbdami vadovavosi įstatymais ir Prezidento nurodymais. Dabar, atiduodami juos teisman, priimtumėm sau rusų išgalvotąsias šlykščias provokacijas.

Toliau Prezidentas priminė įvykusį Valstybės Gynimo Tarybos posėdį, kuriame buvo nutarta, kad, gresiant iš rusų pusės Lietuvos nepriklausomybei, mes ginklu priešinsimės. „Dabar tas laikas atėjo“, sakė Prezidentas ir pasiūlė ultimatumą atmesti ir gintis.

Kai Bizauskas pasakė, kad reikia sutikti Skučą ir Povilaitį atiduoti teisman, tai Prezidentas, labai supykęs, pašoko iš kėdės ir, pirštu durdamas į Bizauską, pasakė: „Kai tu būsi mano vietoje, tai galėsi išduoti, aš to nepadarysiu“. Prezidentas atsisėdo. Bizauskas, lyg truputį sumišęs, savo pasisakymą baigė siūlymu ultimatumą priimti ir nesipriešinti.

Aš pasakiau, kad visi ultimatumo punktai yra žiaurūs, bet baisiausias yra tretysis punktas, nes jo priėmimas reikštų visišką Lietuvos okupaciją. Gynimasis būtų sunkus ir, aišku, nebūtų sėkmingas, bet

tautos ateičiai jis būtų reikšmingas. Siūliau ultimatumą atmesti ir ginklu priešintis.

Audėnas trumpais bruožais priminė mūsų medžiaginio gyvenimo padarytą pažangą, gražiai klestinčią kooperatyvų veiklą. Sakė, kad karas tą viską sugriautų. Siūlė ultimatumą priimti ir nesipriešinti.

Masiliūnas pasisakė už nesipriešinimą, bet siūlė, kad Prezidentas ir vyriausybė turėtų pasitraukti, jog nepatektų į rusų bolševikų rankas.

Kiti ministrai tylėjo. Prezidentas paklausė Vitkausko nuomonės. Vitkauskas atsakė, kad, esant krašto viduje rusų įguloms, gintis būtų neįmanoma. Jis siūlė ultimatumą priimti ir nesipriešinti.

Tada Bizauskas pradėjo pulti Merkį. Jis stebėjosi, kad Merkys iki šiol dar nesusiprato atsistatydinti. Merkys tylėjo. Bizauskas karščiuodamasis sakė, kad mes turime labai populiarių žmogų į Maskvai priimtina — gen. Raštikį. Jis pasiūlė tuojau iškviesti Raštikį ir jam pavesti sudaryti naują ministrų tarybą. Merkys iš karto tylėjo ir nieko į Bizausko puolimą neatsakė.

Prezidentas sutiko, kad būtų iškviestas Raštikis.

Pundzevičius išskubėjo jo atvežti. Buvo padaryta posėdžio pertrauka. Prezidentas su Merkiu išėjo į Prezidento kabinetą. Kiti ministrai prie salės atvirų langų kalbėjosi, rūkė. Aš su Vitkausku, kaip nerūkoriai, pasilikome sėdėti savo vietose. Prie mūsų piktas ir susiraukęs priėjo Bizauskas. „Š... lietuviški generolai, nemoka padėties išnaudoti ir atsikratyti Smetonos režimo“. Mes su Vitkausku pasižiūrėjom į vienas kitą ir nieko neatsakėm. Buvo labai keista, kad Ministro pirmininko pavaduotojas tokios kritiškos padėties akivaizdoje galvoja apie atsikratymą režimu.

Prieš 4 val. ryto atvyko Raštikis. Bizauskas buvo išėjęs jo pasitikti. Jie abu kartu įėjo į salę, ir Raštikis atsisėdo šalia Bizausko. Iš savo kabineto grįžo Prezidentas su Merkiu. Posėdis vėl prasidėjo.

Prezidentas suglaustai supažindino Raštikį su ultimatumo turiniu, su atskirų ministrų pasisakymais ir paaiškino, kam Raštikis yra kviestas. Prezidentas sakė, kad jis paveda Raštikiui sudaryti naują vyriausybę. Raštikis neatsisakinėjo, bet suabejojo, ar jo, kaip Vokietijoje baigusio karo akademią, kandidatūra bus rusams priimtina. Tuojau įsiterpia Bizauskas. Jis priminė Molotovo priekaištą Merkiui, kad rusams palankaus nusistatymo Kariuomenės vadas buvęs pašalintas iš pareigų. Bizauskas teigė, kad Raštikio kandidatūra bus rusams priimtina.

Raštikis sutiko sudaryti naują vyriausybę. Vadinasi, nuo šio momento jis dalyvauja posėdyje, kaip būsimosios vyriausybės pirmininkas.

Aš paprasčiau žodžio. Pakartojęs savo anksčiau pareikštą nuomonę, kad ultimatumą reikia atmesti ir gintis, paprasčiau Prezidentą, kad jis leistų pasisakyti naujam Ministrui pirmininkui.

Raštikis atsakė: „Krašte yra įgulos. Gintis būtų neįmanoma. Reikia visus reikalavimus priimti ir nesipriešinti“.

Man pasidarė pikta. Neprašęs žodžio pasakiau: „Anksčiau — duok pinigų, pinigų, o dabar bijom šautuvą pakelti“.

Bizauskas vėl pradėjo karščiuotis ir raginti greičiau ultimatumą priimti, nutraukti tardymo komisijos darbus, tai ir rusai padarys mums nuolaidų ir sušvelnins savo reikalavimus. Jokantas kalbėjo labai trumpai. Jis sakė: „Jeigu taip, tai paimkim ir pasipriešinkim“. Vitkauskas, padilinęs sėdimąją kėdę, sakė, kad jis pritariąs Raštikio nuomonei, jog gynimasis būtų neįmanomas, kai krašte yra įgulos.

Valstybės kontrolierius Šakenis pasakė: „Vis dėlto geriau būtų pasipriešinti“.

Prezidentas griežtai pareiškė, kad jis pirmojo ir trečiojo punktų priimti nesutinka. Jis atsistojo ir pasakė, kad išeinąs. Kilo sąmyšis, prašyta, kad pasilikėtų. Prezidentas atsisėdo. Prezidentas sakė, kad jeigu nesipriešinama, tai jis, protesto ženklan, savo pareigas pagal konstituciją perduos Ministrui pirmininkui ir pats išvažiuos pailsėti. Sakė, kad negalys pasilikti krašte, nes tokiu atveju rusai priverstų jį pasirašyti visokių dokumentų ir tuo pačiu subolševikinti Lietuvą.

Naujų pasiūlymų nebuvo. Merkys, visą laiką nė žodžio neprataręs, atsistodamas rankomis sudavė per kelius ir pasakė: „Aš manau, kad pirmąjį ir antrąjį punktą reikia priimti, o dėl trečiojo — naujam pirmininkui reikia vykti į Maskvą tartis“.

Taigi mintis dėl pasipriešinimo buvo palaidota. Tada aš pasiūliau nors protestą pareikšti.

Prezidentas: „Būtinai“.

Raštikis: „Tas nieko nepadės. Nereikia rusų erzinti jokiais protestais. Mums reikės su jais dirbti, todėl reikia rodyti daugiau nuoširdumo“.

Taip birželio 15 d., 7 val. ryto, buvo baigtas paskutinis Nepriklausomos Lietuvos Ministrų tarybos posėdis.

Jokių balsavimų nebuvo, bet visi dalyviai buvo prašomi pareikšti savo nuomonės.

To posėdžio metu išryškėjo:

1. Respublikos Prezidentas naują vyriausybę paveda sudaryti Raštikiui.

2. Su daugumos Ministrų tarybos narių, naujai parinkto Ministro pirmininko ir Kariuomenės vado

siūlymu ultimatumą priimti ir nesipriešinti Prezidentas nesutinka.

3. Prezidentas pagal konstituciją savo pareigas paveda eiti Ministrui pirmininkui ir išvyksta užsienin.

Tuojuo po to posėdžio Merkys norėjo pirmininko pareigas perduoti Raštikiui. Raštikis nesutiko. Jis sakė, kad pareigas perims tik tada, kai Ministrų taryba bus sudaryta ir Prezidento patvirtinta.

Prezidentas paklausė Merkį: „Kur yra Skučas su Povilaičiu?“

Merkys: „Pone Prezidente, jie yra saugioje vietoje“.

Prezidentas Merkiui: „Žiūrėk, kad šių žmonių gyvybė nebūtų mums ant sąžinės“.

Prezidentas ir Merkys prašė visus ministrus būti arčiau prezidentūros arba Ministrų tarybos rūmų, kad prireikus galima būtų surasti.

Raštikis su Prezidentu kalbėjosi dėl naujos tarybos sudarymo. Girdėjau, kaip Raštikis kalbino Tamošaitį, Jokantą, Vitkauską įeiti į jo sudaromąją vyriausybę. Su Urbšiu ketino susisiekti telefonu. Bizauskui buvo numatoma pasiuntinio vieta Vašingtone. Apie 9 val. ryto aš ir Tamošaitis atvykome į Ministrų tarybos rūmus. Netrukus atvyko ir Merkys. Mūs pašaukė pas Merkį. Jis visiems ministrams davė po 1.000 dolerių. Apie 10 val. aš vėl grįžau į prezidentūrą. Apie 10 val. buvo gautas iš Maskvos pranešimas, kad Raštikio kandidatūra nepriimtina. Visiems buvo nelauktas smūgis, bet labiausiai Bizausko optimizmui.

Lietuvių Enciklopedijoje ir mūsų spaudoje visur buvo rašoma, kad rusų ultimatumą Lietuvos vyriausybė priėmė.

Lietuvos konstitucijos paragrafas 141 yra tokio turinio:

„Mobilizaciją, karą ir taiką sprendžia Respublikos Prezidentas Ministrų tarybos pasiūlymu“.

Šiuo gi konkrečiu atveju Ministrų tarybos dauguma siūlo ultimatumą priimti.

Prezidentas nesutinka. Tai kaip gi — ultimatumas priimtas ar ne?

Tokio klausimo iki šiol dar nespėdė mūsų teisininkai. Jis yra įdomus ne tiek praktiškam reikalui, kiek teoretiškai išaiškinti šiam teisiniui klausimui.

PREZIDENTO IŠVYKIMAS

Kaip buvo nutaręs, Prezidentas apie 10 valandą ryto pradėjo rengtis kelionėn. Pats nurodinėjo sūnui Juliiui ir prezidentūros tarnautojams, kokį

daiktą įdėti į vieną ar kitą lagaminą. Prieš 12 valandą atėjo Lietuvos Banko valdytojas Paknys ir įteikė jam lygiai 10.000 dolerių. Prezidentienė tuo laiku buvo ūkyje — Užulėnyje. Pats Prezidentas jai paskambino, kad ji vyktų į Palangą. Mat, ir pats Prezidentas buvo nutaręs vykti į Palangą, o iš ten — netoli Klaipėdos kraštas.

Tai išgirdęs, aš priėjau prie Prezidento ir pasakiau, kad tokia ilga kelionė būtų rizikinga. Aš sakiau, kad saugiau būtų, jei jis vyktų į Marijampolę — į 9 pulką. Pulkas didelis, patikimas ir netoli. Prezidentas sutiko. Liepė tuojau iškviešti Raseinių apskrities viršininką Giedraitį ir paprašyti jį, kad jis Raseiniuose ant tilto sutiktų prezidentienę ir ją padėtų į Kybartus.

Aš gi tuojau paskambinau 9 pulko vadui gen. štabo plk. Gaušui. Pasakiau, koks reikalas, ir paprašiau sutikti į Marijampolę įvažiuojantį Prezidentą ir rūpintis jo apsauga.

Gaušas atsakė: „Viskas bus sutvarkyta“.

Apie 3 valandą Prezidentas pradėjo atsiveikinti su ministrais. Vaizdas buvo sunkus ir jaudinantis, kai jis atsiveikinėjo su prezidentūros tarnautojais. Prezidentas, nors ir stengėsi laikytis ramiai, bet ne kartą nusišluostė akis. O prezidentūros personalas, vyrai ir moterys, vieni spaudė rankas, kiti siekė bučiuoti ir visi verkė.

Kartu su Prezidentu išvyko sūnus Julius su žmona, žentas husarų pulko vadas, dar neatsigavęs po operacijos, gen. štabo plk. A. Valušis su žmona ir du Prezidento adjutantai: gen. štabo plk. lt. Žukaitis ir lt. Mikalojūnas. Tai buvo kelios minutės po 3 valandos.

Grįžęs į Ministrų tarybos rūmus, radau Merkį ir Tamošaitį. Papasakojau įspūdžius apie Prezidento išvykimą. Kai įėjau į Merkio kabinetą, abu su Tamošaičiu kalbėjomės ant rūmų laiptų Donelaičio gatvės pusėje.

Galėjo būti apie pusė ketvirtos, kai gen. štabo plk. Karvelis paskambino iš štabo ir pasakė, kad rusų tankai iš Gaižiūnų poligono jau yra prie „Aušros“ kino Žaliamame kalne.

Aš išsigandau. „Antanai“, pasakiau Tamošaičiui, „bėkime“. Jis sutiko. Greitai nuėjom pas Merkį ir jam pasakėm, kad mes išvažiuojam ir bandysime susisiekti su Prezidentu. Merkys atsakė: „Darykite, kaip jums geriau atrodo“.

Atsiveikinę išėjom ir pasileidom Kačerginės link, kur vasarojo Tamošaičio žmona su sūnum. Paimę ją, važiuvom per Šakius Gižų link, kur netoli to bažnytkaimio savo tėviškėje buvo mano šeima. Pakeliui sustojome Vilkaviškyje prie apskrities policijos vado įstaigos. Aš įėjau į vidų ir ten radau apskrities policijos vadą Antanaitį. Jis pasakė, kad tik

neseniai per Vilkaviškį į Kybartus nuvažiuojęs Prezidentas.

Aš nustebau, nes buvau tikras, kad Prezidentas yra Marijampolėje, 9 pulke. Greitai nuvykom pas mano šeimą ir tuojau atgal į Kybartus.

Kybartuose gimnazijos rūmuose radom Prezidentą. Jis apsidžiaugė, kad ir mes su Tamošaičiu atvažiuom pas jį. Jau buvo atvykusi ir Prezidento žmona. Pas Prezidentą buvo atėję keli kybartiečiai: Prapuoleniai, Orentai. Gimnazijos direktorius Ambraziejus su žmona visus vaišino kava. Prezidentas sakė, kad jis norįs pasilikti Kybartuose kiek galima ilgiau. Vis apgailestavo, kad nebuvo pasipriešinta rusams.

Aš pasakiau Prezidentui, kad būtų gera čia turėti 9 pulką. Tai būtų patikima apsauga, ir gal galima būtų nors simboliškai pasipriešinti.

Prezidentas liepė man susisiekti su 9 pulku. Paskambinau pulko vadui. Jis jau žinojo, kokia yra padėtis, ir kai aš jam pasakiau, kad Prezidentas pageidautų, jog jis su pulku ir artilerijos grupe atvyktų į Kybartus, pulko vadas be jokių svyravimų atsakė, kad jis kaip galima greičiau pradės žygiuoti. Šią žinią pasakiau Prezidentui. Jis labai apsidžiaugė.

Tuoju po to, atsiklausęs Prezidentą, paskambinau Tauragės pulko vadui gen. št. plk. Breimeliui. Pulkas buvo priedangos, taigi trijų pilnų batalionų su artilerijos grupe. Pulko vadas — gerai pažįstamas ir labai tvarkingas karininkas. Jam trumpai nušviečiau padėtį ir Prezidento vardu pasakiau, kad jis su Tauragės įgula organizuotų bent simbolinį pasipriešinimą rusams. Rusams spaudžiant, trauktųsi vokiečių sienos link ir kraštutiniu atveju pereitų į Vokietiją. Kai baigiau, Breimelis atsakė: „Pone ministeri, aš to nepadarysiu“. „Bet tai Prezidento įsakymas“. Breimelis pakartojo savo neigiamą atsakymą.

Pranešiau Prezidentui. Jis patraukė pečiais ir pasakė: „Gal 9 pulkas atvyks“.

9 pulkas tikrai išvyko iš Marijampolės ir žygiavo Vilkaviškio link. Paryčiais, vadinasi, jau birželio 16 d., pulką prisivijo iš Kauno pasiūsti kavalerijos viršininkas gen. Talat-Kelpša ir gen. Žilys ir prikalbino grįžti į kareivines. Pulkas paklausė ir sugrįžo.

Mums tebesant gimnazijos rūmuose, suskambėjo telefonas. Aš atsiliesčiau. Skambino Ministrų tarybos raštinės direktorius M. Žilinskas. Aš jį paklausiau: „Kur Merkys?“ Žilinskas atsakė, kad jis esąs savo bute ir kad jam labai galvą skauda. Paskui Žilinskas paklausė, kaip Prezidentas ir ar jis nemano grįžti Kaunan. Aš atsakiau, kad neatrodo, jog Prezidentas pakeistų savo nusistatymą. Tada Žilinskas pasakė, kad netrukus pas Prezidentą išvyksta dele-

gacija, tai gal „kaip prekė sugrįš“. Toks Žilinsko pasakojimas mane išgąsdino. Pagalvojau: atvažiuos, nužudys ir parveš kaip prekę.

Po šio pasikalbėjimo greit priėjau prie Prezidento ir pasakiau, kad laikas pereiti sieną. Prezidentas atsisveikino su šeimnininkais, ir mes visi pajudėjom. Į pirmąją mašiną sėdo Tamošaitis ir aš, į antrąją Prezidentas su adjutantais. Toliau mūsų šeimos.

Privažiavę prie sienos, mes su Tamošaičiu išlipom iš mašinos ir priėjom prie barjero. Mūsų ir vokiečių barjerai buvo nuleisti. Prie mūsų barjero iš vokiečių pusės keturi vokiečių pasienio sargybiniai kalbėjosi su mūsų pasieniečiais. Mes pasakėm, kad norime pereiti sieną. Mūsų sargybiniai atsakė, kad siena esanti uždaryta. Aš paklausiau vokiečius. Jie atsakė, kad jiems esą įsakyta visus praleisti. Jie nuėjo prie savo barjero, ir jų barjeras pasikėlė. Tuo laiku prie manęs ir Tamošaičio pribėgo mūsų pasienio puskarininkis ir pasakė, kad pereinamojo punkto viršininkas, jo pavardė Zemaitis, prašo mane užėti į raštinę. Aš atsakiau, kad tegul jis išsina Prezidento sutikti. Puskarininkis nubėgo į raštinę ir grįžęs vėl man sako, kad aš nueičiau į raštinę. Lyg norėjau eiti, bet aš vėl pakartočiau: tegul jis išsina. Tada tas puskarininkis priėjo prie manęs ir stvėrė už rankos. Kadangi aš stovėjau visai prie barjero, tai lengvai ištraukiau savo ranką ir atšidūriau kitoje pusėje. Tada tas puskarininkis balsiai padavė komandą „Užtaisyk šautuvus!“ Po šios komandos Tamošaitis nužingsniavo atgal mašinos link, o mane du vokiečiai paėmė ir nuvedė į Eitkūnų stotį. Tai įvyko birželio 15 d., visai prieš pat 12 val. nakties.

O toliau buvo taip.

Prezidentas su adjutantais, išgirdę komandą „užtaisyk šautuvus“, išlipo iš mašinos ir, įspėdami esančias kitose mašinose mūsų šeimas, nuėjo atgal nuo barjero.

Beeinantį Prezidentą sutiko ir atpažino kybartiškis privatus advokatas Misiurevičius. Jis ir pravedė per sieną Prezidentą su Žukaičiu per upelį. Ta pačia brasta pasinaudojo ir mano šeima. Tamošaitis, žmonos perkalbėtas, sienos neperėjo. Jis nuvyko pas savo pažįstamus Kybartuose, ten pernaktvojo ir sekmdienį iš ryto grįžo į Kauną.

Kaip minėjau, mane nuvedė į Eitkūnų stoties salę ir du sargybiniai niekur neišleido. Aš paprašiau leisti man susisiekti su mūsų pasiuntiniu Berlyne Škirpa. Leido, bet įspėjo, kad kalbėčiau vokiškai. Škirpos telefonas neatsakė, tai paprašiau sujungti su mūsų karo atstovu gen. št. plk. Grinium. Jis atsiliespė. Painformavau apie padėtį ir vėl žadėjau paskambinti, kai ateis Prezidentas. Prašiau painformuoti Škirpą.

Lietuvos prezidentas Antanas Smetona su žmona Sofija. Stovi (iš k.) sūnus Julius, duktė Marija Valušienė ir žentas g. št. plk. Aloyzas Valušis

Tik baigiau kalbėti, kai į stotį, vokiečių pasieniečių lydimas, atėjo Prezidentas su adjutantu Žukaičiu. Po keliolikos minučių vokiečiai atvedė ir mano šeimą.

Kai Prezidentas atėjo, vėl paskambinau Griniui ir pranešiau, kad Prezidentas jau yra Eitkūnuose. Prezidento šeima atvyko tik sekmadienį anksti rytą. Pasirodo, kad energingai poniai Valušienei pavyko išsikovoti, jog ją, net su šiek tiek Prezidento daiktų, praleistų per sieną.

Dar nebuvo išaušęs sekmadienio rytas. Į stotį atvyko vokiečių pasienio viršininkas dr. Graeffe. Jis mandagiai pasisveikino su Prezidentu ir pareiškė užuojautą dėl Lietuvų ištikusios nelaimės. Prezidentas paprašė jį, kad praneštų, kam reikia, jog jis yra atvykęs į Vokietiją, ir prašė daryti žygių, kad nebūtume gražinti rusams. Graeffe atsakė, kad tą klausimą spręsiąs pats Fiureris. Buvoni labai išvargę. Mums davė valgyti ir paskui nuvedė į viešbutį — Preussischer Hof.

Galėjo būti apie 4 val. ryto. Mane pašaukė prie telefono. Skambino iš Berlyno Škirpa. Jis sakė, kad

Prezidentas nebuvo pasirašęs kažkokių raštų ir todėl būtinai turįs grįžti į Kauną.

Aš atsakiau, kad Prezidentas yra pasirašęs aktą apie pavedimą ministrui pirmininkui Merkiui eiti prezidento pareigas ir, kiek žinau, nėra linkęs grįžti. Škirpa nesiliovė įtikinęs, kad Prezidentas turi grįžti. Tada aš pasiūliau Škirpai kalbėtis su pačiu Prezidentu. Kai Prezidentas kalbėjo, telefono būdelė buvo atvira. Aš negirdėjau, ką Škirpa sakė, bet girdėjau Prezidento atsakymus. Škirpa įtikinėjo Prezidentą grįžti. Prezidentas nesutiko. Sekmadienį iš ryto pas Prezidentą atsilankė iš Kauno delegacija. Delegacijoje buvo Finansų ministras Galvanuskas ir gen. Tallat-Kelpša. Kiti du delegacijos nariai — plk. Saladžius ir buvęs Prezidento adjutantas plk. Šliogeris — buvo likę Kybartuose.

Ši delegacija kalbino Prezidentą grįžti. Galvanuskas kalbino mandagiai. Jis sakė: „Gal kaip nors susitvarkysime, apsiprasime ir galėsime gyventi“. Tallat-Kelpša, retkarčiais įsiterpdamas į kalbą, buvo griežtesnis, kartais net nemandagus. Prezidentas laikėsi savo nusistatymo. Jis sakė: „Negrįšiu, nes nenoriu savo rankomis subolševikinti Lietuvą.“

LIETUVIŠKOJI MANERHEIMO LINIJA

VIRGILIJUS LIAUŠKA

Tarpukaryje buvo mada statyti gynybines pasienio linijas. Mažino linija. Zygfrydo linija. O Lietuvoje? Buvo gynybinė linija ir Lietuvoje. Teisingiau ją vadinti ešelonuota gynybos sistema, orientuota iš pietryčių į šiaurės vakarus. Tos sistemos pirmasis ešelonas ėjo Vievio, Kaišiadorių, Ukmergės rajonais; antrasis ešelonas — Jonavos — Kėdainių — Kauno trikampis ir panemunė; trečiasis ešelonas — vadinamasis “pagrindinis pasipriešinimo ruožas” (CVA, F 1364, ap. 2, b. 449) — į pietus nuo Raseinių ir į rytus — Dubysa. Gynybinė sistema atsirado ne iš karto, o dalimis (pradedant 1935 metais), bet jos kontūrai išryškėjo dar iki tarybinių įgulų įvedimo 1939 m. lapkričio mėnesį.

Kaip žinome, Lietuvos išvadavimas Didžiąjame Tėvynės kare prasidėjo nuo Vilniaus, plėtojosi Šiaurės Vakarų kryptimi ir sustojo vasaros pabaigoje ties Dubysos riba maždaug ten, kur 1939 m. buvo numatytas “pagrindinis pasipriešinimo ruožas”. Lietuvos kariuomenės vadovybėje būta įžvalgių strategų.

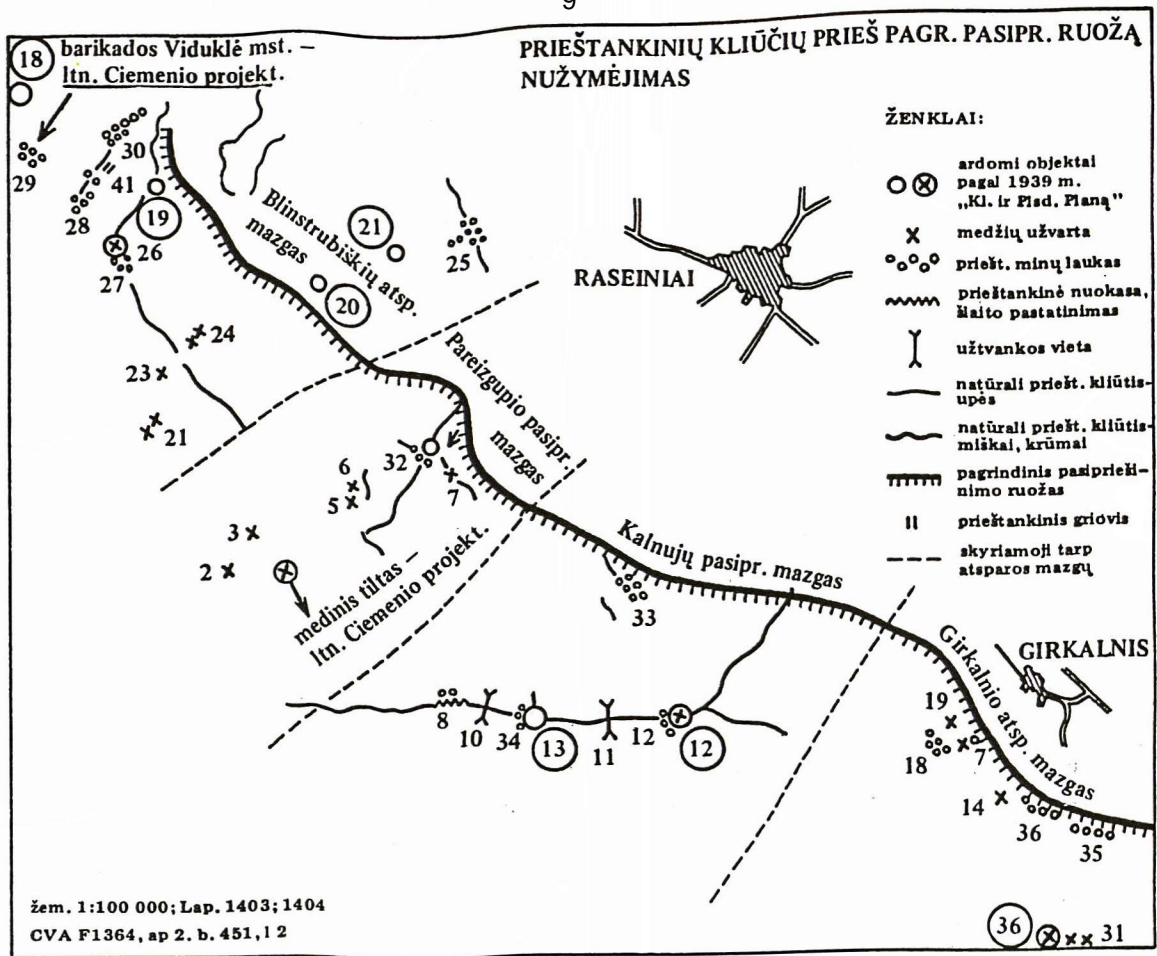
Pirmasis gynybos ešelonas. Jis ėjo tuometiniu pietrytiniu Lietuvos pasieniu 50 — 100 km. Numatyta sunaikinti Vievio, Kaišiadorių geležinkelio mazgus, Ukmergės tiltą. Turėjo būti sunaikinta dešimtys mažesnių tiltų, keliai, svarbiausiomis kryptimis suarti, padarytos medžių užtvartos. Teritorija suskirstyta ruožais ir barais. Pastarieji — maršrutais. Pavyzdžiui, pirmojo ruožo pirmojo baro plane buvo numatyta sunaikinti 24 tiltus. Pirmojo baro pirmajame maršrutiniame tvarkaraštyje pažymėti šie naikinimi objektai: gelžbetoninis Kaupliškų tiltas per Musės upę kelyje Musninkai - Kernavė, gelžbetoninis Musninkų tiltas per Musės upę kelyje. Musninkai — Čiobiškis medinis Paširvinčių tiltas per Širvintos upę kelyje Musninkai — Galvonai, medinis Liukonių tiltas per Širvintos upę ke-

lyje Čiobiškis — Gelvonai, medinis Sabiliškų tiltas per Kabarkštės upę kelyje Čiobiškis — Gelvonai, medinis Veprių tiltas per Šventosios upę kelyje Vepriai — Gelvonai, medinis Leonpolio tiltas per Šventosios upę kelyje Leonpolis — Pabaiskas (CVA, F 1364 ap. 2, b. 7). Kiekvienam sunaikintam tiltui ir tilteliui turėtas planas su situaciniu žemėlapiu nurodant darbų apimtį ir tvarką. Daugelyje sunaikinimo planų yra pastabos apie vieno ar kito objekto sunaikinimo pasekmes. Pavyzdžiui, prie betoninio tilto Eržvilko vakariniame pakraštyje sunaikinimo projekto būsimiems gynėjams paaiškinama: “Tilto privažiavimas stačiais šlaitais. Tiltu suardymas sudaro motorizuotoms dalims kliūtis. Nukalus privažiavimą (apie 30 darbo valandų) — kliūtis prieš tankus. Apvažiavimo vietoje nėra. Upelis negilus, Atstatymui medžiaga miestely”. Kelius numatyta suardyti. Pavyzdžiui, kelio Eržvilkas — Vadžgirys ardymo plane pasakyta: “Kelias eina lygiais laukais. Sudaryti kelyje sunkiau apvažiuojamas kliūtis negalima. Todėl pasunkinti motorizuotoms dalims juo naudotis, o drėgname ore padaryti visai negalimu naudotis — reikia situacijos plane parodytose vietose suarti. Kiekvienoj vietoj po 3 suarimus, tarp kurių tarpė palikti pora šimtų metrų. Vieno suarimo ilgis apie 60 metrų suarimui — apie 1 val. laiko ariant traktoriumi...”

Antrasis gynybos ešelonas. Vadinamasis “Kauno gynybos” planas, kurį mini savo atsiminimuose S. Raštikis. Svarbiausi objektai — Kėdainių ir Jonavos tiltai, Palemono geležinkelio mazgas ir Kauno tiltai. Kėdainių ir Jonavos tiltus numatyta ginti. Tuo tikslu prie Kėdainių geležinkelio tiltų dar 1935 m. įrengti įtvirtinimai (CVA F 1364, ap. 2, b. 57). Jonavos tiltų per Nerį įtvirtinimo darbai baigti 1938 m. pavasarį (CVA, F 1364, ap., 2, b. 48). Darbus prižiūrėjo, vėliau

emigravęs inžinierius J. Mulokas (jis buvo ir Dubysos patvenkimo projekto autorius). Palemono geležinkelio mazge numatyta susprogdinti visus iešmus ir kryžmes. Palemono geležinkelio mazgo ir Kauno tiltų sunaikinimo projektai parengti 1940 m. pradžioje. Tikėtasi smūgio iš tarybinių įgulų Alytuje ir Prienuose, todėl šiame gynybos ruože daug dėmesio skiriama Nemuno ribai; turėjo būti sugadintos tarp Jurbarko ir Sėdžiaus persikėlimo per Nemuną priemonės — atplukdžius septynis keltus į dešinįjį krantą keltų lynus atjungiant ir paskandinant, valčių dugnuose iškertant skylės, (CVA, F 1364, ap. 2, b. 175). Dešinįjį Nemuno krantą Raudonės — Veliuonos ruože užminuoti.

Trečiasis gynybos ešelonas Vadinamasis “pagrindinis pasipriešinimo ruožas”. Planas parengtas 1940 m. pradžioje, detalūs situaciniai žemėlapiai — tik birželio pradžioje. Rimta kliūtis motorizuotoms dalims į rytus nuo Raseinių — Dubysa, todėl ir nutarta čia įrengti pagrindinį pasipriešinimo ruožą. Iš pietų Raseinius manyta ginti riba: Girkalnis — Kalnųjai — Pareizgupis — Blinstrubiškiai (žr. schemą). Įtvirtintas gynybos ruožas buvo pradėtas statyti 1939 m. antroje pusėje. Dubysą, kaip minėjome, buvo numatyta patvenkti keliose vietose (CVA, F 1364, ap. 2, b. 14). Pasinaudota 1902 - 1905 m. geodezinių tyrimų duomenimis, kasant Nemuno — Ventos vandens kelią. Vasarą Dubysa sekli, bet krantai statūs. Todėl patvenkus manyta upę padaryti sunkiai pervažiuojamą. Dėl to stengtasi patvenkti tik brastas su geresniais privažiavimais. Patvenkimo aukštis imtas toks, kad brastos vietoje gylis nebūtų mažiau kaip 1,2 m (riba, virš kurios to meto susisiekimo priemonės nebegalėjo pervažiuoti). Užtvankų konstrukcija paprasčiausia, iš vietinių medžiagų. Gynybos ruožas

Gen. K. Musteikis savo atsiminimuose užsimeina, kad Lietuvos vyriausybė buvo nusprendusi krašto laisvę ginti ginklu, tačiau nei jis, nei kiti, rašę panašius atsiminimus, gynimosi planų nepateikė.

1989 m. leidinyje „Kalba Vilnius“ buvo paskelbtas tokio plano brėžinys, atliktas ltn. A. Cieminio, mirusio Rochesteryje, JAV, kurio sūnėnas tą gynimosi plano brėžinį atsiuntė *Kario* redaktoriui.

į pietus nuo Raseinių yra iš keturių dalių, iš viso čia buvo numatyta įrengti per 50 pasyviosios gynybos objektų, svarbiausi — pėstijos ir prieštankinių minų laukai. Pavyzdžiui, vienoje iš keturių gynybinės sistemos dalių — Girkalnio kryptimi — numatytos šios prieštankinės kliūtys: prie Pakalniškių kaimo — medžių užvartos, Pakalniškių — Naukaimio kelyje kryžkelę užminuoti, Naukaimio — Dvareliškių kelią Žvirgždžių kaimo rajone užminuoti ir versti medžius, Pagirių gyvenvietę ir slėnį Plaušinių kaimo rajone minuoti (CVA, F 1364 ap. 2, b. 7).

Planai planais, o kas atlikta? Paci-

tuosime 1939 m. rugsėjo 13 d. reportažą *Lietuvos aide*: „Staiga į mane atsikreipia dvi aiškios akys su maža pašaipia liepsnele: „Ar žinote, ant ko jūs stovite“? Į greitą ir keistą klausimą aš tik pažiūriu po savimi. Aišku kur aš stoviu... Po manim paprastas pilkas tiltas, kokių galima rasti mūsų vieškeliuose šimtais. Karininkas atsargiai padaužo koją į medinį tilto grindinį. Paskui sako man: „Po mumis yra nei daugiau, nei mažiau kaip toks kiekis sprogstamos medžiagos, į kurį maža kibirkštelė, ir mes atsidsursime toli ir aukštai...“

1939 m. pabaigoje kariuomenėje pradėta mokyti prieštankinės kovos

būdu. Specialia instrukcija kiekvienam batalionui įsakyta pasigaminti po 3 - 5 tankų maketus ir atlikti šaudymo pratybas. Svarbiausias prieštankinis ginklas — Ispanijos kare pasiteisinęs prieš lengvuosius ir vidutinius tankus — 20 mm kalibro kulksvaidis „Erlikon“ (ŠAP — Šaulių automatinis pabūklas). Apskaičiuota, kad tankui sunaikinti pakanka 3 - 4 šūvių...“

Išliko kariuomenės štabo 1940 m. gegužės 6 d. instrukcija tuo klausimu divizijų ir pasienio pulkų vadams: „Karui su bet kuriuo mūsų didžiuoju kaimynu kilus, pirmiausia būsime pulti prieš moto-mechani-

zuotų kariuomenės vienetų. Reikalingiausias ginklas bus ŠAP. ŠAP uždaviniams vykdyti, reikalui esant, sėkmingai galės būti naudojami ir LAP pabūklai (zenitiniai pabūklai; beje, vėliau pasitarnavę Leningrado gynyboje kovoje su tankais — V. L.). Šiuo metu daug ŠAP yra laikomi mobilizacinėje atsargoje ir jiems aptarnauti parengtos tarnybos nėra, todėl, kad ir didžiausiam reikalui esant, panaudoti jų prieš mobilizacijos užbaigimą negalime. Kariuomenės vadas įsakė visus ŠAP pabūklus iš mobilizacinės atsargos išimti ir paruošti jiems reikalingą tarnybą, paimant reikalingą žmonių skaičių iš kitų kuopų ir sudarant ŠAP būrius po 6 pabūklus” (CVA, F 509, ap. 1, b. 492).

Lietuva neturėjo nei tankų dalinių, nei pakankamai aviacijos, nei modernios artilerijos. Todėl, instrukcijoje apeliuojama į lietuvių kario sąmoningumą ir išradingumą: “Tankui važiuojant virš apkaso, jį galima sustabdyti įkišus į vikšrus kurį nors stambesnį gelžgėlį. Prieš taip sustabdytą tanką gali būti panaudotas benzinas arba granatų bukietai”. 1939 m. pabaigoje suprojektuota pėstinųjų dalinių kovinė įranga — rugsėjo 6 d. kariuomenės vadas patvirtina sunkiojo kulkosvaidžio lizdo — apkaso tipinį projektą, rugsėjo 20 d. patvirtinami šešių tipų prieštankinių kliūčių įrengimo projektai, minosvaidininkų skyriaus dviejų tipų lizdų projektai, bataliono ryšių mazgo tipinis projektas, 1940 m. gegužės 20 d. kariuomenės vadas V. Vitkauskas pasirašo ant zenitinio 20 mm kalibro pabūklo apkaso ir kovinės aikštelės tipinio projekto.

1940 m. vasario pradžioje vyriausybė nutarė mobilizuoti kariuomenę pašaukiant atsarginius iki 35 metų amžiaus, iš viso — 155 tūkst. vyrų.

Pagal Lietuvos kariuomenės štabo direktyvą veikiančiųjų mobilizacinių planų galiojimas turėjo pasibaigti 1940 metų balandžio 30 d. 24 valandą ir nuo gegužės 1-osios įsigaliooti nauji mobilizaciniai planai (karo meto).

Lietuvos vyriausybės nutarimas mobilizuoti kariuomenę tokiais dide-

liais mastais kariuomenės vadovybės buvo sutiktas be didesnio entuziazmo. Priminsime, kad 1940 m. sausio 22 d. kariuomenės vadu buvo paskirtas A. Smetonos politikos priešininkas generolas V. Vitkauskas. Priešasčių mobilizacijai lyg ir nebuvo: Raudonosios armijos įgulos Lietuvoje laikėsi korektiškai, kas Eltos pranešimuose į užsienį buvo ne kartą pažymėta. Vakaruose vyko tik jūrų komunikacijų karas. Todėl kariuomenės štabe buvo dirbama vangokai, tik po pusantro mėnesio divizijas pasiekia įsakymai informuoti “aprūpinimo reikalu”. 1940 m. balandžio 12 d. neturėta priešlėktuvinių sekimo mazgų planų apskrityse. Pavyzdžiui 4-ojo pėstininkų karaliaus Mindaugo pulko vadas pulkininkas Žadeika 1940 m. kovo 21 d. kreipėsi tokio turinio raštu į I divizijos štabo viršininką: “Tamstos raštas, š. m. kovo 20 d. Ta pat proga pranešu, kad iš planų yra išimti svarbiausi ir reikalingiausi jų vykdymui priedai, kitaip sakant, vokuose palikta tik įvairių įsakymų kariuomenei bei vyriausybės žinių ištraukos ir panašūs neesminiai dalykai. Pasigesta atsarginių ir pristatomo turto sąrašų, turto lentelių, etatų pareigūnų darbotvarkių... Nė viename voke nėra sudėta pilnumoj tų priedų, kurie apyraše išvardinti... Dėl sakytų priešasčių planai dabar vykdyti būtų neįmanoma”.

Divizijos štabas kovo 27 d. atsakė nekonkrečiai, painiai. Negalint gauti ginklų, kai kurie karo metui numatyti etatai buvo net panaikinti. Mobilizaciniam darbui, kuris, žinia, vyko visiškai slaptai, labai stigo ir pasiruošusių karininkų... O dramatiška Lietuvai ir jos kariuomenei atomazga artėjo, kaip dabar žinome iš tremtinių

atsiminimų, daug Lietuvos kariuomenės karininkų žuvo Sibiro tremty.

Apie ginkluoto pasipriešinimo planą yra rašęs vienintelis iš tebegyvenančių istorinio posėdžio prezidentūroje 1940.VI.15 d. liudininkų A. Merkeliš: “Dar prieš kokią savaitę Ministrų taryba vieningai buvo pareiškusį savo nuomonę: Jei Lietuvos suverenumui grėstų rimtas pavojus, tai jam bus priešinamas net ginklu, ir priešintis vyriausybei su kariuomene reikia trauktis iš savo krašto...”

Ar kariuomenė tokiam pasipriešinimui buvo ruošiamą, buvo paruošta? Tuo klausimu būdavo kalbama. Ministeris pirmininkas ir kariuomenės vadas šiaip ir taip manydavo: gal teks, o gal neteks ginklu pasirodyti. Klausiami abejodavo, ar būtų galimas pasipriešinimas, kai Raudonosios armijos tankai ir aviacija visai arti Kauno. Gal tik vieną mūsų divizija galima būtų esą paruošti žygiui Žemaičių plentu, Raseinių linkui. Su tąja divizija trauktųsi vyriausybė ir kiek galima valdininkai”. (*Tiesa*, 1989.01.13 d., Nr. 11-12. “Lemtingasis posėdis prezidentūroje”.)

...Lietuvos kariuomenės pasipriešinimo plano bylos pažymėtos raide “R”... Kaip rašo istorikas V. Kancevičius, prieš prasidedant 1940 m. birželio 15 d. vyriausybės posėdžiui, kariuomenės štabo viršininko generolo S. Pundzevičiaus nurodymu divizijos vadams buvo nusiųsta šifruota telegrama: “Būkite pasiruošęs pradėti vykdyti “Direktyvą “R”. Teliško divizijų vadams gauti antrąja šios telegramos dalį: “Pradėti vykdyti Direktyvą”. Birželio 15 d. paryčiais generolas S. Pundzevičius nuvyko į kariuomenės štabą ir atšaukė telegramą.

Ieškau savo tėvelio Klivečkos Jono, Jono, gimusio 1914 m. Panevėžio valsčiuje, Bliūdžių kaime. Lietuvos karininko.

Į Vakarų pasitraukė 1944 iš Panevėžio miesto. 1945 gegužės vdujyje gyveno Danijoje, Bromholno saloje, pas kleboną.

Prašau atsišaukti arba apie jį žinančius panešti adresu: 232050 Vilnius, Žvaigždžių 8–255, Gražinai Klivečkaitei – Ragalevičienei, tel. 44 47 43.

Artileristams

Skiriu krikštatėviui
— pulkininkui Alfonsui Sklėriui
šimtmetinei gimimo sukakčiai (1890.05.30)

ALĖ RŪTA

Aštuonioliktais metais — laisvės kovų dalyviai,
 kūrėte Lietuvą, augote patys.
 Keturiasdešimt antrųjų ruduo vėlyvas...
 Niekas jūsų kančių, mirties nematė.

Karių keturiolika — specialistų,
 brangi apsauga Lietuvos laisvei.
 Nenusižengta niekam, neklysta,
 o prakaitu Sibirą laistė...

Kariai kraštų Baltijos giminingų,
 savo tėvynes norėjot apsaugot.
 Jūsų viltys, gyvenimas dingo
 Norilske, kur badas ir kančios augo...

“Didysis brolis” — žiaurus kankintojas,
 o, per stebuklą, mažojo teisės apginamos...
 Lamos ežero bangos lietuvį kankinį mini,
 per jį nusipelnė tauta atgimimo.

Santa Monica, Calif. U.S.A.
 1990 m. kovo 11 d.

ALGIMANTO GURECKO, Lituanistikos Tyrimo ir Studijų Centro mokslinio bendradarbio, pastangomis, National Geographic Society sutiko savo naujuose žemėlapiuose ir atlasuose pažymėti, kad JAV nepripažįsta Lietuvos, Latvijos ir Estijos prijungimo prie SSSR. Ką tik pasirodžiusiame Sovietų Sąjungos žemėlapyje, kuris yra *National Geographic* žurnalo kovo numerio priedas, tokia pastaba ryškiai atspausdinta prie pat Lietuvos. Panaši pastaba bus ir NGS Atlaso 6-toje laidoje, kuri išeis dar šiais me-

Lamos kankiniams**ALĖ RŪTA**

Vielom neaptverti, į darbus — apylaisviai,
 bet duonos niekada neužteko.
 Šaltis, vienuma, parazitų daugybė...
 Nežinia, saulei sėdant ir tekant.

Gal iš valdžios kai kurie ir skaitėsi,
 kurie patys kariavę ir vargę.
 O jauteisi, lietuvi — kary, našlaitis,
 tavo stumdė sargybos, kaip gyvulį tvarte.

Į vagonus veik susodinti smurtu.
 Nuplėšiant antpečius, kaltino, niekino...
 Išriedėjo tyrlaukais dienos užburto,
 artėjo mirtis, nebesulaikoma niekieno...

Neįmanoma posmais epo herojinio
 apsakyti kančių jūsų detales.
 Sielos mirusių, amžiams išaukštintos rojuje,
 apšvies kankinių tautos kelią.

Nykūs kalnai, miškas, tundra ten būva
 šalti. Ten kentėta lietuvio...

Lamos ežero bangos tik šnekasi:
 Kankiniams amžiną atilsį...

1990, kovo mėn.

tais (ji buvo “iškritusi” iš 5-tos laidos). NGS laišku dėkojo Gureckui už jo suteiktus duomenis apie Lietuvos vietovardžių ir gyventojų skaičių naujausius pasikeitimus. Gureckas, Windsor, CT, gyventojas yra Čikagos Jaunimo Centre veikiančio LTS Centro ekspertas Lietuvos teritorijos sienų ir žemėlapių klausimais ir yra sėkmingai reagavęs į įvairių leidėjų klaidas.

Informaciją atsiuntė Arūnas Zailskas, Lituanistikos Tyrimo ir studijų centras.

Lietuvos Karinės Istorijos raštų eilėje jau išleista

LIETUVOS RAITELIŲ III knyga

KARALIAUS KARAI

Knyga iliustruota, yra žygių ir kautynių schemas (B. Balčiūnas). Viso 316 psl., spalvotas aplankas (A. Bukauskas).

Knygoje aprašyti karai, žygiai ir kautynės Mindaugui karaliaujant (1253 - 1263), dalyviai: lietuviai, prūsai, žiemgaliai, kuršiai, latgaliai, jotvingiai ir jų priešai, ir kaimynai.

Susipažinkite su mūsų tautos karine istorija ir pasiūskite šią knygą į atgimstančią laisvą Lietuvą. Knygos autorius Z. Raulinaitis; knyga gaunama iš KARIO Administracijos, 1 egz. kaina — \$15.00.

PAKĖLUS LAIKO SKRAISTĘ

VYTAUTAS JASULAITIS

Tolimoje šiaurėje, Lamos ežero pakrantėje, stovi medinis antkapis. (Žiūr. 1989 m. *Kario* Nr. 7, psl. 303) Jame įrašyta lietuviškos, latviškos ir estiškos pavardės. Kas palaidotas šiame brolių kape? Kodėl vietoje nubrėžtų antkapyje keturkampių neįrašytos mirusiųjų pavardės? Ar dar yra gyvi nubėgusių istorijos nevirties ir skausmo dienų liudininkai?

Teatleidžia man su šiais šiurpiais įvykiais susijusių šeimų nariai, kad aš neatsiklausęs jų pakelsiu laiko skraistę ir leisiu šviesos spindulėliui apšviesti užmarštin nuslinkusius laikus. Tam aš turiu teisę, nes tame brolių kape ilsisi mano tėčio bendražygiai.

Lietuvos kariuomenės istorija, susijusi su laikotarpiu, kurį riboja 1940 ir 1941 metų birželio mėnesiai, plačiai visuomenei mažai žinomi. Vien karinių žinybų archyvai, jei prie jų istorikai galės prieiti, apie tą laikotarpį visos informacijos nesuteiks. O kas vyko po 1941 metų birželio? Istorikai, skubėkite, nes tų dienų gyvų liudininkų liko labai mažai!

1941 metų birželį gaubė slegianti tyla. Buvo ruošiamas Tarybų Sąjungos Raudonosios armijos 29-ojo teritorinio korpuso dviejų lietuviškų divizijų „valymo“ procesas. Visų pirma reikėjo veikti taikiomis priemonėmis, kad nekiltų kariniuose daliniuose įtirimų, atskirti vyresnius karininkus. Po to izoliai jaunesnius karininkus, kareivius palikti be vadovų. Šis planas buvo sėkmingai įvykdytas.

1941 m. birželio mėn. 13 d. Vėlus vakaras. Vilniaus geležinkelio stoties perone laukia privažiuojančio traukinio Vilnius-Ryga keturiolika Raudonosios armijos artilerijos junginių karininkų: generolas Jonas Juodišius, generolas Vincas Žilys, pulkininkas Vincas Jasulaitis, pulkininkas Vladas Sidzikauskas, pulkininkas Alfonsas Sklėrius, pulkininkas Leonas Rupšys, pulkininkas Kazys Abaras, pulkininkas leitenantas Adomas Jonavičius, pulkininkas leitenantas Edvardas Tallat-Kelpša, pulkininkas leitenantas Petras Daukšys, pulkininkas leitenantas Pranas Matulis, pulkininkas leitenantas Antanas Malijonis, majoras Balys Steikūnas ir majoras Antanas Dapkus. Geležinkelio stoties parone juos palydi žmonos, vaikai. Visi jaudinasi, akyse ašaros. Tačiau niekas neranda. Daugelis raudos vėliau, nes niekas tuo metu nežino, kad septyni išvykstantieji paskutinį kartą apkabina savo žmonas ir glosto vaikų galvas. Kitiems

septyniems bus lemta po 10-15 metų sugrįžti į Lietuvą su deformuotais gyvenimais ir prarastomis sveikatomis. Niekas iš išvykstančių ir palydinčių dar nežino, kad po kelių valandų pradės brėkšti pati juodžiausia Lietuvos istorijoje diena — 1941 m. birželio mėn. 14 d.

Pabaltijo karinės apygardos būstinėje Rygoje atvykusiems išduodami nukreipimai į Maskvos artilerijos akademiją. Čia jie turėjo ne tik patys tobulintis, bet ir perteikti patyrimą, sukauptą Prancūzijos, Belgijos, Vokietijos, Čekoslovakijos artilerijos akademijose. Kadangi Maskvos artilerijos akademijos personalas išvykęs karinėms pratyboms į Ivanovo srityje esantį poligoną, ir lietuviai karininkai vyksta ten. Čia taip pat atvyksta 13 latvių ir 15 estų artilerijos junginių vadai.

Birželio mėn. 22 d. Vokietija užpuola Tarybų Sąjungą. Ivanovo srities kariniame poligone vyksta ir toliau karinės pratybos.

Birželio mėn. 28 d. pirmą valandą nakties lietuvių, latvių ir estų karininkai suimami. Jiems perskaitomas TSRS Gynybos liaudies komisaro maršalo S. Timošenko įsakymas, nuplėšiami laipsnių ženklai ir net išplėšiamos sagos. Tiesiog nesinori tikėti, kad šių žmonių karinę patirtį, sukauptą nepriklausomybės kovų metu, tarnaujant savo šalių kariuomenėje, įgytą Europos šalių artilerijos akademijose, nebuvo galima panaudoti. Stalinizmo drakonas apie tai negalvojo — jis buvo ištroškęs kraujo. Todėl ir teismo nebuvo: buvo tik ypatingojo pasitarimo nutarimas.

Koks tolimesnis šių žmonių kelias? Gorkio ir Krasnojarsko kalėjimai, kelionė barža Janisiejaus upe. Baržoje jau buvo uždaryti 29-ojo teritorinio korpuso apie 250 lietuvių jaunesniųjų karininkų, kurie buvo suimti 1941 m. birželio mėn. 14 d. Varėnos poligone ir kitose vietose. Suimtieji plukdomi Janisiejaus upe iki Dudinkos, po to geležinkeliu vežami iki Norilsko. Čia lietuvių, latvių ir estų vyresnieji artilerijos karininkai atskiriami ir plukdomi kateriais prie Lemos ežero į atskirą stovyklą. Savo atsiminimuose mano tėtis rašo: „Lagerio režimas žiaurus nebuvo, lageris buvo net neaptvertas, suimtieji į darbus vykdavo be apsaugos... Tačiau sunkus darbas, maisto ir vitaminų nedateklus savo padarė —

miršta pulkininkas A. Sklėrius, pulkininkas L. Rupšys, pulkininkas leitenantas P. Daukšys ir majoras A. Dapkus". Trejeto iš jų pavardės įrašytos mediniame antkapyje Lamos ežero pakrantėje. Gal čia palaidotas ir pulkininkas L. Rupšys? Gal reikia vietoje apibrėžto keturkampio įrašyti ir jo pavardę. Ką sako lietuviškos ir estiškos pavardės antkapyje? Reikia istorikų pagalbos.

Koks kitų lietuvių artilerijos karininkų tolimesnis likimas? Pulkininkas K. Abaras miršta Norilsko lagerio ligoninėje. Kiti 1944 m. pavasarį vežami į Krasnojarską. Suimtiesiems pranešama, kad jie gražinami į karinę tarnybą. Jau pokario metais generolas V. Vitkauskas mano tėčiui patvirtino, kad buvo sumanymas įžengiant Tarybinei armijai į Lietuvą sudaryti dar vieną lietuvišką divizioną. Tačiau šis sumanymas taip ir nebuvo įgyvendintas. Suimtieji atvežami į Mordovijos ATSR lagerius. Čia miršta majoras B. Steikūnas. Vėliau dalis suimtųjų išvežami į kitus lagerius. Viename iš jų miršta generolas J. Juodišius. Dalis likusių gyvų, pasibaigus įkalinimo laikotarpiui, grįžta į Lietuvą. Kiti ištremiami į Sibirą.

1956 metai. N. Chruščiovo valdymo laikotarpis. Lietuvos artilerijos karininkai reabilituojami. Jiems gražinami Tarybinės armijos karininkų laipsniai, išmokamos piniginės kompensacijos, teikiamos įvairios lenmgvatos. Tačiau niekuomet ir niekas neturi teisės pamiršti brolių kapų šiaurėje, Lietuvoje likusių karininkų šeimų kančių ir pažeminimo, grįžusiųjų gyvųjų likimo.

Iš keturiolikos, važiuusių tobulintis į Maskvos artilerijos akademiją, šiandien gyvas tik vienas — pulkininkas leitenantas Antanas Malijonis. Kai kurie jau mirusieji paliko savo atsiminimus. Istorikai, pasinaudokite proga išklaudyti gyvo liudininko pasakojimą.

Brangus lietuvi, jei užklysi prie Lamos ežero, nusilenk mediniam antkapiui ir, paėmęs kelias saujas Sibiro kapo žemės, atvežk į Lietuvą, kad išpiltum ją prie atstatomo Nežinomo kareivio kapo Kaune. Tai būtina reikia padaryti, nes tame Sibiro kape palaidoti lietuviai karininkai, 1919 - 1920 metais kovoję už tai, kad Lietuva netaptų Litbelo respublika, Rytprūsių dalimi ar Lenkijos provincija. Jie to verti!

UGNIS IR NAKTIS

(Dramos prologas)

JANIS RAINIS

*Upėj spindintis mėnulis
Tiesia aukso tiltą,
Kad migloj pakiltų
Sapno dvasios iš pagojų.*

*Senas tiltas nuo jų žingsnių
Mirga ir siūbuoja
Ir vilnis žaibuoja,
Žvaigždės bliksi tartum žuvys.*

*Iš čionai pro tylią tamsą
Garsas atidunda
Neša giesmę, skundą,
Tebeaidint karo trenksmui.*

*Tykiai eina sapno dvasios,
Miglos rūbuos kėlė,
Juodame šešėy
Karžygiai seni žygiuoja.*

*Amžių miegas jų nemigdo,
Žuvusius per karą
Ilgesys vis varo
Keltis ir giliausią naktį.*

*Nebaigtos dar senos kovos,
Karžygiai dar laukia
Pergalės, juos šaukia
Karo narsas kilt iš kapo.*

*Taip vidurnaktį giliajam
Iš kapų jie kyla,
Ir sudrumščia tylą
Amžinų kautynų skardas.*

*Ir ataidi jis pro tamsą,
Kovos vėl atgyja,
Šarvai, kalavijai
Mėnesienoje žaibuoja.*

*Ir prašvinta tylią naktį,
Lyg užkūrus ugnį,
Ir rūsti bedugnė
Verias — kelias vėl gyvybė.*

*Jau nurimo tosios dvasios,
Ir mėnulio tilte
Matot naują kiltį —
Kovą ves ji ligi galo.*

Vertė ALFONSAS TYRUOLIS
Eilėraščio vertimas skiriamas žymiojo latvių poeto Jānio Rainio mirties 60-čiui paminėti.

JĀNIS RAINIS (1865 - 1929), latvių poetas, dramaturgas. Tikroji pavardė — Janis Pliekšāns. Gimė netoli Daugpilio. Mokslą išėjo Rygoje ir Peterburge, kur baigė teisę. Rusų caro laikais buvo kalinamas ir tremiamas. 1905 - 1920 m. gyveno Šveicarijoje. Buvo artimas lietuvių bičiulis. Nepriklausomoje Latvijoje yra buvęs švietimo ministru. Jo lyrikoje ir dramose apstu romantinio, filosofinio ir socialinio prašo. Vienoje iš žymesniųjų dramų *Ugnis ir naktis* (1905) parodytas tautinio karžygio paveikslas.

LIETUVOS OKUPACIJOS PRADŽIA

Kokią ją prisiminė plk. ltn. J. Listopadskis

ANTANAS MARTINIONIS

Birželio 15 d. V. Molotovas J. Urbšiuviui įteikė naujus savo reikalavimus. Nurodydamas, kad tos dienos 3 val. popiet (15 val. — A. M.) Sovietų Sąjungos kariuomenė jau pereis sieną, o kad išvengus nesusipratimų ir konfliktų Lietuvos valdžios organai tuoj įsako kariuomenei ir gyventojams netrukdyti Sovietų Sąjungos kariuomenės judėjimo Lietuvos teritorijoje”.

Nespėjo sukrečianti žinia pasiekti Lietuvos visuomenės, kai per sieną pajudėjo tankai, pėstininkai, kavalerija, artilerija. Ar tai buvo “draugiškos armijos draugiškas žygis”?

Tos dienos įvykius savo prisiminimuose užfiksavo buvęs Lietuvos karo mokyklos bataliono vadas, vėliau — 29 teritorinio šaulių korpuso pulko vadas, karo metais vienos iš karinių akademijų Taškente dėstytojas, Lietuviškosios 16-osios šaulių divizijos vado pavaduotojas, pulkininkas leitenantas Juozas Listopadskis (1899 - 1971).

“Birželio 15 diena, šeštadienis. Išaušo ramus, saulėtas vasaros rytas.

Lietuvos Karo Mokykla, baigusi Švenčionėlių poligone šaudymo pratimus, bendroje voroje su dainomis žygiuoja į Švenčionėlių geležinkelio stotį, kad pasikrovus į vagonus ir vykus į savo nuolatinę stovyklą, į Kauną. Apie 9 val. pasikrauname, ir karinis ešelonas, kariūnams traukiant dainą, pajuda. Susirinkę gyventojai linksmi moja atsiveikinant... Pakeliui Vilnius, kuriame pietausime, apžiūrėsime sostinę, žymias jos vietas.

Ešalonui pravažiavus Pabradės stotį, vienoje mažoje stotelėje, kurioje neturėjome sustoti, mus sulaiko. Atbėgęs budėtojas praneša, kad Vilniaus geležinkelio stoties komendantas kviečia prie telefono ešelonu virši-

ninką. Juo buvau aš kaip bataliono vadas. Ragelyje girdžiu sujaudinto komendanto balsą:

— Vilniaus įgulos viršininkas generolas Pundzevičius įsakė jūsų ešelonui Vilniuje nesustoti, o vykti tiesiai į Kauną. Jeigu kelyje sutiksitate Raudonąją armiją, būkite lojalūs, nesipriešinkite!

Išgirdęs tokį keistą pranešimą bei įsakymą apstulbau. Iš karto niekaip negalėjau suvokti, kad važiuojant į Lietuvos gilumą, į Kauną, galime sutikti Raudonąją rusų armiją.

Komendantą paklausiau, iš kur ta armija?

— Aš nieko nežinau. Atvyksite į Vilnių, gal kas bus aiškiau...

Grįžęs į kupe atraportavau Mokyklos viršininkui generolui Juodišiuviui. Jis nustebęs ilgai į mane žiūrėjo.

— Kur toji Raudonoji armija? — pagaliau paklausė.

O pulkininkas Jakutis pabalo kaip drobė, jo klausiančios akys bėgiojo nuo manęs prie Juodišio.

Po ilgesnio tylėjimo kiekvienas priėjome išvados, kad Raudonoji armija bus įsibrovusi į Lietuvos teritoriją.

Pajudėjome toliau... Nurimo dainos — netikėta žinia visus pritrėnkė.

Vilniuje ešelonui sustojus, aš su savo adjutantu kapitonu Ališausku išėjome į peroną. Prie mūsų priėjo komendantas ir pasakė:

— Dabar galiu daugiau informuoti. Šiandien ryte rusų kariuomenė peržengė Lietuvos valstybės sieną ir žygiuoja jos gilumon. Turimomis žiniomis mūsų vyriausybė su prezidentu priešakyje pabėgo į užsienį. Kaune ir Vilniuje suirutė ir panika.

Ešeloną Vilniuje sulaikė ir nustūmė į prekinę stotį. Čia prasėdėjome 4 - 5 valandas. Pagaliau 16 val. išleido mūsų ešeloną į Kauną. Kaišiadoryse mus vėl sulaikė, moty-

vuodami, kad Palemono stotis pilna traukinių ir mūsų negali priimti. Į Kauną traukiniai neleidžiami.

Čia išlaukėme apie 3 valandas. Leidome išlipti iš vagonų vadams ir kariūnams. Mums pasipylė klausimai: kas darosi, kodėl viskas vyksta be jokio pasipriešinimo? Juk vyksta Lietuvos okupacija, ko sėdime? Pasi-girdo skaudžių priekaištų vyriausybės ir vadų adresu, kad lietuviai ne suomiai, o lepšiai ir pan.

Tiesioginis telefono ryšys su Kaunu neveikė. Kai kas per Karmėlavą ar Jonavą susirišo su Kaunu, su savo šeimomis. Tuojau pasklido žinia, kad Karo Mokyklos patalpos apsuptos rusų kariuomenės, o tiltai per Nemuną užimti jų tankų. Respublikos vyriausybė pabėgusi. Kaune vyksta areštai.

Neturėdami maisto nei pašaro arkliams, ir man griežtai reikalaujant galų gale mūsų ešeloną išleido. Atvykome į Palemoną jau vakarop. Stotis tikrai buvo užkimšta traukiniais, nes Kauno geležinkelio stotis traukinių nepriima. Čia mūsų ešeloną išskirstė po atskirus kelius. Geležinkelininkai perspėjo, kad gali tekti Palemone ir nakvoti. Prašymas mus leisti į Kauną baigėsi paaiškinimu:

— Kauno geležinkelio stotyje šeiminkauja rusai ir jokios lietuviškos valdžios joje jau nėra.

Tada per Karmėlavą susirišau su Kauno geležinkelio komendantu ir pulkininku-leitenantu Balsiu jė bute. Jam išdėsciaui reikalą. Jis atsakė:

— Aš esu savo bute uždarytas ir jokių pareigų nebeinu. Geležinkelio stotyje rusiška valdžia.

Pagaliau apie 24 val. buvo paduotas signalas, ir pajudėjome Kauno link.

Vos išlindus traukiniui iš tunelio, pastebėjome prie perėjimų ir aplink stotį ginkluotus svetimos kariuomenės žmones. Abiejose stoties cen-

trinio pastato galuose stovėjo išstatyti sunkieji — rusiški — ant ratukų kulkosvaidžiai. Mūsų ešeloną sustabdė ant ketvirto ar penkto kelio prieš jų vamzdžius. Vos sustojus, iš stoties atskubėjo du pistoletais ginkluoti raudonieji karininkai. Aš su adjutantų kapitonu Ališausku juos pasitikome. Kariškiai, pamatę mus, nustebo. Vienas, su dviem špalais, paklausė, kas mes tokie ir kaip čia pakliuvome. Man paaiškinus, jis nustebo iš Palemono turėjo atvykti jų daliniai.

Jie vėl iš naujo pradėjo klausinėti, kokia mūsų ginkluotė, kas vadai. Po to jie įsakė, kad niekas iš vagonų neilptų, nemėgintų priešintis.

— Matote, jie parengti, — ir vienas iš karininkų parodė į kulkosvaidžius.

Maždaug po 40 minučių jau atėjo net keturi karininkai. Vyresnysis praneša ir įsako, kad dabar naktis, ir mūsų niekur neleis. Turime pasilikti vagonuose, o mūsų ešalonas jų kariuomenės bus apsuptas, ir kad niekas nemėgintų priešintis. Vėl parodė ranka į kulkosvaidžius. Kaip bus toliau, paaiškės išaušus. Į mano pareiškimą, kad žmonės visą dieną nevalgę, o arkliai nešerti, nekrepė dėmesio. Leido be ginklų ir po vieną nueiti į tualetą, per ešelonu budintį vagonuse

esantiems kariūnams perduoti įsakymus.

Greitai mūsų ešeloną apsupo raudonarmiečiai.

Nors pačio vidurvasario naktis buvo pati trumpiausia, bet ji buvo kaninamai ilga. Aušo lėtai.

Išaušus pranešė, kad ešeloną paduos į Šančių antrąją rampą. Ten išsikrauti ir su visu turtu vykti į savo patalpas. Be to, įspėjo, kad ant A. Panemunės tilto stovi jų tankai. Jie praleis, bet žiūrėti, kad nekiltų incidentų.

Žygiuojame į kareivines. Štai netoli ir tiltas. Iš tolo matyti rusiški tankai. Tačiau mūsų vorai priartėjus jie pasitraukė ir pasislėpė. Mums praėjus, vėl užėmė savo pozicijas.

Karo mokyklos rajone radome liūdną vaizdą. Budintis karininkas reportavo: karo mokyklos rajonas apsuptas. Ranka parodė išstatytus sunkiuosius kulkosvaidžius, kurių vamzdžiai nukreipti į mokyklos rajoną.

Po patalpas išsiskirstėme su laidotuvių nuotaika.

Skubu namo, pas šeimą. Praeinu pro išdidų Vytauto Didžiojo paminklą. O jis žiūri tokiu piktu žvilgsniu ir rodos, taria žodžius: "Kur jūsų ginklai, kur jūsų garbė"?!

Man nejučiomis nurieda ašara... Lietuvos nėra...!"

-o-

Ar šiems prisiminimams reikia komentarų? Manau, kad ne. Taip pat A. Hitlerio kariuomenė "draugiškai" užėmė Austriją, Čekiją, Lietuvos dalį — Klaipėdos kraštą. Kokia kalba gali būti apie 1940 metų birželio 15-ąją "susidariusią revolicinę situaciją Lietuvoje"? Raudonoji armija atliko tai, kas jai nepavyko 1918 - 1919 metais, kaip rašė *Tiesa* 1921 m. šeštame numeryje, kai "LKP Ck-tas konstatuoja, jog sąryšyje dėl neišsipildžiusios vilties, kad dėl Raudonosios armijos pagalbos ir greitos Lietuvoje perversmės..." sužlugo galutinis tikslas — Lietuvą įjungti į buvusios Rusijos imperijos ribas. Todėl 1940 metų birželio 14 - 15 d. aktas, kaip savo brošiūrėlėje "Baltika i borba za mir" (1966 m.) istorijos mokslų kandidatas V. Pochliopkin konstatuoja, jog Raudonosios armijos invazija į Lietuvos Respublikos teritoriją buvo normalus reiškinys, nes Tarybų Sąjunga sau grąžino tai, kas jai priklausė 250 metų prieš tai, išskyrus nedidelį 25 metų laikotarpį (46 psl.). (Iš *Gimtasis kraštas* 1989 m. birželio 8 - 14 d.)

PIRMOJI SOVIETINĖ OKUPACIJA

1940.VI.15 - 1941.VI.22

Pirma masinio suėmimo banga buvo įvykdyta 1940, VII 11 - 14 d. pagal Antano Sniečkaus patvirtinta 1940. VII.7 dienos slaptą įsakymą suimti 2.000 veikėjų, įsakyme rašoma ... nuteisti į Tolimuosius Rytus ir Šiaurę." tai buvo vadovaujančių asmenų išrėmimas. Per kelis metus jie Gulage sunaikinti.

1940 metų pabaigoje ir 1941 metų pirmojoje pusėje pagala Stalino ir Hitlerio sutartį į Vokietiją repatrijavo apie 60,000 asmenų. Tarp jų buvo gana daug lietuvių, pasinaudojusių galimybe išvengti raudonojo teroro.

Naikinama ir buvusi Lietuvos kariuomenė. Kariai vežami į Gulago stovyklas Norilске. Janisejaus upyno sritis buvo pagrindinė karių naikinimo vie-

tovė. Iš likusių karių surinktomis žiniomis, Norilске ir kitose stovyklose sunaikinta apie 500 karininkų ir 6.000 puskarininkų ir kareivių.

1940 m. lapkričio 5 - 6 dienomis per Lietuvą nusirita nauja suėmimų banga. Jos metu suimta tūkstančiai asmenų. Politinių kalinių skaičius siekė 15.000.

Apie 9.500 jų buvo sunaikinti Lietuvoje, Sibiro šiaurėje bei europinės Rusijos teritorijoje prieš pat karo pradžią.

Masinis šeimų trėmimas pradėtas vykdyti 1941 m. birželio 14 - 17 dienomis. Pagal daugeli šaltinių skaičius siekė 34.240. Kiti nurodo 40.000 asmenų. Geležinkelio įstaigoje rastame sąrašė — 30.485

asmenys. Kitas sąrašas rastas Rygoje. Jame informuojama, kad iš Lietuvos išvežta 35-40 tūkstančių įvairių profesijų žmonių, kad kelionėje vyrai atskirti nuo šeimų.

Prieš pat karo pradžią buvo naikinami aktyvesni lietuviai. Suskaičiuavus 88-iuose valsčiuose nukankintus lietuvius rasta apie 1.430 asmenų.

Traukiantis Raudonajai armijai daugelyje miestų įvyko sukilimai. Jų metu žuvo apie 2.000 aktyvistų sukilėlių.

5.000 lietuviškojo 29-ojo korpuso karių, kuriems nepavyko išsivaduoti, turėjo su frontu pasitraukti į Rytus.

Apie 15.000 žydų tautybės Lietuvos piliečių taip pat pasitraukė su Raudonąja armija.

Maždaug 6.000 įsirašė į formuojamą 16-ąją lietuviškąją divizioną. Žydų autorių duomenimis, apie 96 proc. jų žuvo kautynėse. Nėra duomenų apie

5.000 Lietuvos armijos karių likimą. Tik 3.000 jų pakliuvo į 16-ąją lietuviškąją divizioną, kiti greičiausiai atsidūrė Gulage.

Pirmosios okupacijos nuostolių suvestinė

1940 m. liepos 11-14 ir 18 - 19 suėmimai — 2.000.

1940 m. repatrijuoti į Vokietiją — 60.000.

Lietuvos karių areštai — 6,500.

Politinių kalinių likvidavimas — 9.500

Pirmasis masinis vežimas — 34.000.

Aktyviųjų lietuvių žudynės prieš karą — 1.430.

Sukilėliai kritę 1941.VI. 22 - 29 d. — 2.000.

Žydų tautybės asmenys, pasitraukę Rusijon — 20.000.

Lietuvos kariuomenės kariai pasitraukę į Rusiją — 5.000.

Labai prasminga 1940-1941-aisiais buvo gėdinga tyli kapituliacija. Tai jautė daug žmonių, kai lietuviai ramiai priėmė tarybų valdžią. Partizanų pasipriešinimas ir tai, kad tauta taip ilgai jį rėmė, šitai paneigia. Antra vertus, čia nebuvo avantiūristų nuotykių: jeigu nebūtų kaimas rėmęs partizanų, juos lengvai būtų sunaikinę — priešinosi beveik visa Lietuva. Prasmė kokia? Yra įvairių teorijų. Gali būti, kad dėl torusų mažiau atvyko, kad buvo stipri pasipriešinimo dvasia, kuri nors vėliau nutildyta, bet lengviau dabar atgaivinama. Ir labai svarbu — žmo-

gaus pasipriešinimas netiesai. Kai tvirtinama, kad rezistencija davė daug aukų, tai jų deja, ir šiaip nebūtų išvengta. 1940 - 1941 metais nebuvo pasipriešinimo, o kiek žmonių deportavo?! Trėmė ir senokus, ir vaikus. O kokie buvo planai...

Gal neatsitiktinai Lietuvos pasipriešinimo sąjūdis ir Lietuvos persitvarkymo sąjūdis — tos pačios LPS?

Elenma Tervidyte

(Literatūra ir Menas, 1990 sausio 27)

ANTROJO PASAULINIO KARO KALTININKAI

(Epilogas)

VYTAUTAS A. DAMBRAVA

Grižęs iš Jaltos, prezidentas Rooseveltas kalbėjo: „Grižau tvirtai įsitikinęs, kad mes padarėme gerą pradžią kelyje į pasaulio taiką”.

Tai buvo perdėtas optimizmas, o gal pridengimas nemalonios tikrovės.

Churchillis tuo labai abejojo. „Lenkai turi savo namus, — kalbėjo jis, — taip, bet ar jie galės savarankiškai valdytis? Ar bus jie laisvi?... Gal greit mes ten matysime sovietinės valstybės atspindį, ir jie bus priversti ginkluotos mažumos priimti sovietų pirmą totalitarinę sistemą”? 1946 m. Churchillis jau kalbėjo apie „geležinę uždangą”, nusileidusią Europoje — nuo Stetino prie Baltijos iki Triesto prie Adrijos.

Antrasis pasaulinis karas prasidėjo, Hitleriui užpuolus Lenkiją, o anglams ir prancūzams už dviejų dienų paskelbus karą jai apginti. Karo pabaigoje Lenkija liko Stalino grobis. Lietuva, Latvija ir Estija liko Stalino grobis. Stalinas išsireikalavo daugiau, negu jis slaptuoju protokolu išsiderėjo iš Hitlerio. Kokia ironija! Jis slapta norėjo, kad tiek Vakarų valstybės, tiek ir hitlerinė Vokietija išsekintų savo jėgas ilgame kare, kad jis, net be praliejimo kraujo, telktų grobį — taip, kaip jam pavyko tolimuose Rytuose. Negalima užmiršti, kad Stalinas paskelbė karą Japonijai po atominių bombų išsprogdinimo Hirošimoje ir Nagasaki — trys savaitės prieš karo pabaigą.

Stalino kriminalinės avantiūros ir netikusi karo strategija Sovietų Sąjungai kainavo, jos pačios paskelbta statistika, apie 20 milijonų žuvusių, taigi apie 12 milijonų karių ir 8 milijonus civilių. Tai sunkiai įsivaizduojamas karo aukų skaičius. Stalinas masiniai siuntė žmones į frontą, kur jie masiniai buvo prieš naikinami, ypačiai pirmaisiais karo metais su Hitleriu, kada Stalinas jokios militarinės strategijos gintis neturėjo. Palyginus su Hitlerio vestojo karo aukomis, sovietų karių žuvo kuone keturis kartus daugiau, o civilių — dešimt kartų daugiau. Tai toks buvo „didžiojo patriotinio karo balansas”, kurio kruvinasis vadas buvo Stalinas.

Nėra abejonės, kad kovodamas vienas, Stalinas būtų praradęs ir savo paskutinius marškinius; Vakarų sąjungininkai betgi jį išgelbėjo. Vakarų sąjungininkai išlaisvino du trečdalius Europos ir Vokietijos,

nors jų aukos buvo sudėtos Europos tautų laisvei, o ne Stalino grobiui užtikrinti. Jeigu kam priklausio pagarba Sovietų Sąjungoje, tai tik eiliniams kareiviams, kuriuos kvaili karo vadai ir pakvaišęs Stalinas siuntė į frontą masiniam naikinimui. Ne vien Hitleris, o taip pat ir Stalinas yra didžiausias karo nusikaltėlis. Pirmą jis įsiveržė į eilę valstybių, jų tarpe Lietuvą, Latviją ir Estiją, jas ginklu užgrobdamas, o tų kraštų gyventojus genocidiškai naikindamas (tą pripažino Chruščiovas XX Sovietų Sąjungos Komunistų Partijos Suvažiavime, Staliną viešai pakaltindamas ir pasmerkdamas). Užtenka dar priminti Lenkijos ir Ukrainos likimą. Per visą savo viešpatavimo laiką Stalinas žudė: žudė įtariamus, žudė tuos, kuriais nepasitikėjo, žudė iš keršto ir iš baimės.

Karui pasibaigus, Stalinas kalbėjo tik apie savo pergalę, vėl gražindamas kuone pralaimėjusiai Raudonajai armijai „nenugalimos” vardą.

Po D-Dienos Normandijoje, tik viena statistinė santrauka buvo paskelbta Sovietų Sąjungoje apie Vakarų sąjungininkų teiktą karinę ir maisto paramą per amerikiečių „Lend Lease” programą. Vakarų valstybių talka buvo sąmoningai nutylima sovietų spaudoje. Tik Vakarų valstybių karinis potencialas ir nepaprastai amerikiečių išvystyta karo pramonė ir Stalinui teikta labai didelė parama įgalino raudonąjį diktatorių atsigausti, susiorganizuoti ir tęsti ofensyvą, ypač 1943 ir 1944 metais. Aliantų žvalgybos informacija, teikta Raudonajai armijai apie nacių planus ar priešo pozicijas, įgalino rusus pulti tikslu laiku ir tiksliose vietovėse, nugalint priešą ir prarandant mažiau aukų. Su ironiška šypsena šiandien galima pastebėti, kad amerikiečių teikta pagalba Sovietų Sąjungai buvo didesnė negu svarbiausiam ir lojaliausiam sąjungininkui — Didžiajai Britanijai. Sovietų Sąjunga iki šios dienos nebaigė mokėti karo reparacijų Jungtinėms Valstybėms; Stalino sunaudotos sumos siekia krūvą milijardų dolerių.

Vakarų sąjungininkai niekad pilnai Stalinu nepasitikėjo; jį primetė patsai karas, ir Vakarai turėjo jį pakęsti ir net priimti į savo tarpą — karo sąlygos visa diktavo.

Bet net ir su sąjungininkais Stalinas vedė dvi-veidę politiką, neatsisakydamas klastos ir apgaulės.

Vakarų sąjungininkams buvo žinoma paslaptis, kad ir po 1942 metų, abiem šalims kariaujant vienai prieš kitą, Sovietų Sąjunga tarėsi su hitlerine Vokietija paliaubų reikalui. Naciai būtų sutikę, bet paliaubų kaina Stalinui atrodė per aukšta. 1943 metų birželio mėnesį Molotovas susitiko su Ribbentropu Kirovograde, nacių užimtoje srityje, ir ten svarstė karo bėgimo galimybes. Šiame susitikime Molotovas užsispyrusiai reikalavo Vokietiją sutikti atstatyti originaliai slaptuoju protokolu sutartą sienas. Diskusijos nedavė rezultatų, tačiau Vakarų žvalgyba gavo informaciją apie tą slaptą susitikimą ir diskusijų turinį.

Stalinus visame kame “kombinavo”, vengdamas aiškaus ir garbingo kelio, o stengdamas visam kam turėti eilę galimybių. Pavyzdžiui, jis nebuvo solidarus su Vakarų sąjungininkais, kurie vieningai reikalavo besąlyginės Hitlerio armijų kapituliacijos. Vieton to jis paleido seriją atsišaukimų ir komunistinio tipo užtikrinimų vokiečių tautai, veikdamas už aliantų nugaros. Tik po didžiosios sąjungininkų pergalės Normandijoje, po išvairo Hitlerio armijų iš Prancūzijos ir kitų kraštų, Stalinus “entuziastiškai” prisidėjo prie besąlyginio pasidavimo formulės. Panašiai, kaip jau minėjome, buvo ir su jo talka amerikiečiams jų kare prieš Japoniją.

Sovietų kariai fronte ir užfrontėje geriausiai suprato, kad Sovietų Sąjunga išsigelbėjo tik Vakarų valstybių, ypač Amerikos dėka. Jie važinėjo Amerikos “džypais” ir sunkvežimiais, jie valgė amerikiečių karišką maisto daavinį triskart į dieną ir pirmą kartą kare buvo sotūs. JAV “Lend Lease” programa užtikrino sovietų kariuomenei ir daugeliu civilių gyvybę ir gyvenimą. Svarbiausia betgi, šioji talka sovietams milžiniškais ginklų kiekiams, susisiekimo priemonėm ir maistu buvo teikiama be jokių sąlygų. Sovietų Sąjunga galėjo gautas gėrybes naudoti, kur ir kaip tinkama — amerikiečiai į tai nesikišo. Kada Stalinus deportavo ištisas kolonijas 1944 metais, nacių sukeltos karo audrai jau praėjus, Stalinus naudojo amerikiečių sunkvežimius bolševizmo aukų trėmimui.

Varlam Šalamov, išbuvęs Sovietų Gulage 22 metus, savo knygoje aprašo vieną charakteringą epizodą Kolymos darbo vergų stovykloje šiaurės rytu Sibire — ten, kur sniegas niekad nenuitirpsta ir žemė neatšyla.

“Administracija nutarė, — rašo Šalamov, — kad

pirmieji iš Amerikos atsiųsti “Lend Lease” buldozeriai bus naudojami pirmiausia ne miško darbams, o daug svarbesniam darbui atlikti.

“Buldozeriai rinko suledijusius lavonus — tūkstančius jų, tūkstančius skeletų vertė į didžiulę duobę. Nė vienas kūnas nebuvo supuvęs: nei krumpliuoti pirštai, nei kojos, kurių sulediję pirštai po ilgo šalimo jau buvo beveik neįžiūrimi, nei šakų sudraskytos rankos ir supleišėjusi oda, nei atvertos sulediję akys, kuriose atsispindėjo klaikus bado žvilgsnis... Man galva svaigo, smegenys atsisakė veikti. Bandžiau suprasti, kas ir kaip įvyko, kad čia iš karto atsirado tokia milžiniška duobė?”

“Buldozeriai užvertė akmenimis, o paskui užpylė žeme negyvus darbo vergus. Kurį laiką jie triukšmingai lygino žemės paviršių. Paskui nutilo. Greitai neliko nė žymės — tik gelsvoje saulėje švitėjo naujai suledėjęs žemės paviršius kaip veidrodis”.

Šiandien daug milijonų Sovietų Sąjungos pavergtų žmonių laukia antrojo tarptautinio tribunolo sovietų “didžiojo patriotinio karo” vadams — nusikaltėliams teisti tiek už kriminalinį sėbravimą su Hitleriu, tiek už genocidinius karo nusikaltimus. Dabartinė Sovietų Sąjungos vyriausybė, tęsdama stalininę agresijos politiką, neša pilną atsakomybę už nebesuskaičiuojamus, šiurpiausius, laisvam žmogui neįsivaizduojamus nusikaltimus prieš nekaltus žmones — nuo naujagimių iki žilagalvių senelių, o taip pat prieš ištisas tautas ir valstybes. Jeigu mūsų dabartinės pasaulio galybės pasirodytų bejėgės nekaltųjų skriaudai atitaisyti — beliktų Visagalio teisingumas.

Minime 45-tas Antrojo pasaulinio karo pabaigos metines ir Vakarų sąjungininkų pergalę (o Stalino laimėjimą), taip pat 50-tas Baltijos valstybių okupacijos ir 49-tas baltų genocidinių trėmimų — Baisiojo Birželio sukaktis. Laisvasis pasaulis, o ypač Antrąjį pasaulinį karą vedusios laisvojo pasaulio didžiosios valstybės privalo, kad ir labai vėluodamos pakeisti Kremliaus nusistatymą praeities klaidoms atitaisyti ir kaltėms išpirkti.

Dabartinė tebesitęsianti padėtis yra didžiausia XX amžiaus gėda.

Kremliaus nusikaltimų kelio dar neatsisako, o privalo atsisakyti. Kremliaus ginklų okupuotoms valstybėms ir pavergtoms tautoms laisvės dar nesugrąžino, o privalo grąžinti.

S K A I T Y K I R P L A T I N K K A R I !

HITLERINIS FAŠIZMAS AR STALININIS SOCIALIZMAS?

Kartais tenka išgirsti piktus žodžius:

— ...tarnavo Vermachte...

— ...prie vokiečių buvo apylinkės seniūnas...

— ...hitlerinės okupacijos metais, jo tėvas dirbo geležinkelio prekių stoties sargu...

O tie, kurie vienaip ar kitaip tarnavo Stalinui? Ar jie smerkiami?

Kaip su karo veteranais? Kurių vardas šventesnis — kilusį į ataką su Hitlerio vardu lūpose, ar tų, kurie kovojo "Za Stalina"?

Matau rūstų Tarybų Sąjungos karo veterano veidą. Atseit, pateikiau šventvagišką klausimą. Nepyk, gerbiamas, daug iškentejęs ir didvyriškai kovojęs bendražygi. Ginti savo tautą, savo šalį, kad ir baisiausių niekšų valdomą, yra garbinga ir kilni pareiga, nes niekšai ne amžini.

Tačiau Tarybų Sąjunga ne tik gynėsi. Vos prasidėjus II pasauliniam karui, ji okupavo Pabaltijį, Moldaviją. Tai buvo sunkūs, grobikiški nusikaltimai.

Dar Leninas rašė, kad būna teisingi ir neteisingi karai. Tarybų Sąjunga užpuolė Suomiją. Vadinas, šis karas neteisingas, nusikalstamas. Intervencija Vengrijoje, Čekoslovakijoje, Afganistane — nusikaltimai TSRS tautoms ir užpultoms šalims, visai žmonijai.

Bet ir į neteisingą karą pašauktas karys nėra nusikaltėlis. Nusikaltėliu jis tampa tik tuo atveju, jei plėšia, prievartauja, degina kaimus, žudo civilinius gyventojus, žiauriai elgiasi su karo belaisviais.

Tai ar visi raudonas žvaigždes į kepurės įsisegę yra kilniausi kovotojai už pažangą, už demokratiją ir tautų laisvę?

Deja, ant kaktos neparrašyta...

Dar ne vienas neatėjo į prokuratūrą ir nepasakė:

— Žudžiau nekaltus žmones Telšiuose (Gal Panevėžyje, Juodupėje, Pravieniškėse, Sibiro toliuose ar Lie-

tuvos kaimuose — etc.). Vykdžiau visus neteisėtus nurodymus, vežiau nekaltus žmones į Sibirą, kelionėje ir tremtyje iš jų tyčiojau.

Neteko girdėti, kad prokuratūra būtų ieškojusi, suradusi tokios rūšies karinį nusikaltėlį ir iškėlusi jam baudžiamąją bylą.

Fašistiniams nusikaltėliams buvo surengtas Niurnbergo procesas, šimtai tūkstančiai smulkesnių teismo procesų įvyko daugybėje pasaulio šalių. O stalinistiniams?

Kodėl žudikas nelygu žudikui?

Gal hitlerinis fašizmas bjauresnis negu stalininis socializmas?

Pabandykite keliais štrichais palyginti.

x Hitlerinis fašizmas ir stalininis socializmas, pasidalino savo vakarines-rytines kaimynines valstybes nuo Juodosios jūros ligi Šiaurės Ledjūrio, Suomija pasipriešino ir, praradusi didelę dalį teritorijos, išsaugojo savo nepriklausomybę.

x Stalinistai, įgiję valdžią Lietuvoje, suėmė tūkstančius žmonių ir be teismo išvežė į "mirties salas".

x Tarp grobikų draugystė niekada nebūna ilga — hitlerininkai užpuolė stalinistus.

x Atsitraukdami stalinistai žiauriai susidorojo su Telšių ir Pravieniškių kaliniais, sušaudė net dalį Pravieniškių koncentracijos stovyklos tarnautojų. Nemaža kalinių iš Lietuvos buvo varomi į Rusiją, bet pakeliui Baltarusijoje "likviduoti".

x Hitlerininkai buvo sukūrę ištisą žmonių naikinimo industriją — galin- gi krematoriumai ir t. t.

Stalinistai šaudė žmones arba gabenė į ledo salas, kad ten patys išmirtų.

x Klaipėdos kraštą hitlerininkai okupavo anksčiau. Lietuvininkai buvo persekiojami, jie su pavydu žiūrėjo į Didžiojoje Lietuvoje gyvenančius savo brolius ir seseris.

Tarybinei armijai "išvadavus" šį kraštą, lietuvininkai buvo išvaryti į

Vokietiją, dauguma tų, kuriems pavyko pasislėpti, atsidūrė Sibire.

x Hitleriniai fašistai neapsakomai žiaurų likimą paskyrė žydams. Mirtina nuodėmė nužudyti žmogų. Siekti sunaikinti tautą — nusikaltimas Žmonijai, Žemei ir Dangui.

Stalinistai dėjosį žydų gynėjais, o faktiškai siekė to paties, kaip ir hitlerininkai, tik kitais būdais — nutautinimu.

x Hitlerininkai viešai skelbė: vokiečiai — tobuliausi, jie — pasaulio valdovai. Kitos tautos turi būti išnaikintos arba suvokietintos.

Stalinistai rusus paskelbė "vyresniaisiais broliais", siekė tautų išnaikinimo arba surusinimo.

x Stalinistai demagogiškai suokė apie Pabaltijio išgelbėjimą, o vykdė tą pačią politiką: dalį lietuvių, latvių ir estų — sunaikinti, kitus — surusinti.

x Hitlerinės okupacijos metais Lietuvoje su gyvais žmonėmis sudeginti

Plk. Juozas Šarauskas (nužudytas Červenėje) kariuomenės iškilmės perduodant radijo laidoje. Šalia P. Babickas, K. Inčiūra ir kpt. F. Nevevičius

du kaimai — Ablinga ir Pirčiupiai. Tragedijų vietos pažymėtos paminklais, jų budeliai — kariniai nusikaltėliai.

Kada suskaičiuosime kiek kaimų sudeginta stalininės okupacijos metais?

x Tarybinėje enciklopedijoje rašoma: hitleriniai fašistai savo šalyje ir okupuotuose kraštuose uždarė į koncentracijos stovyklas 18 milijonų žmonių, iš jų nužudė 11 milijonų. Jie žiauriai elgėsi su belaisviais.

Maskvos spaudos duomenimis, stalinizmo aukų skaičius siekia 20–30 milijonų ir net žymiai daugiau. Tikslų skaičių kažin ar kada sužinosime.

x Hitlerinėje Vokietijoje laisvi žmonės nemirė badu.

Stalininėje imperijoje badu išmirė apie 10 milijonų TSRS piliečių.

x Hitleris visų žudikų nuodėmes prisiėmė sau. Tačiau net eiliniai fašistai, karštai tikėję fūrerio tiesa ir savo tautos išskirtinumu, žudė kitataučius ir karo belaisvius, paskelbti kariniais nusikaltėliais, nuteisti arba ieškomi.

Stalinus nežadėjo prisiimti nuodėmių. Aplamai, nuodėmė buvo laikoma praeities atgyvena, didžiausia do-

rybė — kruopščiai vykdyti nurodymus “iš aukščiau”. Pagal Stalino mokymą, “demokratiškiausioje pasaulio šalyje”, kurioje gyvena “laimingiausi pasaulio žmonės”, liaudies priešų kaskart gausėja, todėl juos būtina gaudyti ir šaudyti. Kai jų nerasdavo, šaudydavo vienminčius.

x Visame pasaulyje egzistavusiose fašistinėse valstybėse komunistų sušaudyta mažiau negu Tarybų Sąjungoje.

Tai kurie žudikai labiau nusikalto žmonijai — svastikomis pažymėti ar raudonomis penkiakampėmis žvaigždėmis? Kas geriau: hitlerinis fašizmas ar stalininis socializmas?

Skaitydami žemiau pateiktas citas, pabandykime atspėti: apie ką jos? Apie hitlerizmą ar apie stalinizmą?

“Režimui būdinga kraštutinės prievartos formos prieš darbo žmones, (...) visiška piliečių visuomeninio ir asmeninio gyvenimo kontrolė. Siekiamos sudaryti plačią socialinę bazę, šalia teroro ir prievartos naudojama demagogija”.

“Svarbiausios (...) idėjos: karinė ekspansija, (...) klasių harmonija, vadų aukštinimas, valstybės visavaldystė (...) likvidavo visus institutus.

(...) kursto šovinizmą, antisemitizmą”.

“Įvedę savo diktatūrą, (...) naudojosi šakotu prievartos aparatu, turėjusiu užgniaužti ir fiziškai susidoroti su režimo priešininkais, sukūrė propagandos priemones (...) ėmė grėsti ne tik Europai, bet ir visai žmonijai”.

“Įvestas vergiškas režimas, daug kur vykdomas genocidas, išžudyta milijonai žmonių”.

“Naujomis sąlygomis kenčia taktiką ir socialinės demagogijos priemones. Tačiau jo pozicijos žymiai silpnesnės, negu prieš II pasaulinį karą”.

Šios citatos parinktos iš *Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos*, iš straipsnio, “Fašizmas”.

Fašizmas žuvo. Tai vienur, tai kitur švysteli tik juodi neofašizmo spinduliai.

O kaip su fašizmo dvyniu — su stalininiu socializmu? Kiek jame “neo” — naujo kaip jis pakito po tautų Vado, Tėvo ir Mokytojo mirties? Kaip kita?

Bet tai jau kito straipsnio tema.

Kostas Kaukas
Karo dalyvis

(*Mažoji Lietuva*, 1989.05.06)

Perkeltų Lietuvos karo lakūnų antkapiai Birutės kaimo kapinėse. Nuotrauka 1988 m.

Lietuva

STASYS SANTVARAS

*Daugumas dainių graudžiai gieda:
Tu maža, mažytė, gal mažiausia!—
O man tai svetima, skaudu ir gėda,
Nes mano sieloj tu didžiulė, didelė, didžiausia!*

*Mažytė būdama, nuskurusi pelenė,
Ar tu pasiektumei Juodųjų marių krantą?—
Totoriai, rusai, vokiečiai ir lenkai neišmanė,
Kaip pasivyti,
Kaip sutramdyti Vytį,
Kuris per ugnį, per upes, per kalnus skrenda.*

*Mažytė būdama, besparnė siela,
Ar dvasios lobių tu prikrautum į kaimynų klėtis?
Ar tu, kaip motina, įveiktum praradimo gėlą?..
Tai tavo genijaus sparna,
Ašarom žėrėję amžinai,
Nuo marių ligi marių kilo pergalėm dirvas apsėti!*

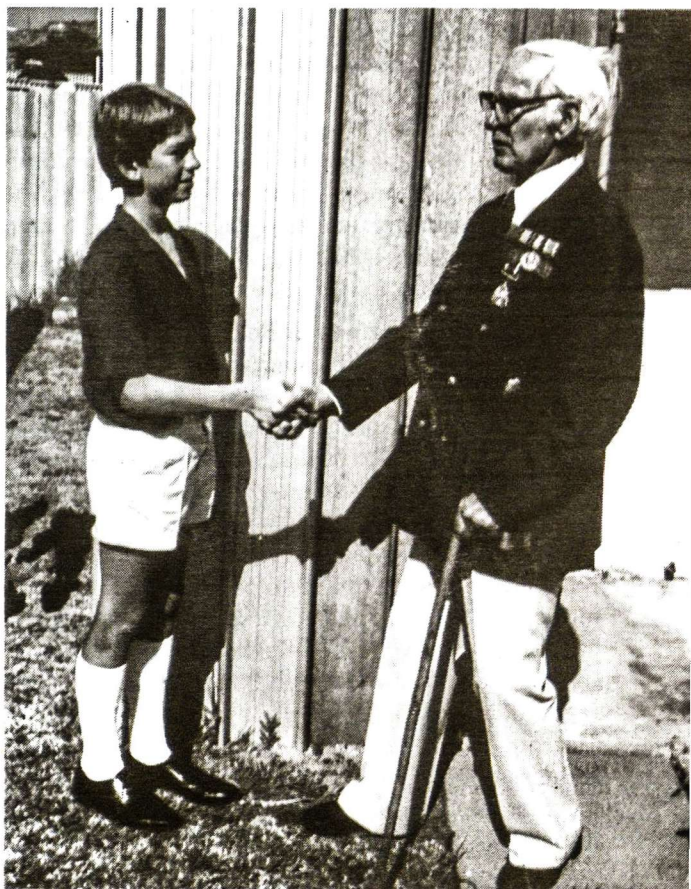
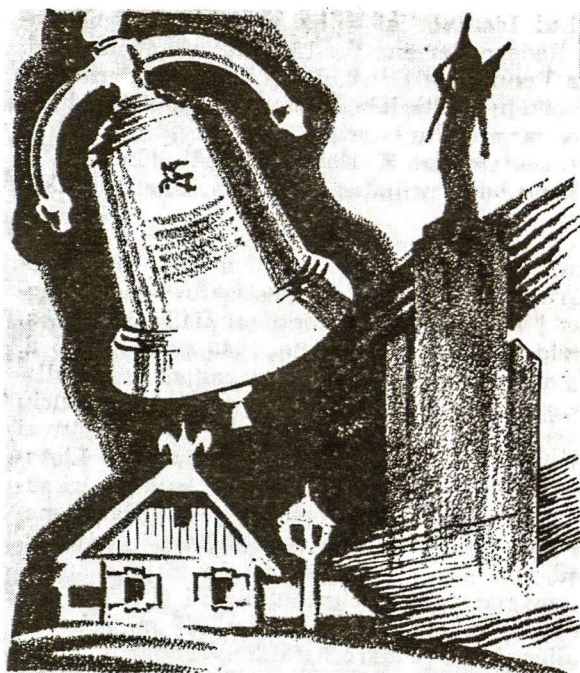
*Mažytė būdama, tik žemės lopinėlis.
Ar tu pakeltum amžių kovas, žudymus, vergiją,
Ar akyse negestų spindintis padangių mėlis?..
Nei nūdien, nei seniai,
Ak niekuomet maži nebuvo kankiniai,—
Kaip feniksai, jie pelenuos atgyja!..*

*Aplinkui Lietuvą, dainų ir sodų šalį,
Patrake vanagai be atvangos tebgieda:
Tu maža, mažytė, gal mažiausia!—
O man tai svetima, skaudu ir gėda,
Nes mano sieloj tu didžiulė, didelė, didžiausia!*

IŠ SAVANORIO KŪRĖJO LAIŠKO:

“Ateidamas į Lietuvos kariuomenės šventės minėjimą, prie įėjimo į salę mane pasitiko mažo ūgio, dar neturintis dešimties metų, bet gerai pažįstamos šeimos — Radzivanų sūnelis Gintaras. Dažnai matau jį su tėveliais susirinkimuose deklamuojant scenoje, bažnyčioje patarnaujantį kunigui mišiose. Atėjo jis ir į kariuomenės šventės minėjimą. Priėjęs jis ištiesė ranką pasisveikinimui, o jo akys išmigo į mano krūtinę puošusius medalius. Su pasigrožėjimu stebėjau jo norą perskaityti tų medalių užrašus. O širdyje džiaugiausi: štai pati jauniausioji mūsų išeivijos karta augina savyje Lietuvos pažinimo ir meilės jai jausmą”.

ANDRIUS KLIMAITIS

LIETUVIŲ KOVOS SU AUKSO ORDA XIII AMŽIUJE

(Tęsa iš š. m. "Kario" Nr. 2)

ALGIRDAS BUDRECKIS

Pirmieji Lietuvių Susidūrimai su Totoriais

1238 - 1242 m. spėjama, kad įvyko lietuvių ir totorių susidūrimai totorių antplūdžio į Europą metu. Išliko istorinė tradicija vadinamuose Lietuvos metraščiuose ir pirmojo Lietuvos istoriko Motiejaus Strikovskio naštuose. Ką nusako šitie "šaltiniai"? Yra penki epizodai Lietuvos metraščiuose, kuriuos išdėstysime.

Pirma, Lietuvos metraščiuose teigiama, kad po pirmojo totorių antplūdžio kunigaikštis Skirmantas davė savo ponams valdas girioje. Kaumpiui paskyrė tą vietą, kur dabar yra Ašmena, visa kas jai priklauso, o Aikšiui ir Graužiui — salas (plynus), kurios jų vardu pavadintos Eišiškėmis ir Graužiškėmis.⁶

Iš tikro šios valdos tapo krašto gynybos punktais pietrytiniame pasienyje nuo totorių. Taipgi buvo pastatytos mūrinės Medininkų ir Krėvos pily. Tai rodo, kad tikrai buvo stiprinama gynyba prie dviejų pagrindinių kelių,ėjusių į Vilnių. Antra, po Batijaus antpuolio į Rusiją, kalbama, kad Skirmantas ir lietuvių vyčiai už Nemuno "pastatė Naugarduko pilį ir surentė Gardiną ir po to žygiavo į Brastą ir rado Brastą, Drohičiną ir Melniką Batijaus nuteriotus, ir jis tas pilis surentė ir pradėjo jas valdyti."⁷

Trečia, "Užvolgio caras Bulaklajus atsiuntė savo pasiuntinius pas didįjį kunigaikštį Švarną (kituose nuorašuose pas Skirmantą — AB), kad jam duotų duoklę ir priimtų jo baskakus rusų miestuose... ir didysis kunigaikštis Švarnas, su tuo nesutikdamas, tiems jo pasiuntiniams nosis, lūpas ir ausis įsakė nupjauti ir paleisti atgal. Ir po to caras vasarą susiruošė su didelėmis jėgomis ir totorių ordomis ejo į Rusijos žemę, daug ten pikto padarė. O didysis kunigaikštis Švarnas, surinkęs visą savo kariuomenę, pasitiko jį ant savo sienos Kaidanave. Ir sumušė tą carą ir visą jo totorišką galybę, ir patį carą nukovė. Ir su didele pergale ejo į Rusų žemę ir paėmė Mažirių, Černigovlą, Starodubą, Karačavą, ir, laimėjęs pergalę, be nuostolių grįžo atgal."⁸

Ketvirta, esą, "valdant Skirgailai (kituose nuorašuose — Treniotai) Naugarduke, Užvolgio caras Kurdas atėjo su didele totorių kariuomene į Rusų

žemes. Ir kunigaikštis Skirgaila su savo broliais, su Karačevo kunigaikščiu Liubarstu, su Turovo kunigaikščiu Pisimantu ir su visomis savo pajėgomis, be to, kunigaikščiu Simonu Michailovičium, Lucko — Dovydu Mstislavičium ir, susirinkus jiems drauge, ejo prieš carą Kurdą ir visą jo Užvolgio kariuomenę. Ir susitiko su jais už Moziriaus prie Okuniovkos upės, ir susigrūmė pulkai, ir užvirė bjaurus mūšis nuo aušros iki vakaro. Ir Dievas padėjo didžiajam kunigaikščiui Skirgailai ir rusų kunigaikščiams, kad carą Kurdą ir visą jo kariuomenę visiškai sumušė, kad pats vos pabėgo į Ordą su maža palyda. Šiame mūšyje nukovė du kunigaikščio Skirgailos brolius, Turovo kunigaikštį Pisimantą ir Karačevo kunigaikštį Liubartį bei Drucko kunigaikštį Mykolą, Lucko kunigaikštį Dovydą Andrejevičių, ir kitų bajorų daug nukovė. Ir didysis kunigaikštis Skirgaila, laimėjęs pergalę ir didelį grobį aukso, sidabro, deimantų, brangių rūbų, grįžo, o rusų kunigaikščiai taip pat grįžo į savo miestus".⁹

Penkta, "Rimgaudui valdant... Naugarduke ir daugelyje rusų miestų ir vėl rusų kunigaikščiai pradėjo kovą prieš didįjį kunigaikštį Rimgaudą, norėdami jį išvyti iš tėvonijos, savo rusų miestų, pirmiausia Kijevo Svikatoslavas, ir Levas Vladimiro, ir Dimitras Drucko, susirinko trys su savo pulkais ir ejo prieš didįjį kunigaikštį Rimgaudą, ir pasiėmė jį pagalbą iš Užvolgio caro keletą tūkstančių totorių. Didysis kunigaikštis Rimgaudas sutiko juos prie Nemuno, Mogilnoje, ir pradėjo su jais žiaurų mūšį ir atkakliai kovojo nuo aušros iki vakaro. Ir Dievas padėjo didžiajam kunigaikščiui Rimgaudui, kad rusų kunigaikščius ir visą jų jėgą bei totorių Ordą sutriuškino ir pats, laimėjęs pergalę, su didžia linksmybe ir su aukso bei sidabro laimikiu, su dideliu visokio turto grobiu pargrįžo į namus. Ir atvyko į Naugarduką, ir susirgo, ir mirė..."¹⁰

Kaip matyti, šitie aprašymai sumaišo asmenybes, įvykius, datas. Neįmanoma tiksliai išnarplioti, kur tradicija pagrįsta fantazija, kur faktai. Tokios pačios istorinės tradicijos atsispindi ir M. Strikovskio istorijoje, kuri, šalia suminėtu metraščių, ramstėsi ir kitais dabar neprieinamais šaltiniais.

Motiejus Strijkovskis, išplėsdamas Lietuvos metraščių žinias, rašo, kad Erdvilas atstatė Batijaus sunaikintas Naugarduko, Gardino, taip pat Brastos, Melniko, Drohičino, Surazo, Briansko, Belsko pilis. Toliau jis rašė apie Lietuvai atitekusių Rusijos teritoriją iki Moziriaus, iš kurios, kaip ir iš kitų užgrobtų žemių, totoriai pareikalavo duoklės ir paklusnumo. Šis reikalavimas buvo atmestas: į Lietuvą pasiųstą totorių kariuomenę, vadovaujamą Kaidano, Erdvilas, pasitikęs prie Pripetės ir Dniepro santakos, sumušė lietuvių ir rusų jėgomis. Erdvilas grįžo į Naugarduką Lietuva pasiekė pirmą pergalę prieš totorius.¹¹ Šių M. Strijkovskio žinių nėra Lietuvos metraščiuose. Mitą apie lietuvių mūšį Kaidanave reikia vertinti kaip tautosakos paminklą, turintį istorinį pagrindą, su labai žymiais fantastinio elemento sluoksniais, taip pat su tam tikra politine tendencija.¹² Tolimesnes Lietuvos pergales prieš Baklaklajų prie Kaidanavo, prieš Kurdą prie Okuniovkos ir Rimgauldo laimėjimą Megilnoje Strijkovskis aprašo, kaip pats pažymi, pagal minėtus Lietuvos metraščius.¹³

Ištirdamas laikotarpio šaltinius, tarybinis lietuvis istorikas Romas Batūra mano, kad visiškai galimas dalykas, kad prasiveržę pro balas, pelkes ir Bugo upę, ties Lietuvos Basto totoriai galėjo nusiaubti ne tik Lietuvos Brastą, bet ir Melniko Drohičino, Naugarduko ir Gardino apylinkes.¹⁴ Tai galėjo įvykti 1241 - 42 metais. Abejotina, kad į rytus nuo Gardino, kaip teigė Teodoras Narbutas ir A. Kirkoras, lietuviai sumušė totorių vadą Šeibaną, iš kurios vietos kilo Šeibaklaukių vietovardis.

Batūra išveda, kad karvedys Kaidu ar Kaidanas galėjo vadovauti į Lietuvą pasiųstai totorių kariuomenei. Su mūšiu siejama vietovė Kaidanavas kaip tik yra ant kelio į Lietuvą iš šiaurės rytų arba pietryčių nuo Smolensko. 1239 m. tūlas lietuvis kunigaikštis (Eidivydas) valdė Smolenską. Tuo metu galėjo įvykti susidūrimų tarp lietuvių ir totorių. Tai buvo susieta su 1239 m. Černigovo nusiaubimu.

Yra pagrindo manyti, kad jau 1238 - 1239 m. galėjo įvykti pirmos lietuvių kovos su Batijaus orda. Nėra pagrindo paneigti, kad ir 1241 - 41 m. buvo susidūrimų, kai didelės Batijaus pajėgos susitelkė tarp Pripetės ir Dnestro. Ruošiantys žygiui į Vidurinę Europą, totoriams reikėjo žinoti lietuvių pajėgas, prieš kurias matyt ir buvo siunčiama kariuomenė, kuri nuterėjo Lietuvos valstybės pakraščius. Užtat lietuvių XVI a. tradicijoje išliko duomenų apie totorių vadą Balą (plg. Balaklajų) ir Kaidaną arba

Kaidu. Ipatijaus metraštis patvirtina žinias apie mūšius prie Kaidanavo ir apie Baleklajų (Balą), taip pat atspindi Batijaus vadų žygius į Lietuvą.

I š n a š o s

⁶Polnoe Sobranie Russkich Letopisej (toliau žymima PSRL), XVII tomas, pp. 231, 299-300, 361, 425 - 426.

⁷PSRL, XVII tomas, pp. 231, plg. 244, 299, 361, 425, 478.

⁸Ten pat, pp. 233, 247 - 248, 302, 363 - 64, 428, 480 - 481.

⁹Ten pat, pp. 234, plg. 249, 303, 365, 429 - 30. *Nota bene* šio įvykio varianto nėra Bychovco kronikoje.

¹⁰Ten pat, 234-235, 250, 304, 305-306, 430-431, 481.

¹¹M. Strykowski, *Kronika Polska, Litewska, Żmód-ska i wszyskiej Rusi, wydanie nowe*, I tomas, Varšuva, 1846, pp. 235, 288 - 39.

¹²Romas Batūra, *Lietuva tautų kovoje prieš Aukso Ordą*, Vilnius, 1975, p. 109.

¹³M. Strykowski, *Kronika*, I tomas, pp. 247 - 252.

¹⁴R. Batūra, *Lietuva*, psl. 108.

(Bus daugiau)

T Ė V Y N Ė

STASYS SANTVARAS

Pražydę lelijų žiedai,
Plūduriuoją ant ežerų, —
Padangėj padrikę debesys šilko skarų —
Ir sieloj įrėžti buvimo randai...

Girdžiu, tartum širdį, tave —
Tu prarasta, o mylima! —
Ir plazda, kaip drobė, sapnų toluma,
Ir liejasi ilgesio upė srove...

Geidžiu apkabinti krantus,
Kur degė jaunystė žalia,
Kur krovės per amžius nedalios dalia,
Kur dūsauja Nemunas mano platus...

Pro tolį regiu, tu žengi —
Pavargę nuo skausmo veidai! —
O motin, man tu graži, kaip lelijų žiedai,
Kaip saulė padangių juodam prieangy!..

SVETIMŠALIŲ LEGIONE

VALIUS KUTKEVIČIUS

Prieš karą gyvenau Grinkiškyje. Ten mano motina turėjo mažą kepyklą ir arbatinę, o aš tarpais vykdavau į Kauną pas savo dėdę, kuris Žaliakalny turėjo didelę šaltkalvių dirbtuvę. Kai rusai užėmė Lietuvą, aš mažai apie komunizmą nusimaniau. Žinojau, kad tai yra darbininkų valdžia, ir kad jie yra bedieviai. Tų pačių metų rudenį užsimaniau būtinai nuvykti į Vilnių, aplankyti apdainuotą Gedimino kalną ir kitas lietuvių širdžiai brangias istorines vietas. Taip ir padariau.

Bet atvykus į Vilnių, buvau slaptos policijos sulaikytas. Sakė, kad nebijočiau, nes tereikės šiek tiek išsiaiškinti. Nebuvau niekuo prasikaltęs, tai ir nebijojau. Galvojau, apklausinės ir paleis. Didelis čia daiktas. Tačiau labai apsirikau. Tą pačią naktį atsiradau NKVD rūmuose. Jie pradėjo klausinėti, ar turiu užsieny giminių. Sakau, "Taip — mano mammos sesuo gyvena Amerikoje." Pradėjo kalbėti apie šnipinėjimą. Kaip? Ką?... Pasodino į kampą ant kėdės be atramų, pastatė kareivį žiūrėti, kad sėdėčiau tiesiai, apsigalvočiau ir prisipažinčiau, nes jie žiną, kad esu vokiečių šnipas.

Sėdėjau aštuonias valandas. Šonai įskaudo. Vėliau kelis kartus per savaitę tardė, rašė bylą. Žinoma, vadino "kalės sūnum" ir kitaip,

Nebuvau šnipas, bet sakiau, kad esu buvęs Klaipėdos krašte. Gal to ir užteko, nes pritaikė kažkokį jų paragrafą, rodos, 58. Taip praėjo keli mėnesiai. Vieną dieną suskaudo širdis, ir aš panūdau ieškoti teisybės, išsiaiškinti.

Dauguma kalėjimo prižiūrėtojų buvo žydai, arba Vilniaus krašto gudai. Tai žmonės, kurie galėjo suprasti lenkiškai, rusiškai ir lietuviškai, bet nė vienos kalbos gerai nemokėjo, tai ir išsiaiškinti buvo sunku.

Vieną vakarą atsisakiau valgyti smirdančios sriubos. Taip pat ir kitą dieną. Tuomet į celę atėjo kareivis, liepė pasiimti anklodę ir puoduką, nuvedė į apačią, uždarė į tokį kamputį, kuris buvo poros žingsnių ilgumo ir vieno žingsnio platumo, vidury maža kanalizacijos skylė, kuri smirdėjo taip, kad sunku buvo ir kvėpuoti. Nebuvo kur vaikščioti, o ir gulėti negalėjai: buvo per trumpa kojom. Aukštai, prie lubų, lango stiklas išmuštas, o buvo sausio mėnuo, tai tam kampely snaigės lakstė. Gavau per

dieną riekutę duonos ir puoduką karšto vandens. Nuo šalčio visas kūnas ėmė skaudėti, net odos spalva pradėjo keistis. Čia išbuvau tris paras. Po jų vėl atvedė į kalėjimą, tai čia buvo nors šilta, tikras sovietų rojus.

Po to vėl tardydavo du tris kartus per savaitę.

Su manim dar buvo du Vilniaus krašto lietuviai nuo Adučiškio ir Švenčionių. Jų kaltė — jie buvo lenkų mobilizuoti į lenkų kariuomenę, kai Lenkija krito, jie su lenkų karių uniforma norėjo grįžti į namus. Bet tuo laiku mūsų pasienio sargybos beveik nebuvo, nes viską perėmė sovietų speciali pasienio kariuomenė, kuri juos ir areštavo.

Vėliau sužinojau, kad tas pats buvo ir su Manachem Begin, kuris buvo lenkų karininkas, vėliau Izraelio premjeras. Jis irgi atsidūrė Lukiškio kalėjime tuo pačiu laiku, kai ir aš buvau, nors aš jo nepažinau.

Vėliau į mūsų celę įvarė vieną lenką, buvusį lenkų gimnazijos prancūzų kalbos mokytoją. Jis buvo juokingas, nes kartodavo visokių mokytojų žmonių posakius ir išsireiškimus. Jis išmokė mus Morzės kodą taip, kad per sieną galėjome su kavos puoduko barškiniu susikalbėti su kitais kaliniais.

Už sienos buvo jaunas studentas, kuris platino priešsovietiską laikraštėlį. Sužinojome, kad jį nu teisė, ir jis gavo septynis metus. Ji vėliau išvežė.

Kalėjime sėdėję kriminalistai ir žmogžudžiai dalindavo mums maistą, žinoma, gerokai patys jo nuvalgydami. Dėvėjome kalinių drabužius, o baltiniai taibuvo pasiūti iš lietuviškų cukrinių maišų, taip kad visą laiką duria, bet švaru, nes ir utelės tos medžiagos nemėgsta.

Kas mėnesį darydavo celėje kratas, daugiausiai jieškojo pieštuko, peilio ir popieriaus. Mums jau darėsi ankšta, nes dar vieną žmogų pridėjo ir gulėjome ant grindų, o savo reikalus atlikdavome į vadinamą "parašką" kurį vieną kartą per dieną išnešdavom. Čia buvo visai nekalti žmonės, bet visiems surasdavo kaltes. Blogiausia, kai kas pikta valia įskųsdavo, arba kurie priklausė nors menkiausiai or ganizacijai, arba buvo tarnavę kariuomenėje. Žmonės Lukiškio kalėjimą vadindavo "Vilniaus universitetu". Jame buvo daugiau negu trys tūkstančiai kalinių, o prieš pat vokiečių rusų karą daug daugiau.

Bet įvyko stebuklas: po šešių mėnesių pašaukė naktį į raštinę, atidavė popierius ir paklausė, kur važiuosiu. Tada pagyrė ir pasakė, kad greit reikės stoti į raudonąją armiją, dar liepė pasirašyti, kad išėjęs iš čia niekam nieko nepasakočiau. Ėmė noras paklausti "kodėl", bet neklausiau, nes jau buvau patyręs, jog marksizmas — leninizmas yra visų amžiaus diktatūrų tėvas.

Išvykstu į Vokietiją

Kai 1944 m. liepos mėnesį sustojo mašina prie mano namo Grinkiškyje, ir vokiečiai paklausė, ar noriu važiuoti, truko tik kelias minutes apsigalvoti ir pasirinkti, kur eiti: ar į kalėjimą, ar į raudonąją armiją, ar į mišką? Iš tų trijų galimybių nepasirinkau nė vienos.

Palikau savo tris brolius, labai verkiančią motiną ir išlėkiau į Vokietiją, Drezdeną, o iš ten mane nusiuntė į Leipzigą, kuris buvo labai subombarduotas. Gavau specialų darbą. Tie namai, kurie dar stovi kaip ant vištos kojos, sulyginėti su žeme, susprogdinti. Pirmutinis buvo vidury miesto dar visai neblogas,

su dideliu kiemu ir tik keturių aukštų, Tai Leipzigo universitetas. Ir šiandien nesuprantu, kodėl jį liepė susprogdinti. Storose sienose prigręži skylių, į jas pridedi dinamito košės, sujungi vielas, sustabdo judėjimą ir pspaudi aparatą žemyn. Dirbome septyni žmonės, o tas universitetas kietas ir nepasiduoda.

Per jį daug mokytų žmonių praėjo. Nemažai ir mūsų garsių lietuvių čia mokslus baigė.

Dirbau tris savaites nedavalgęs. Pavojus iš viršaus nuo lėktuvų, pavojus ir apačioje nuo griuvėsių. Slaptai grįžau į Drezdeną, nuėjau į vokiečių štabą ir pasakiau, kad geriau tegul siunčia į Rytų frontą.

Mano nustebimui čia pat Dresdene buvo lietuvių mišri kuopa. Čia buvo vyrų iš 5-ojo, 10-ojo ir rodos, 13-ojo bataliono, senų kareivių ir visai jaunų. Visi iš Rytų fronto išblaškyti. Mišinys.

Iš mūsų nebuvo nė pilnos kuopos — apie 60 lietuvių. Kapitonas iš Panevėžio, du leitenantai — vyresnis ir jaunesnis, pora puskarininkių ir dar pridėjo apie 25 vokiečius.

(Bus daugiau)

Kautynės ties Radviliškio 1919 m. (Iš Karo Muz. pav.)

KATYNO ŽUDYNĖS — MASKVOS BAIŠUS NUSIKALTIMAS

Š m. kovo 22-sios *Maskvos naujienos* paskelbė, kad iš Kremliaus slap-
tų dokumentų patirta, jg Antro pa-
saulinio karo pradžioje Katyno miške,
Smolensko apylinkėje, 15.000 lenkų
karininkų nužudė ne vokiečiai, o so-
vietų slaptoji policija.

Ši tiesa pasauliui jau buvo žinoma
nuo 1943-ųjų metų, kai vokiečių kariuomenė Katyno girioje aptiko masinius uniformuotų lenkų karių kapus. Šią vietovę Lenkijos - Vokietijos karo pradžioje buvo užėmę sovietai ir ten į nelaisvę buvo paėmę apie 15.000 lenkų karių. Apie baisų radinį Vokietijos vyriausybė viešai paskelbė 1943, IV. 13, pageidaujama, kad tuos masinius kapus ištirtų tarptautinė mokslininkų komisija. Ir Lenkijos egzilinė vyriausybė, reziduojanti Londone, kreipėsi į Tarptautinį raudonąjį kryžių, prašydama Katyno kapinyną ištirti. Raudonasis kryžius, Sovietų Sąjungai įtaigingai veikiant, į šį reikalą nesikišo, Lenkijos egz. vyriausybės prašymą atmetė. Tada Vokietija savo iniciatyva suorganizavo pasaulinio garso mokslininkų komisiją, į kurią, kaip nurodo *Lietuvių Enciklopedija*, XI, įėjo garsenybės: dr. Speleer, Belgijos universiteto profesorius, dr. Markovas, Bulgarijos uni-teto med. prof., dr. Tramsen, Danijos univ. teismo med. prof., dr. Palmer, Neapolio univ. kriminalogijos prof., dr. Miloslavič, kriminalogas Kroatijos, dr. de Burret, Olandijos univ. anatomijos prof., dr. Hajek, Čekoslovakijos kriminalogas, dr. Birke, Rumunijos kriminologas, dr. Saxenas, Suomijos univ. prof., dr. Subik, Slovakijos univ. anatomijos prof., dr. Nàville, Šveicarijos univ. teismo med. prof., ir dr. Orsons, Vengrijos kriminologas. Be šios komisijos, buvo praveisti platūs liudininkų, vietos gyventojų, apklausinėjimai.

Buvo atkasti 8 masiniai kapai, kurie buvo užmaskuoti naujai pasodintomis pušaitėmis. Tyrinėjimo duomenys buvo paskelbti, tačiau juos sovietai griežtai paneigė, suversdami kaltę vokiečiams. Vakarų aliantai reikalą

nutylėjo, nes Sovietų Sąjunga buvo sąjungininkė kovoje prieš Vokietiją. Tačiau 1947 metais Lenkija pravedė savo tyrinėjimus, kurių duomenys sutiko su Vokietijos 1943 m. duomenimis: Lenkijos karininkai sušaudyti 1940 metais kovo -gegužės mėn. Tai-gi dar prieš vokiečiams užimant Smolensko apylinkę. Tačiau ir vėl sovietai šį pranešimą užslopino. Tas pats įvyko ir su 1952-siais metais JAV Atstovų Rūmų sudarytos komisijos tyrimų rezultatais.

Lenkija, prievarta įjungta į sovietinę orbitą, buvo nutildyta, tačiau Katyno tragedijos neužmiršo, nors ten iki pat pastarųjų metų stovėjo paminklas su užrašu, skelbiančiu, kad čia palaidotos Hitlerio fašizmo aukos.

1987 metais, jau laisvėjimo vėjams pūstelėjus, lenkų - sovietų bendra komisija, peržvelgusi Kremliuje esamus dokumentus, sutarė, kad ne vokiečiai, o sovietinis NKVD įvykdė istorijoje niekad negirdėto žiaurumo lenkų karininkų skerdynes.

Tuo reikalu susidomėjo ir Amerikos kongresas. Žinoma, spaudžiant Amerikos lenkams, kurių JAV yra apie 4 milijonai, buvo sudaryta JAV kongreso komisija, pravedusi tyrinėjimus, ir išskleidė abejones, pareikšdama, kad Katyne Lenkijos karininkų žudynes tikrai įvykdė Kremlius. Tačiau Lenkijai esant įjungtai į sovietinę orbitą, oficiali "tiesa" pasiliko Kremliaus žodis: Lenkijos karininkus Katyne sušaudė vokiečiai. Bet pradėjus sovietijoje pūsti laisvėjimo vėjams, 1987 metais ir Lenkijoje pasikeitus politinei padėčiai, Lenkijos premjeras T. Mazowieckis aiškiai ir tvirtai pasakė: jei Kremlius nori su Lenkija gerų santykių, tai sovietai privalo Katyno žudynių reikalu pasakyti teisingą žodį. Pagaliau š. m. kovo 23-ąją tą žodį *Maskvos naujienos* paskelbė. Šitoji informacija patvirtina 1943-ųjų metų komisijos tyrinėjimo duomenis. Taigi Katyno miško baisia-me masiniame kape palaidota geriausių Lenkijos vyrų. Iš rastų laiškų bei dokumentų ne visų aukų tapatybė

nustatyta, tačiau jau anksčiau ir *Lietuvių Enciklopedijoje* paskelbta, kad ten palaidota du generolai, 12 plukininkų, 50 plk. ltn., 165 majorai, 440 kapitonų, 146 karo gydytojai, 1 dvasininkas, 221 civilis, kiti žemesnio laipsniai kariai.

Reikia pridurti, kad minėtas *Maskvos naujienų* pranešimas mini ir kai kurias deportacijų stovyklas, kuriose buvo ištremtieji ir Lietuvos, Latvijos bei Estijos karininkai, kai raudonoji armija okupavo Pabaltijį.

Tame pranešime už tas žudynes, kaip jau įprasta, kaltę suverčia Staliniui ir NKVD viršininkui Berijai.

Valentinas Raugas

KURKIME ISTORIJĄ KARTU

Lietuvos atsargos karininkų Sąjungos vienas iš tikslų — atkurti istorinę tiesą apie Lietuvos kariuomenę, jos vadus, kareivius, jos tragišką likimą 1940 - 1941 metais. Darbas vyksta. Šių eilučių autorius daugelį metų rinko buv. Lietuvos kariuomenės karininkų ir kareivių prisiminimus, istorinę-dokumentinę medžiagą, nuotraukas apie kariuomenės gyvenimą, ypač apie 1940 - 1941 metus. Padaryta gana daug. 1989 m. gruodžio mėn. jau sutarta su "Minties" leidykla, kad ji išleistų ruošiamą knygą *Lietuvos kariuomenės tragedija. 1918 - 1945 m.* Šiai knygai rinkti medžiagą daug padėjo buvusių karininkų žmonos Saličienė, Lelėnienė, Dapkienė, Breimelienė, dukros ir sūnus — Uogintas, Listopadskis, Juodišius, Žilys, Sprangauskaitė, Raštikytės, Krupenkoviėnė ir daugelis kitų. Tačiau man norisi, kad knygoje kuo daugiau atsišpindėtų tragiški likimai, nežinomi lemtingi įvykiai 1940 - 1941 metais, ypač 1941 m. birželio 14 - 25 dienomis. Todėl kviečiu tų dienų dalyvius man siųsti savo prisiminimus, nuotraukas, dokumentų kopijas, skatinti tai daryti ir savo pažįstamus karininkus, kareivius.

Mano adresas: 232043, Vilnius, Erfurto 50-69 Antanas Martinionis.

LIETUVOS KARININKO KELIAI

MARIUS TYTUVENIS

(Tąsa iš "Kario" Nr. 2)

Staigiai kažkodėl Stanevičius paskira Jaunimo vadu inž. Jurkūna, visiškai nežinomą ir niekur nedalyvavusį. Ltn. Stanevičius, atrodo, pamiršo mūsų susitarimą, kad aš būsiu jaunimo vadas. Mane jis pasirenka savo padėjėju. Atrodo pakliuvau į Stanevičiaus pinkles...

Sudarius LNP vadovybę, buvo pasigendama partijos programos ir ideologijos. Tam reikalui buvo sudaryta komisija, į kurią aš irgi įėjau, tačiau man nepavyko tos komisijos narių sugaudyti. Partijos vadas paveda organizacinei vadybai parašyti partijos programą. Stanevičius nuolat "užimtas", nuolat politikavo ir dosniai skirstė draugams valdžios vietas, retai kada pasirodydamas partijos būstinėje. Visą jam priklausantį darbą turėjau aš atlikti. Atrodė man teks rašyti ir partijos programą ir ideologiją.

Pasiimų LAF programą, padarau kai kurias pataisas, pakeičiu tris raides LAF į LNP, TDA į Geležinį vilką, pasirašau kaip Ideologijos skyriaus viršininkas ir nunešu partijos vadui. Mjr. Virbickas užklausia mane, kodėl organizacinės valdybos vadas Stanevičius nepasirašė, bet aš. Aš jam paaiškinu, kad parašiau aš ir Stanevičių labai retai matau.

Partijos vadas pateiktą programą ir ideologiją patvirtina.

Politinė ironija! Suorganizavome LNP, o faktinai atkūrėme LAF. Vokiečiams tai nepatiks, o Nacionalistų Partijos vadovybė, atrodo, nebuvo paskaičius LAF programos nei ideologijos.

Partijos vadas mjr. Virbickas niekur nesikišo, sprendė tik jam pateikiamus bėgamuosius reikalus. Tikrovėje partijos vadu buvo Zenonas Blynas — generalinis sekretorius. Jis buvo aukšto išsilavinimo, energingas, buvęs diplomatinėje tarnyboje. Jis žiūrėjo, kad niekas neišsišoktų, ypatingai Stanevičius, Taunys ir Jonas Vokietaitis.

Aš turėjau daug bėdos su Stanevičium. Vieną dieną ateina į organizacinę vadybą kažkoks advokatas Šilbajoris ir sako man parašyti jam įgaliojimus, kad jis yra paskirtas Kretingos apskrities LNP vadu. Jis taip susitaręs su Stanevičium. Tuo tarpu Kretingos apskrities LNP vadas yra kpt. Osvaldas Žadvydas, buvęs LAF vadas. Labai rimtas, darbštus ir didelis patriotas lietuvis. Šitai mane jau supykina. Einu pas mjr. Virbicką, paaiškinu padėtį ir prašau

Stanevičiaus machinacijas paversti nuliu. Partijos vadas su manimi sutinka ir padėtį atstato.

LNP tramdė vokiečių paskirtus tarėjus, kad jie šalčiau spręstų ir susilaikytų nuo kruopštaus vokiečių įsakymų vykdymo. Be to, protestavo prieš vokiečių civilinės administracijos statybos batalionų organizavimą, taip pat policijos batalionų ir jų siuntimą už Lietuvos ribų, o taipogi prieš gaudymą jaunimo prievartos darbams Vokietijoje, irgi už negražinimą lietuviams rusų komunistų nusavintų ūkių ir turtų, prieš perdideles pyliavas, paskirtas ūkininkams. Santykiai tarp LNP ir vokiečių administracijos pradėjo įsitempti.

Vokiečiai nusivylė LNP, leisdami jai veikti jie tikėjosi, kad bus jiems gera padėjėja ir vykdys visus jų reikalavimus.

LNP generalinis sekretorius Zenonas Blynas, matydamas, kad jie negali atlikti savo pareigų ir turi nuolatos kirstis su vokiečių civiline administracija, kas anksčiau ar vėliau prives prie areštų, pradėjo įkalbėti partijos vadą ir kitus partijos pareigūnus, kad yra tinkamiausias laikas partiją patiems uždaryti. Tuo pačiu būsią pabrėžta, kad su civiline vokiečių administracija nėra galimybės bendradarbiauti.

LNP parašo memorandumą vokiečių administracijai, jog negali patenkinti vokiečių reikalavimų ir toliau negali egzistuoti, todėl nuo gruodžio mėn. 18 d. 1941 metų, užsidaro.

Vakare LNP padaro atsiveikinimo pobūvį, laimingi ir džiugūs šventėme LNP laidotuves ir džiaugėmės, kad neįkišom savo uodegos į vokiečių užmačias.

1942 m. sausio mėn. 15 d. vokiečiai oficialiai paskelbė, kad LNP uždaryta.

Surenku visas LNP bylas, protokolus ir štampos, sudedu į dėžę ir prašau gerą prietelį juos užkasti į žemę. Nežinia kas bus ateityje, gal reikės atkasti, pateisinti LNP darbus, arba įrašyti į Lietuvos istorijos lapus.

Taip baigėsi mano politinė karjera. Ji buvo svetima mano prigimčiai ir karininko dvasiai, tačiau ji davė progą pažinti paprastą, garbingą lietuvių, mūsų inteligentiją, politinius veikėjus ir savanaudžius. Galiu atvirai pasakyti, kad politinę veiklą apleidau su dideliu nusivylimu.

Dar dirbant LAF mano laidos draugas ltn. Žukas pradėjo lankytis štabe ir prašyti, kad aš jį paskirčiau Utenos apskrities viršininku, nes tuo laiku galėjau tai padaryti. Po keleto tokių apsilankymų bandė mane pradžiuginti pažadėdamas aprūpinti kumpiais ir lašiniiais. Nežiūrint, kad pilvas buvo pustuštis jam padėkojau ir pasakiau: „Ne“. Vėliau jau būnant LNP išgirdau, kad ltn. Žukas paskirtas Utenos apskrities viršininku, o jo pavaduotoju psk. Žarskus. Nežinau, ką jis patėpė iš LNP, ar jis nuėjo tiesiog pas Šiaulių gubietekomisarą Gewecke ir ten tėpė.

Aš buvau pasipiktinęs ltn. Žuko elgesiu. Karo mokykloje mūs to nemokė. Betgi jo karjera baigėsi tragiškai. Žiemą išvažiavo su Žarskum medžioti zukių, bemedžiojant Žukas paslydo ir medžioklinio šautuvo šratus susivarė į pilvą. Žarskus, užuot kėlęs jį į roges ir vežęs į Utenos ligoninę, paliko jį vietoje ir nuvažiavo atvežti daktaro. Kai jis grįžo su daktaru, Žukas jau buvo miręs. Tuomet Žarskus tapo Utenos apskrities viršininku.

Paprasti lietuviai laikėsi pasyviai, inteligentija stengėsi padėti ir lengvinti vokiečių okupaciją, o savanaužiai stengėsi vokiečiams įsisteikti ir papildyti savo kišenes. Buvo įvykių, vertų pasididžiavimo lietuvių darbais, bet buvo ir papiktinančių.

Taunio draugystėje

LAF veikėjai, vokiečiams suareštavus Prapuolenį ir žymesnius veikėjus, dauguma pasitraukė į pogrindį.

LNP narių vokiečiai kol kas dar nelietė ir dauguma jų perėjo dirbti į civilines įstaigas, išskyrus inž. Brunių, kuris po uždarymo tuoj pat pasitraukė į pogrindį. Keistas jis žmogus — visuomet klausia, ką tu galvoji ir ką manai daryti, bet niekuomet nepasako, ką jis galvoja ar mano daryti. Visuomet apsigaubęs paslaptimi. Aš į pogrindį eiti negalvoju. Man atrodė, kad tie, kurie eina į pogrindį kovoti prieš vokiečių administraciją, tuo pačiu padeda raudonajai armijai artėti prie Lietuvos. Be to, ir neturėjau kur eiti ir iš ko pragyventi. Išvadoje, kovoti prieš du priešus atrodė nelogiška.

Ltn. Taunys gavo Darbo ir Socialinių Reikalų direktoriaus tarnybą ir pasirinko manė savo pavaduotoju. Kai pasižiūriu į LAF ir LNP veikėjus, tai visi apsirūpino gana gerais butais ir baldais. Atrodė aš vienas buvau žioplis, kuris niekuo sau nepasirūpino, nors galimybių buvo. Gal jie ir gerai padarė, nes Sibiran išvežtųjų lietuvių ir pabėgusių žydų bu-

tai nepriklausė vokiečiams. Ltn. Taunys turi didelį butą Kęstučio gatvėje, ir aš pas jį apsigyvenau ir turiu progų geriau jį pažinti.

Jaunas jis vyras, nukentėjęs Voldemaro sukilimo metu, išmestas iš kariuomenės ir pažemintas, tačiau karininko išauklėjimas uždėjo ant jo antspaudą. Jo laikysena, kalba ir būdas liko tikro karininko — civilinis gyvenimas nenutrynė Karo mokyklos pėdsakų. Gaila, tik kad yra susizavėjęs „Führeriu“ jį imituoja ir nori būti vadu. Be to, linkęs besąlyginai bendradarbiauti su vokiečiais, tačiau neatrodo, kad būtų ką jiems įskundęs, ar suveddinėjęs asmenines sąskaitas. Palaiko glaudžius ryšius su Gestapu ir keletą kartų mane įspėjo, kad būčiau atsargus, nes vokiečiai žino, kad LAFA uždarymo metu aš stipriai pasisakiau prieš juos, be to, suardžiau mjr. Lichtahler planus suorganizuoti lietuvių kariuomenės dalinius ir pervedžiau LAF į LNP. Už tai aš esu jam dėkingas. Turiu būti truputį atsargesnis, nes jau daug LAF veikėjų vokiečiai suareštavo. Manęs dar neliečia, bet kaip ilgai?

Begyvenant pas Taunį, apsilanko daug draugų iš Rytų fronto. Mano kurso draugas ltn. Šernas atvyko iš Statybos bataliono rytuose, praleido savo atostogas pas mus, papasakojo apie jų veiklą. Ne pyragai Rytuose! Vėliau atvyksta atostogų mjr. Pyragius iš Leningrado fronto. Teko truputi nustepti jo pasikeitimu. Būdamas Berlyne jis buvo tapęs besąlyginiai provokiškas, taip pat ir kuriant „Geležinį Vilką“ pūtė vokišką dūdą, o pabuvęs pusę metų prie Leningrado su vokiečių daliniais, pamatė, kas yra vokiečiai ir kokie jų tikslai. Dabar jis yra normalus Lietuvos karininkas patriotas ir nusistatęs kovoti prieš vokiečių okupaciją. Jis duoda man gerai paruoštą straipsnį apie vokiečių veiklą ir jų tikslus ir prašo, kad aš perduočiau esančiai lietuvių pogrindžio spaudai, ką aš ir padariau. Atrodo, paklydęs paukštelis grįžo atgal į savo lizdą.

Pabuvęs porą savaitių, Pyragius grįžta atgal į frontą: laike atostogų man teko arčiau jį pažinti. Jo lakūniška prigimtis yra veržli, nerimsta vietoje, turi ką nors kurti, ko nors siekti, lakūnas kartais atitrūksta nuo žemės paviršiaus, bet pamatęs, kad nuskrido per toli, grįžta atgal realybėn.

Vieną dieną prisistato mano gimnazijos klasės draugas, aviacijos leitenantas Vytautas Stankūnas, išpurtes ir ištingęs, tiesiai iš vokiečių nelaisvės. Karui prasidėjus, jis pakilo su lėktuvu iš Kauno aerodromo ir nuskrido į Rytprūsius, kur vokiečiai jį internavo, vėliau patalpindami su rusų belaisviais ir marino

badu. Jam teko išbūti 4 mėn. rusų tarpe, kurie iš bado buvo pasidarę žmogėdromis. Dėl stipraus jo buvusio fizinio stovio pavyko išlikti. Grįžusį išmaudau, apvelku švariais baltiniais, pavalgydinu ir guldu į lovą. Po savaitės jis jau pajėgė iš lovos išlipti ir vaikščioti. Praėjo kūno išputimas, pradėjo ilsėtis, po trijų savaičių visiškai atsigavo ir tapo panašiu į normalų žmogų. Padėkojęs už suteiktą pagalbą, išvyko į Panevėžį pas savo žmoną. Iš jo pasakojimų susidarėme vaizdą, kaip vokiečiai badu marino belaisvius.

Taunio butas, atrodo, pasidarė kaip užveigos namai — visuomet pilnas.

Laikas būtų jau paminėti ir apie mano darbą tarėjo Paukščio žinioje, Darbo ir socialinių reikalų departamente.

Paukščių yra visokių rūšių: naudingų ir žalingų. Vienus mylime, kaip gražius gamtos kūrinius, kitus, žalingus, naikiname. Šis dvikojis Paukštis tapo tarėju, įlindo ne į savo lizdą ir jį teršia. Man dar neteko jo sutikti, tik žinau, kad toks Paukštis yra, kad visą laiką geria ir niekuomet neišsipagirioja. Vokiečiai aprūpina jį degtine, ir jis pasirašo visus pakištus jam dokumentus. Jis visiškai nesiskaito su generaliniu tarėju Kubiliūnu bei su kitais tarėjais.

Mūsų Darbo ir socialinių reikalų direktorius yra lt. Taunys, o aš jo pavaduotojas, dar du referentai ir dvi mašininkės. Darbo neturime jokio. Direktoriaus Taunys gana korektiškas — laiką praleidžia daugiausia konferencijose su vokiečiais, ruošdamas planus, kaip suverbuoti lietuvius darbininkus ir išsiųsti į Saksoniją. Iš tikrųjų mūsų darbą perėmęs vokiečių Arbeitsamt, su kuriuo Taunys glaudžiai bendradarbiauja.

1942 m. apie kovo mėn. Taunys išvyksta į Vokietiją, vokiečiui vadovaujant, susipažinti su vokiečių industrija ir darbo sąlygomis. Atrodo tenai ji gerai vaišino ir turėjo gana malonią kelionę. Po poros savaičių grįžo prisikrovęs lagaminus visokių erzacų, labai entuziastingai nusiteikęs ir pasiryžęs Lietuvos darbininkus visu greičiu siųsti Vokietijon. Pasidaro labai aktyvus, ragina per radiją lietuvius savanoriškai vykti darbams į Saksoniją. Be to, kabinete užsidaręs paslaptinai rašo instrukcijas, kaip surinkti lietuvius darbams į Vokietiją.

Mano minėtas referentas Petras Jurkštas, jaunas energingas vyrukas, kartu su manimi buvęs LAF ir LAP, atrodo turįs ryšius su lietuviais pogrindžiu, užuodžia, kad mūsų direktorius Taunys kažką paslaptinai daro. Sekretorės irgi panašiai prasižioja,

taud mudu nutariame pasižiūrėti į direktoriaus rašomojo stalo stalčių, nes turėjome atsarginį raktą. Ir ką gi, radome labai kruopščiai paruoštą, išdirbtą planą, kaip sugaudyti Lietuvos jaunimą ir prievarta išsiųsti į Saksoniją darbams. Žinoma, Taunys pateiks tą planą vokiečių Arbeitsamtui. Vokiečiai bus labai laimingi, o Taunys didžiuosius pasitarnavęs Trečiajam Reichui. Atrodo mūsų direktorius Taunys pasidavė vokiečiams su dūšia ir kūnu.

Svarstome su Petru ką daryti, kaip Taunį pristabdyti. Eiti pas jo tiesioginį viršininką Paukštį būtų beprasmiška, nes jie abu pučia ton pačion dūdon. Generalinio tarėjo Kubiliūno nepažįstame ir nežinome jo nusistatymo, tad apsisostojame prie Vidaus reikalų tarėjo plk. Narako, kuris atrodo yra labai santūrus vokiečių atžvilgiu ir tarėjų tarpe turi gerą vardą.

Buvo labai nemalonu man eiti ir skųsti savo tiesioginį viršininką. Neįprastas ir su karininko etika nesuderinamas elgesys, tačiau Taunio daroma žala lietuvių tautai verčia tai padaryti.

Duodu mašininkei padaryti Taunio plano kopiją, pasiimu ją ir einu pas Vidaus Reikalų tarėją plk. Naraką. Nuėjęs paaiškinu jam susidariusią nemalonią padėtį Darbo tvarkymo departamente ir Taunio veiklą. Plk. Narakas, perskaitęs Taunio planų kopiją, irgi nustemba, kad Taunys tapo aklu vokiečių Arbeitsamto įrankiu. Jis man pažada kalbėti su tarėju Paukščiu ir generaliniu tarėju Kubiliūnu ir mėgins Taunį pristabdyti. Negavau 33 grašių ir nesijaučiau tapęs Judu.

Po kelių dienų Taunys, gana įpykęs, pradeda mus tardyti, kas išdavėme jo paslaptis, bet mes visi pareiškiamo, kad apie tai nieko nežinome. Atrodo tarėjai su juo buvo kalbėję, tačiau jis nemėgino sustoti.

Iš Dresdeno yra atvažiuojęs Saksonijos Arbeitsamto direktorius, su kuriuo Taunys glaudžiai dirbą, organizuodamas specialų traukinį vežti sugaudytą jaunimą prievartos darbams į Saksoniją. Aš dėl to smarkiai su Tauniumi susiginčijau ir pareiškiu, kad aš esu priešingas prieš tokį lietuvių prievartavimą, nenoriu prie to prisidėti ir pasitraukiu iš direktoriaus pavaduotojo pareigų. Aš jam pareiškiu: "Ignai, tu siunti darbininkus į Saksoniją, o aš jau esu buvęs juodadarbiu darbininku Vokietijoje ir žinau jų darbo sąlygas ir Vokietijos darbo santvarką, gerai moku vokiečių kalbą, tad važiuosiu drauge su darbininkais į Vokietiją ir žiūrėsiu, ką galėsiu jiems padėti".

Taip pasibaigė mano darbas ir Socialinių reikalų

departamento direktoriaus pavaduotojo karjera. Pasidariau savanoris darbininkas ir nei Paukštys, nei Taunys neduoda man jokių įgaliojimų ir nepasiūlo algos.

Turiu susitaupęs keletą tūkstančių markių — gal jų užteks, kol susirasiu darbą Saksonijoje. Pasitariu su Petru J., ką reikėtų nuvežti darbininkams. Girdėjome, kad jie norėtų gauti lietuviškų knygų skaitymui, tačiau vokiečiai čia reikalauja pateikti knygų sąrašą ir jų turinį cenzūrai ir jokia lietuviška įstaiga neapsiima to padaryti. Petras turi gerą sumanymą — nuvežti knygas specialiu, darbininkus vežančiu traukiniu. Jis knygų galėtų gauti iš buvusio Spaudos fondo knygyno veltui. Be to, žino Faneros fabriką, kuris galėtų padaryti lagaminus.

Surandu knygyne Saksonijos kelionių biuro brošiūrą apie Dresdeną, pasirenku Cincendorf Hospitz, parašau laišką ir prašau rezervuoti kambarį birželio mėn. 24 d. Sonderzug iš Lietuvos išvyksta birželio mėn. 22 dieną, 1942 m.

Laiko liko mažai, lagaminų gamyba vyksta lėtai, pagaliau padaro 19 knygoms ir vieną man, didesnį, už ką teko sumokėti už medžiagą 35 markes iš savo kišenės. Naujieji lagaminai nudažyti, Petras J. sukrauna į kiekvieną po 50 lietuviškų knygų. Atrodo turime gražią kilnojamą biblioteką. Birželio mėn. 22 d. pakrauname lagaminus į Sonderzug ir aš sakau “sudiev” Kaunui — keliauju kartu su lietuviais darbininkais į Saksoniją.

Lietuvių darbininkų globėjas Vokietijoje

Kelionė gana varginga, traukinys pilnas, be to, mano knygų lagaminai užima daug vietos, taigi nėra net kur kojų ištiesti. Drauge su mumis važiuoja Saksonijos apskrities Arbeitsamto lyderis, kurį aš vaišinu lietuviškomis gėrybėmis. Buvau įsidėjęs keletą butelių skaidriosios, tad pasivaišinant nuotaika gera ir turiu progos su juo išsikalbėti ir sužinoti, kas vyksta Saksonijoje. Pasisakau, kad esu paskirtas lietuvių darbininkų globėju. Jis nesiteirauja, kas mane juo paskyrė. Be to, užsiminiu, kad norėčiau gauti kokį darbą Dresdene, tad jis sako, kad atvažiavus į Dresdeną užeičiau pas jį, ir jis suras man darbą.

Birželio 24 d. rytą atvykstame į Dresdeną, kur pasitinka gauja partiečių, kurie pasiima darbininkų grupes į numatytus fabrikus, o aš vykstau į užsakytą viešbutį, kuris yra gana didelis. Gaunu kambarį, ir vargšas senukas vežimėliu tempia iš geležinkelio stoties mano sunkius lagaminus ir prikrauna jų beveik

pilną mano mažą kambarį.

Graži, saulėta diena. Išeinu, pasivaikščioti ir pažiūrėti miesto. Netoliese yra Zoo Garden — zoologijos sodas, pačiame miesto viduryje, gana didelis ir įspūdingas savo pastatais, gražaus išplanavimo, su gėlynais. Miestas gražus. Neveltui jį vadina Vokietijos meno ir muzikos centru.

Viešbučio savininkas Köhler prieš Pirmą pasaulinį karą gyveno Londone, buvo viešbučio tarnautojas. Karo metu tarnavo Vokietijoje kaip kareivis, o dabar yra šio didžiulio viešbučio savininkas. Jis nepasako, kaip jis jį įsigijo. Yra senas nacių partijos narys, be to, Dresdeno miesto tarėjas. Korektiškas, bet nemėgink su juo politikuoti.

Po poros dienų einu į Arbeitsamtą pakalbėti apie darbo galimybes. Turėjau išsispausdinęs vizitines korteles: “M. D., vyresnysis leitenantas atsargoje ir įgaliotinis lietuvių darbininkų reikalams Vokietijoje”. Pristatymas kaip “vyresnis leitenantas” vokiečiams daro įspūdį. Arbeitsamto viršininkas nenori siųsti manęs į kokį nors fabriką juodadarbiu. Jis pataria man nueiti į Deutsche Arbeitsfront — jis jiems paskambinsiąs, kad duotų man kokį įstaigos darbą. Einu aš į tą Deutsche Arbeitfront Gauwaltung Sachsen — Saksonijos apygardos vokiečių darbo frontą. Tai profesinė sąjunga, kurios tikslas reguliuoti santykius tarp darbdavio ir darbininkų ir rūpintis darbininkų gerove.

Mane priima Saksonijos Arbeitsfronto viršininkas, rudmarškinis partietis Schulze, gana malonus ir inteligentiškas asmuo. Jis man paaiškina, kad Saksonijoje yra daugelio tautybių darbininkų. Tarp jų ir Arbeitsfronto ryšius palaiko tautybių paskirti globėjai. Lietuvių darbininkų skaičius yra didelis ir Arbeitsfrontas neturi jokio su jais ryšio. Jis būtų patenkintas, jei aš sutikčiau dirbti Arbeitsfronte, kaip ryšininkas tarp lietuvių darbininkų ir Arbeitsfronto. Jie mokės man mėnesinę algą, kelionės išlaidas ir dienpinigius, duos Arbeitsfronte patalpą ir raštininką.

Sutinku dirbti vienus metus. Viršininkas supažindina mane su Arbeitsfronto personalu ir kitų Europos tautų atstovais, kurių yra nemažas skaičius — net 25. Dauguma lietuvių darbininkų Dresdene dirba Zeiss-Ikon optinių įrankių fabrike ir apylinkės mažesniuose fabrikuose. Didelis skaičius lietuvių dirba Chemnize ir Leipzige sunkiojoje geležies pramonėje. Mano darbas bus juos lankyti, išklausti jų nusiskundimus ir pageidavimus ir nesusipratimus mėginti spręsti vietoje. Mane lydės Dresdeno apskrities Arbeitfronto viršininkas. Darbininkus lan-

kyti ir eiti į lagerius galiu tik su Arbeitsamto palydovais.

Pradedu lankyti Dresdeno apskrityje dirbančius lietuvius. Mano palydovas, Darbo fronto apskrities viršininkas senukas Günther ir jo pavaduotoja panelė Müller. Abu jie yra labai malonūs ir mielai eina su manimi į lietuvių lagerius. Lageriuose darbininkai patalpinti pagal tautybes. Lageriai gana švarūs, dviaukštėm lovom, patalynės švarios, maistina lagerio valgykloje, savaitgaliais išleidžia į miestą. Dauguma skundžiasi dėl blogo maisto ir rūbų, nes turi dirbti su savo rūbais. Pasirodo, kad lietuviai darbininkai gauna maisto davinį tokį, kaip lenkai ir rusai, mažesnę negu vokiečiai. Pasiteirauju kodėl lietuviai traktuojami kaip lenkai ir rusai, atsako, kad taip yra nustatyta iš Berlyno Arbeitsfronto centro.

Paprašau darbininkus, kad jie išsirinktų atstovą, kuris palaikytų ryšius su manim. Nors atrodo nedaug ką galiu aš jiems padėti, tik moraliai, bet jie apsidžiaugia mane pamatę, išsipasakoja savo vargus, o aš tegaliu tik išklausti ir paguosti. Pasakau, kad atvežiau knygų, lai jų atstovai ateina pasiimti. Perskaitę vieną lagaminą, pakeis kitu su kitu lageriu. Lai knygas laiko paslapyje, nes aš jas atvežiau be vokiečių leidimo. Jų veidai truputį nušvinta tikintis, kad gal knyga pajvairins niūrų lagerio gyvenimą.

Aplankėme Dresdeno apylinkėje esamus lagerius ir sudarėme su jais ryšius. Dabar reikės važiuoti į Chemnicą ir Leipcigą, į sunkiosios pramonės sritį, geležies liejyklas. Dresdene daugiausia sukoncentruotos moterys. Darbas lengvas ir palyginti švarus; Chemnice ir Leipcige jau stipresni vyrai juodadarbiai, lageriai purvinesni, darbas sunkus. Be to, toliau

nuo Arbeitsamto centro ir Arbeitsfronto pareigūnai įžūlūs ir priima mane šturkštakai. Normaliai aš turėčiau surašyti, kas yra negera ir pranešti Centru, tačiau tai gali padėti dar pasunkinti, tad atsiduriu tarp kūjo ir priekalo. Mano palydovai senukai malonūs žmonės, tačiau ir jie patrauko pečiais ir duoda suprasti, kad nieko negalima pakeisti ir geriau ant popierio nerašyti.

Leipcige mano palydovas aprodė miestą ir jo įžymybes, kurių svarbiausias Völkerschlacht Denkmahl. Tai įspūdingas 90 metrų aukščio keturkampis pastatas, lyg Šiluvos koplyčia, pastatytas prancūzų, vokiečių ir rusų kapinių viduryje. Rusų čia palaidota 30.000. Kapinių viduryje cerkvė su auksiniu, blizgančiu stogu. Čia buvo galutinai sutriuškinta Napoleono galia.

Įėjus į paminklinį pastatą, ratu stovi 8 didžiulės karių skulptūros, vaizduojančios mirštančio kario veido išraiškas, įspūdingos ir vertos susimąstymo.

Lipame su palydovu laiptais aukštyn, kurių yra šimtai, kol pasiekiamo paminklo viršutinę platformą, iš kurios galima matyti visą Leipcigą ir tolimas jo apylinkes. Milžiniški pastatai dunkso tolumoje, kurie atrodo lyg kareivinės, ir paklausiu savo palydovo, kas tai yra. Jis man paaiškina, kad ten buvo patalpinti Pirmojo p. karo invalidai. Dabar pastatai paversti kareivinėmis. Führeris invalidus sunaikino... Palydovas net nemirkčiojo tai sakdamas. Atrodo, tai visai paprastas dalykas.

Grįžtu į Dresdeną su nemaloniais įspūdžiais. Yra dar daug mažesnių lagerių, išmėtytų po visą Saksoniją, kuriuos lankydamas praleidau visą vasarą. Atrodo Saksonijoje yra apie 20.000 lietuvių darbininkų.

(Bus daugiau)

Artillerija pro pušyną Gaižiūnų poligone 1938 m.

POKARIO PARTIZANAS

Kaip, klupsi eidams vaga?!

Botago ir sartin neklausė.

Švarko ir kelnų išpiautoji saga...

Tapai siaubu apsuptoji kaliausė...

Ranka duona kelta – prakaitu varva.

Kur — mamųčių lūkesčių sūpynė?

Svajonių likimai su kūnais nugarma —

Likusios sielos gyvastį, kauburiu pylė...

Mano akimis, tą rytą, iš po debesų sunkiai lindo saulė skaidrindama rūko smulkius lašelius pievoje. Miglai nerūpėjo drėkinti žemę, ji ir taip sodriai prisotinta rytinės rasos, gaivino žalumą.

Nemigą ir motiningai skausmingus skausmus, svajingai jausmingą rytą, Emilija Liaukuvienė pajuto ypatingus. Gimė gležnas, bet rėksmingas žmogus, dar bevardis, jo akių mėlynumas lygo erdvių mėlynėms.

Sveikutis, tėvams užmoka už viską, o gavęs krikšto vardą — Kazimieras, — lig gyvasties atilsio vadintas Kaziu. Kuris gi bamblys auga neišdykęs, tuo, nuo kitų neatsiliko ir jis. Duonos riekė, lietuviškos žemės augalotai ir sparčiai augina visus, bet Kaziuui ūgio ji truputį pavydėjo — šeimoj jis liko liauniausias.

Vaikystė, kaip ir visiems, greitai nutolsta ir noris, kad sparčiau vyriškėtum. Praturtėjęs kūnu ir proto emocijom per smalsumo jausmus ir Kazys įgavo randą veide, karšta keptuve brauktą ir kaklą aplietą čirškančiais taukais. Kūnas išauga, žaizdos užgyja, lieka tik viršutiniai randai.

Pradiniai mokslai, o išdaigos ir pokštai kaip dūmai iš pypkės, kartais drausmino rykštė, o dažniausia pakako tėviško žodžio.

Skubotai ritosi metai ir žingine tolino nuo tėvų ir gimtojo židinio į savistovybės gyvenimą. Žingsnis spartino žingsnį — praeityje pasiliko baigtoji Meškučių pradinė mokykla. Iš jos gyveniman išleisdavo mokytoja Sasnauskienė ketvirtokus, tik jei vienai suprastus charakteriais auklėtinius.

Rygiškių Jono Marijampolės berniukų gimnazija skambėjo moksleivių paruoštumu, Suvalkijos "liktarna". Joje mokėsi dažnesni savos tautos ir kalbos mylėtojai. Mokytojams jos nesvetima Liaukaus pavardė. Joje jau prieš pirmąjį karą, tęsiasi ir šiais laikais. Kazys ir joje mokėsi kelis metus, o vėliau stojo į aukštesniąją amatų mokyklą. Baigęs šią mokyklą pagal įgytąją specialybę nedirbo, nes lietė būtinoji karo tarnyba. Jauną tik ir viliojo būti Lietuvos kareiviu. Ir posakis tam, kad "kariuomenėj netarnavęs ne vyras, ir merga netekės už tavęs, o žemam tas buvo aktualu. Matomai, kariuomenėn svajonių kelių skynė buvę Nepriklausomybės kovų (pirmosios mamos) vyresni trys broliai — savanoriai: Stasys, Klemensas ir Juozas-Simonas. Blizgantys ginklai, patempta figūra, o dar žibanti žvaigždutė. Žvaigždutė, sumanumais ar prakaitu gaunama? Juk ir antrosios mamos Emilijos vyriausias sūnus Justinas puikavosi antpečiuose žvaigždutėmis. Ūkininkauti linkęs Vladas ėjo tėvo pėdomis, bet ir jis tarnavo Dragūnų pulke ir po pusmečio grįžo namo pilna kariška aparanga ir vedinas žirgą Orliką. Iš ūkio kiekvienais metais grįždavo pulkan vienam mėnesiui į užsiėmimus ar manevrams. Jam žirgas — draugas ir gyvenimo palydovas.

Kazys sprendė ir šeimoje patarinėjo jam, kad žemam ir kreivam tinkanti tik aviacija, lyg tai ten, tik kulniukai tarnautų.

Mažesniųjų brolių vaizduotė ir svajonės linko skraidyti, kariauti, bet kad tai pasiektum reikėjo daug lavinti kūną ir gauti nemaža žinių. Per mus, jaunuosius brolelius, kaimynai sužinojo, kad brolis skraidys lėktuvu ir visus pavėžys lėktuvu. Ruošėmės lyginti pievoj kupstus ir keliui žymėklius, sukurti didelius laužus. Linksmi išlydėjome Kazį Marijampolėn, o jis "matrica" išvažiavo Kaunan — aviacijon.

Partizan Kazys Liaukus

Išvykęs ilgai negrįžo. Iš tolo uniformotą ir broliams pažinti sunku. Kareivukas su melsva pилote skubėjo į namus. Atostogos, kalbos ilgiausios. Į Karo aviacijos mokomąją kuopą pasiųstas, baigė ją puskarininkiu.

Baigęs būtinąją karo tarnybą aviacijoje, pasiliko tarnauti toliau. Tarnaudamas liktiniu stojo mokyti felčerių mokyklon ir baigė ją su gera atestacija.

Aviacijos junginiuose tarnavo ligi rusų raudonosios okupacinės armijos įsibrovimo Lietuvon. Bolševikų pirmasis desantas mestas į Kauno ir Zo-

kinių aerodromus. Virš aerodromų skraidė prieš eskadrilės ir pavieniai lėktuvai leisdami su desantu-ginkluotais kareiviais. Greit, gergždami, dulkes keldami, rusų tankai apsupo aerodromus ir šeiminkavo aerodromuose. Tuometinio kariuomenės vado gen. Vitkausko įsakymu, Lietuvos kariuomenė privalėjo nespriešinti okupantams. Tuo remdamiesi raudonarmiečiai pasinaudojo ir Lietuvos aviaciją nuginklavo ir išformavo, ginklus ir lėktuvus išgabeno Rusijon.

Jau pirmomis okupacijos dienomis Lietuvos aviacijos karininkai ir puskarininkiai areštuojami, o kiti kaip nepatikimas elementas atleisti atsargon. Rusų okupantams kaip liaudies priešas ir nepatikimas elementas atsargon atleistas ir Kazys Liaukus. Ar smagu pasijusti liaudies priešu?! Sklido gandai įvairiausi: karas tarp rusų ir vokiečių neišvengiamas, diena už dienos, žinoma, visi tikėjome ir laukėme.

Namuosna jis grįžo neramus ir nelinksmas, kas bus, kas bus?

Liaudies seimo rinkimai, agitatorių menkas būrelis, giedodami raudonai — pataikūnai okupantų, skelbė: "Kas nebalsuos, tie liaudies priešai ir bus vežami Sibiran".

Kaimas balsuoti nėjo, Kazys agitavo, kad ne: tai nusikaltimas prieš tautą. Rinkėjai dvi dienas su dėžėmis po kaimus pas kiekvieną į namus važinėjo, bet rasdavo tuščius namus, o vaikams buvo įsakyta: nieko namuose nėra.

Ikikarinį laikotarpį Kazys pagyvendavo namuose, čia rasdamas draugų, tai kažkokiais reikalais vykdavo į Kauną.

Apie šeštą valandą neįprasti griausmai sudrebino klėtį. Karas?! Visi džiaugsmingi ir žvalūs. Rusų kareivių vilkstinės klampodami pasėlius, iš jų daugybės, jiems neužteko kelių, vis ėjo ir ėjo — vieni basi, kiti apatinėmis kelnėmis avintys. Mūsų vyrai slėpėsi ir laukan nekišo galvos. Rusų pakrikai miniai plūdus, virš Marijampolės pasirodė vokiečių lėktuvai — bombardavo miestą. Nuo Keturvalakių vieš-

keliu vokiečių motorizuoti pasirodė žvalgai, o už jų jau slinko Košemieji pirmųjų linijų daliniai, lydimi Kriokiaviečių vilkikų, kurie tempė didžiavamzdžias gaubicas.

Ir taip išlaisvintojas tapo okupantu.

Kaunas alsavo kitaip, nelaukė kažkieno vaduojant. Sukilo ir išsivadavo, tame sukilime ir Kazys dalyvavo, šūviu palydėjo raondonųjų ordas.

Naujosios Europos kūrėjas, išstūmęs viso pasaulio kūrėją, dėjosi amžiams atėjęs. Ir naujosios Europos lietuviai kurti nenorėjo, žvalgės ir sukiniųjos. Daug kartų jų skelbtos mobilizacijos vermachtas sužlugdavo. Kad išsisukus nuo pagalbų svetimiesiems, Kazys nuėjo dirbti pagal savo specialybę — medicinon.

Tuo metu Lietuvoje veikusi medicinos valdyba — jį paskyrė Kalvarijos miesto Ambulatorijos vedėju. Šiose pareigose dirbo ligi antrąjį kartą užeinant sužvėrėjusiam genocidą nešančiam okupantui.

Likimas likimui — netoli nuo jo ir nubėgsi! Artėjo baisioji fronto linija, griaudėjo ir griaudėjo, šlavė gyvą ir negyvą.

Traukdamiesi ar bėgdami vokiečiai barbariškai naikino sprogdindami kultūrinius ir pramoninius pastatus, gamyklas bei tiltus. Drioksėjo galingi sprogimai paversdami pastatus dulķėmis ir jų debesimis. Žmonės savuose namuose juto save kaip gaudoma miškinė stirmelė: šit-šit ir bus sugauta.

Iš Kauno, po pusmetinio vedybinio gyvenimo, pirmą kartą į vyro tėviškę, viena, neturėdama artimųjų, bėgo nuo rudųjų ir grįžtančiųjų raondonųjų, ieškojo prieglobsčio ir pagalbos Elena Liaukuvienė.

Mergaitės svajonės, rodės, jaunystei ir meilės jausmams nebus galo. Tas pusmetis, tas pusmetis ją lydi ir šiandieną.

Lietuvos rinktinė, rodos, jau ir žmonėm skaidresnė dienele. Šių savanorių daliniai — neilgai egzistavo, pagalba tankų SS daliniai juos atakavo. Laimė, gen. štabo vyrai drasius savanorius laiku informavo. Įsakymas

iš vakaro: — Sprukit, tuč-tuojau su ginklais ir amunicija, kur kas galit"!

Gal tik naivus ar abejingas liko nakvynės kazematuos. Ryto metą likusiems buvo vėlu. Iš jų vienas-antras už neklusnumą užmokėjo krauju. Nelaisvėn pateko apie trys tūkstančiai vyrų.

Gen. štabą ir jo pareigūnus sugebėjo areštuoti, bet dešimtys tūkstančių liko laisvi. Čia ir įvyko Justino ir Elenos skirtis ir gan ilgam laikotarpiui.

O ką pasakysį j tai, doras žmogau?

Viena ašara riedėjo — kita džiūvo, juk ne visų gyvenimai užkeikti?!

Ateitis — ateitis artino jauną gyvenimą ir šit-šit, neužilgo gimimas prasidės.

Gal tik diktatoriai žavėjos daryt ir alint svetimus kūnus.

Tie milijonai, gyvi milijonai, alkanai sužalotų ir pusgyviais užkastų.

O kur jų sielos, Viešpatie, tų milijonų?! Salaspilio - Sibiripilio konclageriai soclenktyniavo, pasauli, ar žudiko kailyj žmogus vadovavo? Sielas, o kraujų žemė sugėrė!

Namai — gimtinė, namai — gimtinė, — juk gyvybė kiekvieno brangesnė ir už išsprakaituotus turtus. Tik gyvas gali būti reikalingas tėvynei. Kazys pirmas kinkė arklius ir ruošė vežimą nežinomai kelionei į Vakarus. Juk be Aukščiausio, likimą, kad kas nors išdėliotų! Brolienei, Elenai, dieną už dienos gimdyt reikėjo. Pakulnėse frontas, iš už Marijampolės dėdės Steponaičių ir Šmulksčių šeimynos bėgdami ragino ir mūsų šeimyną neatsilikti, ir visa vilkstine judėjome Vokietijos sienos link. Mūsų didelė šeimyna paskui vieną vežimą pėstute bindzeneme ir nuvargę dairėmis aplink. Suaugę tarėsi, barėsi ir rimtai kalbėjo. Vidutiniškai ūkininkai, vaikų daug, motina vokiečių okupacijos metu už nevykdytą karinių prievolių sėdėjo kalėjime, paleista tik pasirašius kaimynams, kad nebuvo komunistė, sūnus vokiečių konclageryje. Rodės, lyg tai ir nenuodėmingi. "Nejaugi — nejaugi" mintis kartojos.

Motina jau amžiuje, o martelei kur gimdyt? Vežimas traukiamas poros arklių nuo Vokietijos sienos atgrežiamas atgalios. Giminių — brolių atsiveikinimas! Visi nekalbūs, mojuodami dalinomės į likimų erdves. Vokiečių kareivių banga grįžtančius ir negrįžtančius nusuko pelkių link, o vakarop abejų pusių riaumoje ir traukėsi ugnim tankai nurimo. Pelkėtame paežeryje, tarp krūmokšnių, kas migęs kas ne — laukėme ryto. Dar saulės spinduliams nežadinant ryto, pakilo šviesuolis ir neužilgo rusų lėktuvų gausme nuo bombų sproginimo, vandens ežero žarijomis graibstė dangų, o pelkės liumpavo lyg bangos — visur drabstydamos gelmių purvais. Kokia tai laimė — iš bėglių niekas nežuvo. Tik rytą, vos auštant pasirodė raudonųjų žvalgas, jojantis darbinium arkliai, be balno, o nuostabai visų — su antpečiais. Jo duotas žmonėms griežtas įsakymas: greičiausiai trauktis užfrontėn.

Gal, gal, gal tas grįžimas ir prasidėjo didelėmis baimės akimis, kuri virto tikrove...

Gyvenimas pafrontės zonoje, kam atėmė arklus, kitam vežimą, o daugelį varinėjo pastotėn. Kareiviai prašinėjo bulvių ir duonos, o karininkai skanavosi amerikoniška kiauiline "tušonka". Auktesnieji važinėjo amerikoniškais džipais, o katiušas traukė "študebekeriais". Aprangą, o ypač batus dėvėjo stiprius ir gražius — amerikoniškus, kuriuos keisdavo tik į samagoną.

Trečiakarčiai okupantai, dar nespėję ir kojų sušilti, skelbė mobilizaciją.

Lietuvos vyrai išsisaugoję rudojo maro — netikėjo raudonoju ir į bolševikinę armiją nestojo. Okupantai žiaurūs ir klatingi. Vokiečiai gaudydavo vyrus turguose, o šitie ieškoti mirtininkų batalionais ginkluoti automatais apsupdavo pavienius ūkininkus, o sugavę su grasinimais ir keiksmiais areštuotus išsivarydavo.

Kuris gi lietuvis nešvenčia Kalėdų ir nevalgo Kūčių? 1944 metų Lietuvoje kiekvieno lietuvių šeimos enka-

vedistai Kūčių vakarą ėjo suvalgyti, pasijuokti ir pasityčioti — Kūčių valgius. Kurie nors kiek nespėjo suslėpti, už juos Kūčių vakarienę surijo enkavedistai. Tą naktį, kituose kaimuose, suriję Kūčių vakarienės valgius, padeginėjo ūkius, o kitas šeimmas — ir iššaudė Vetravo divizija.

Gąsdino, šantažavo, mobilizavo, o sugautuosius pavaike būriais su medinėmis lazdomis, siuntė pėsčius beginklius į Berlyno frontą. Rusų kareivių kanvojaus apsupti varomi, karinio maisto davinio negaudami, specialiai alkinami mirčiai, pasiekė skirtingą fronto liniją.

Mažai ginkluotus išbadėjusius, juos sugrūdo į pirmąją ugnies liniją, kad vokiečiai iššaudytų, ir visi šie vyrai negrįžo. Šio baisiausio genocidinio akto pabūgo visi. Likusieji slapstėsi namuose ir gelbėtis būriavosi miškuose.

Žmogau, kaip mirti: ar alkti ir mirti nušautam, ar gintis ir mirti?

Nejaugi pasaulis toks aklas ir kurčias? Vyrai, kas gyvas — prie ginklo, jie ėjo ir ėjo!

Jau nuo pirmųjų pafrontės dienų Kazys slapstėsi nuo kaimynų ir svetimų. Draugai vienminčiai būrės ir ėjo sunkiausiu keliu. Lengva žūt už laisvę, lengva žūt už tautos gėrį! Kazys ir savo šeimoj net prisiekė: Aš ir negyvas bolševikams - okupantams netarnašiu, juk esu priesaiką davęs tautai!

Tai vienas iš tų pirmųjų miškinių-partizanų. Namuose ir miškuose jų tūkstančiai buvo. Juos tautos laisvė, gal mėlynių erdvės rišo, vienas Berželio ar Naumedžio slapyvardį rinkos, o Kazys — garsiojo Anbo.

Šitame kelyje ko tik nebūta: kautyinių laimėtų ir bėgio slapstaus, ir speigui per sniegą basam. O prieš šimteriopai gausingo, drūto ir stipraus, būta okupantiškai ginkluoto. O gi nestigo ir saviškio išdaviko — priešui meilaus.

Ankstų vėsų rytą Skardupių kaimo žmonės žadino ne saulės spinduliai, bet automatų ir šautuvų ugnys, retkarčiais granatų dulksnys.

Iš dešimties sunkvežimių puolė raudonieji vedami stribo rodėjo, baisiai puolė, bet gyvas nelaimėjo. Iš ugnies apsupties — draugai pasitraukti spėjo, bet du, du bėgdami pridengė juos, pasalūnai jiems kelią pastojo. Vylės — "pakelėj slėptuvė, gal gelbės"! Ketursone grandine ūk raudonieji apsupę, šuviai salvėmis dulkseno, granatos draskė arimų žemę. Iš bunkerio liovėsi šypsniai ugnies paskutiniųjų kasečių šoviniai, o pistolete dar likę du.

Broliai — Birželis ir Anbo — dalinos po vieną, du blyksniai ir bunkeryje — mirtina tyla...

Rusijai šios pergalės buvo baisu — gyvas nepasiduoti!?!?

Šių partizanų apnuogintus kūnus nuogai mėtė prie turgaus ir prie slenksčio bažnyčios, kad taip žūti atbaidytų kitus.

Žūtis be išeities, o juodviejų, gal nemirštantys kūnai, kaip promėtėjai: — žiaurus okupante, gėrėkis, svilink akis ir po dešimties dienų vistik palaidosi — mūs kūnus!!!

Kiekvienas lietuvis praeivis juos guodė mintimis ir siela, tylučiai, be garso — paslapčia.

Rytojų dienomis — kartojos jau kitų likimai. Genocido kerštas pagiežiūgas. Namuose žuvusiųjų kratos, areštai broliui, motina su dukterim. Be jokio teismo — Sibiran.

Genocidininkai siautėjo Lietuvoje, nei žodelio, nei teismelio — kulka į pakaušį ar ašarotos begalės — bekraštės kančios į šaltai alkanąją Sibirą. Iš jo pabėgusi motina kalėjime mirė.

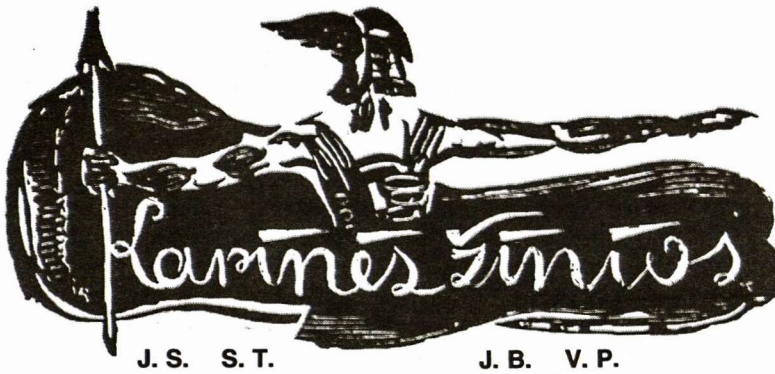
Protas, malda ir prakeikimas — nelaimių nemažina.

Pasauli ar žmogau!? Motina, pagimdžiusi dešimtį kartų, — kuo nuskalto?!

Jausmai ir sielos — sielos su jausmais ar dar kas panašaus gali kartotis?!

Dvidešimts du metai nešė švieselę Lietuvai, lietuvis reikalauja — to pačio — laisvės!

Auka prie aukų byloja; gimęs lietuviu, jau Lietuvai priesaiką davęs — dirbk ir aukokis!

I "Karinių žinių" paruošimą įsijungė ginkl. ltn. Jonas Balskus (J. B.) ir art. ltn. Vytautas Poderys (V. P.). Šio skyriaus darbą koordinuoja ats. ltn. V. Statkus.

KONTRA-BATERIJŲ LEMIAMAS UŽDAVINYS

Judriųjų šarvuotų dalinių pirmavimas ir pasisėkimas šių laikų karuose pakeitė kautynių taktiką, o tuo įkvėpė ir specifinę galvosena ateities planavimuose. To įtakoje J.V. kariuomenės vadovybė davė pirmenybę tyrimams, išvystymui ir parūpinimui reikmenų savo prieššarvuotinėm pajėgom. Tankų ir prieššarvinių raketų išvystymas, turėjo pirmenybę kariuomenės išlaidų biudžete. Naujos ir gausėjančios žinios apie sovietų doktriną ir jų planus verčia persvarstyti šį polinkį. Gynimo Mokslinės Tarybos studija apie Sovietų parengiamosios ugnies paramą ir 1988 metų vasaros, sovietų artilerijos efektyvumo bandymai Ft. Sill, patvirtino šią parengiamosios ugnies reikšmę. Kariuomenės ugnies modernizavimo planas randa daug trūkumų, kuriuos karinės jėgos sutiks Europos fronte, ir ruošia planus jiems pataisyti.

Padidėjęs dėmesys paraminės ugnies uždaviniui yra drąsinantis reiškinys, nes yra pagrindo tikėti, kad sutelkta ugnies parama gali būti lemiamas veiksnys ateities kare Europoje.

Sutelktos ugnies parama, artilerija, raketos, aviacija ir helikopteriai (terminas "artilėja" čia reiškia ir artileriją).

Labai trumpai — trumpa apžvalgelė vieno partizano, vykstant raudo-najai Lietuvos okupacijai.

J.L.

rijos pabūklus ir daugiavamzdžius raket-svaizdžius), pagal sovietų planus gali atlikti du uždavinius.

Pirma: prisidėti prie užnugario jėgų masės formavimo, reikalingo puolimo pagrindinės atakos sektoriuje. Be artilerijos parengimo sovietai negalėtų sutelkti viršijančią žmonių masę reikalaujamą jų doktrinos.

Antra: sovietai savo parengiamąja ugnimi tikisi padaryti mažiausiai 50% nuostolių prieš gynybos jėgom. Jeigu jiems tai pavyktų, tas aktualiai padvigubintų jų puolamų jėgų persvarą. Kadangi sovietai to pilnai tikisi, jie yra pasiruošę suteikti ypatingą svorį parengiamajai ugniai savo atakuojančiom jėgom.

Šis pajėgumas panaudoti ugnies persvarą, ypatingai artileriją, pagerinimui žemės jėgų santykyje teikia dalinį atpalaidavimą nuo tereno teikiamų sunkumų panaudoti viršijančią masę motorizuotų dalinių. Pasitikėjimas ugnies parama duoda puolimo vadui galimybę laikyti daugiau jėgų rezerve ir, nežiūrint to, suteikti reikiamą persvarą puolimo junginiuose.

Tolesnė nauda, sutelkiant parengiamosios ugnies priemones puolimo sektoriuje yra — vadui duodama laisvė daryti pakeitimus, jei jie yra reikalingi. Ugnies priemonės gali būti greitai nukreiptos į kitą puolimo sektorių, jei jis yra pasiekiamas ugnies nuotolyje, pakanka tik nukreipti priemones į naujus taikinius.

Ši galimybė, bemaž per akimirką pakeisti ugnies koncentraciją, teikia galimybę priešui apgauti, o taip pat ir pakeisti pagrindinio puolimo krypį mūšio laike. Didžiai koncentruotos parengiamosios ugnies padaryti nuostoliai ne vien sumažina prieš gynybos jėgas tiesioginiai, bet ir turi demoralizuojančią-psichologinę reikšmę. Visi šie reiškiniai prisideda prie pagreitinato sovietų jėgų įsiveržimo į gynimo linijas, pasiekti užnugarį ir pradėti judrias operacijas, kurios yra mažiausiai nuostolingos ir labiausiai efektyvios sunaikinimui planingos gynybos. Atsižvelgiant į visas šias parengiamosios ugnies teikiamas pirmenybes, nenuostabu, kad sovietai yra tvirtai priėmę šią doktriną savo planavimuose.

Visos šios pramatytos pirmenybės gali virsti nuostoliais, jeigu sovietų parengiamosios ugnies priemonės bus sunaikintos ar išvestos iš rikiuotės, ginamosios ugnies pastangomis, pirm negu jos pilnai pasireikš. Toks atvejis netik sumaišys sovietų pajėgų vado planuojamas operacijas, bet ir neleis sutelkti pakankamą jėgų masę, reikalingą teoretinei persvarai jėgų santykyje perspektyvoje. Jeigu ataka ir prasidėtų mažesne, pakeista forma — ginančios jėgos būtų daug stipresnės negu numatyta. Todėl sovietų vado nuostoliai žymiai pakiltų ir operacijų greitis sumažėtų. Tas sulėtėjimas leistų J. V. dalinių vadui efektyviau panaudoti tolimų atstumų ugnį ir duotų daugiau laiko judriems rezervų daliniams užimti reikiamas pozicijas. Visos šios galimybės pabrėžia parengiamosios ugnies reikšmę sovietų atakoje.

Elementariniai apskaičiavimai parodė anksčiau diskusijas ir teikia pagrindinius reikalavimus sėkmingai parengiamosios ugnies pasipriešinimo misijai, arba kontra-baterijų uždaviniui. Šiuo atveju į terminą "kontra-baterija" įeina visos ugnies priemonės, — artilerija, raket-svaizdžiai, aviacija, helikopteriai ir kt. Deja tolesnės išvados nėra pabrėžimas dabartinio J.V. pajėgumo.

Gen. mjr. R. J. Hallada, lauko artilerijos mokyklos komendantas, Ft. Sill, rašė ankstyvesniame *Lauko Artilerijos* žurnale, kad J. V. artilerijos pajėgos yra 7 prieš 1 santykiu menkesnės už sovietų numatomuose kautynių sektoriuose Europoje. Normaliai yra žinoma, kad besiginantieji daliniai darosi neefektyvūs, jei turi 60% nuostolių. Reikia prisiminti, kad J. V. daliniai negali kovoti iki galutinio išsekimo prieš pirmuosius sovietų jungtinės kariuomenės ešalonus, kadangi tie patys daliniai turi būti pajėgus kovoti ir prieš rezervus arba antro ešalono dalinius. Atrodo maksimaliniai nuostoliai gali būti apie 30% kuriuos dauguma J. V. divizijų gali pakelti kovoje prieš pirmo puolimo junginius ir vis dar turėti pakankamai kovos jėgų gintis prieš rezervų puolimą. Taip pat yra galvojama, kad atakuojančios jėgos gali laimėti, jei išlaikytų 3 prieš 1 persvarą. Išvadoje, kontra-baterijų uždavinys — sumažinti šią persvarą maždaug 2 prieš 1 santykiu.

Grynai kaip skaičiavimo pavyzdį paduosime sekantį. Jeigu J. V. jėgos pradės dvikovą su 100 pabūklų ir sovietai su 700 (7:1 pradinė persvara), tai amerikiečių jėgos turi baigti kautynes su 70 pabūklų (jei tikslas yra neturėti daugiau kaip 30% nuostolių). Santykis 2:1 reikštų, kad sovietai baigtų dvikovą su 140 pabūklų. J. V. jėgos prarastų 30 pabūklų ir sovietai — 560 pabūklų. Nuostolių pasikeitimo santykis — 18.7 prieš 1 (sovietų nuostoliai padalinti iš mūsų). Sėkmės išvada būtų, kad už kiekvieną prarastą savo pabūklą amerikiečiai turėtų sunaikinti 19 sovietų pabūklų. Labai didelis ir abejotinas pasiekti reikalavimas.

Del šio nepaprastos apimties reikalavimo, statomo kontra-baterijoms, kovojančioms prieš parengiamąją ugnį, jų uždaviniui turi būti duodama pirmenybė prieš visą kitą, net ir prieš tiesioginę paramą žemės pajėgų vadui. Kiekvienas pabūklas, nukreiptas kitiems reikalams nuo šio uždavinio, progresyviai didina sėkmės reikalavimus. Pavyzdžiui, jei tik pusė ugnies

priemonių bus naudojama kontra misijai, nuostolių reikalavimo santykis pakyla iki 40:1. Reikalavimas kovoti tokiuo santykiu yra neįmanomas, dargi ir šių dienų labai kvalifikuotiems daliniams.

Šie skaičiavimai parodo, kad kontra-baterijų atsvara parengiamajai ugniai yra taip svarbi, kad J. V. artilerija turi sutelkti visą savo pajėgumą ir energiją, norėdama pasiekti reikiamus rezultatus. (Net jei ir kitos pagalbinės priemonės gali kartais prisidėti su parama — helikopteriai, aviacija ir kt.). Kontra-baterijų misija turi būti pirmaujantis uždavinys artilerijai statomuose reikalavimuose. Apsileidimas sutelkti visas artilerijos pajėgas kontra-baterijų misijai neleis pasiekti reikiamų nuostolių pasikeitimo santykių.

Ankstesni skaičiavimai įrodo reikalingą paruošti labai stiprią kontra-baterijų jėgą, bet tas neleidžia matuoti jos uždavinio reikšmės prieš kitus žemės pajėgų vado turimus uždavinius. Tas pats gen. Hallanda žurnale *Lauko Artilerija* duoda šį orientacijos tašką; "Suteikiant stiprią ugnies paramą artimose kautynėse, mažiausiai jų pradžioje, negarantuoja, kad mūsų pajėgos išlaikys sutelktą prieš parengiamąją ugnį".

Pridedant keletą pastabų prie generolo teisingo įvertinimo sovietų artilerijos efektyvumo bandymai, daryti 1988 m. Ft. Sill, davė šiuos rezultatus: vidurkyje artilerija sunaikino 75% visų šarvuotų mašinų bandymo lauke. Nors šie duomenys ir yra vertingi, bet reikia pastebėti bandymo apribojimus jo pravedime. Mašinos buvo sutelktos remonto lauke (ne įkastos), taigi šie skaičiai gali būti per pesimistiški. Be to, panaudotos mašinos buvo ne pirmųjų armijos dalinių ginkluotės. Galima manyti, kad naujesnės mašinos būtų geriau atlaikę smūgi, bet taip pat yra pagrindo galvoti, kad rezultatai pilnai neįvertina sovietų artilerijos efektyvumo. Pirmiausiai (ir tai labai svarbu), kiekis ugnies, paleistos į taikinius, buvo daug mažesnis nei to reikalauja sovietų doktrina. Be to, yra žinoma, kad

sovietų aukšto sprogimo sviediniai yra efektyvesni negu amerikiečių, kuriais bandymai buvo atlikti. Žinoma, neaišku, kuris faktorius yra reikšmingesnis.

Papildomi bandymai turi tai išaiškinti. Pasiūlyti bandymai būtų paruoštosie gynimui pozicijose, aprūpintose pirmų linijų M-1 Abrams tankais ir M-2 Bradley kovos šarvuočiais, puolamais pilnai pagal sovietų doktriną (vis tik su J. V. šaudmenimis). Tuo tarpu saugu galvoti, kad sovietų artilerija išves iš rikiuotės daug daugiau šarvuočių, negu jų žemės pajėgos, nebent J. V. kontra-baterijos bus nepaprastai efektyvios.

Nustačius kontra-baterijoms statomus reikalavimus, reikia pagvildinti reikalavimus žemės pajėgų gynybos vadui, kad pasiekus pradinį laimėjimą. Priešingai remiamos ugnies problemai, kur artilerijos ugnis yra koncentruota netoli fronto linijų, prasidedant parengiamajai ugniai, sovietų pajėgos bus ešalonuotos. Daliniai išdėstyti į užnugarį laiptų forma į šalis — dešinėn ar kairėn. Tas teikia daugiau rupeščių gynimo pajėgų vadui, negu artilerijai. Kada artilerija pradeda remiamos ugnies uždavinį, reiškia, kad jos kontra-baterijų užduotis yra faktinai baigta. Žemės pajėgų vadas turi netik atmušti pirmų linijų puolimą, bet ir būt pasirengęs nugalėti sekančių linijų, rezervų, puolimą. Svarbu turėti šį skirtumą galvoje norint apskaičiuoti įtampą, daromą ant paremiamosios ugnies vienietų ir žemės pajėgų, laike visos operacijos.

Reikia manyti žemės pajėgų vadas bus 3:1 santykyje mūsų pradžioje. Jei mes naudosisime tuos pačius palyginimus žemės pajėgom, kuriuos naudojome kontra-baterijų misijai, tai gynimo vadas atsidurs 5-3 prieš 1 nuostolių pasikeitimo reikalavimą, kad būtų sėkmingas mūšyje. Atminkime, kad šiuose skaičiavimuose mes priimam jog žemės pajėgos pradės mūsų, būdamos pilno pajėgumo.

Jeigu sovietai tikrai pasiektų savo doktrinoje numatytą 50% prieš sunaikinimą savo parengiamąją ugnimi, tai nuostolių pasikeitimo santykis

būtų didesnis kaip 15:1. Jeigu ugnies pajėgumo bandymai yra teisingi, tai žemės pajėgų vadas turės daugiau nuostolių, negu jis galėtų pakelti, kad būtų sėkmingas. Šiom sąlygom mūsų nuostoliais pasikeitimo santykis būtų abejotinas, kadangi J. V. pajėgos būtų faktinai sunaikintos dar prieš susiduriant su puolančiom jėgom.

Tikrumoje tai ir yra, ko sovietai tikisi. Jų tikslas yra panaudoti savo ugnies persvarą, kad sudarius galimybę ją išnaudoti savo manevruojančiom jėgom. Jų artilerija privalo efektyviai susilpninti riešo jėgą puolimo sektoriuje, kad įgalinus greitai prasiveržimą į gynybos užnugarį.

Sovietų ugnies pajėgumas lemiamai kaitalioji žemės pajėgas prieš kautynėm prasidedant, aiškiai parodo reikalą, kodėl kontra-baterijos turi turėti aukščiausių pirmenybę. Geriausios šarvuotųjų ir prieššarvuotinės sistemos yra bevertės jei jos yra sunaikinamos prieš įsijungimą į kautynes. Pajėgi kontra-baterijų sistema, kuri sutrukdytų sovietams pajėgų kaitaliojimą kautynėse, gal ir nepakaktų laimėti karą, bet yra aišku, kad tokia pajėgi ugnies sistema yra būtina reikalinga sėkmingoms J. V. kariuomenės operacijoms.

Silpnumas šių teoretinių skaičiavimų yra tas, kad nepaliečia laikinų apimties dimensijų. Norint, kad kontra-baterijų misija būtų efektyvi, ji turi būti atlikta pirm sovietų ugnies smūgio pilno įsibėgėjimo. Laike šio smūgio, sovietai pagal savo planus, turi sunaikinti mažiausiai 50% visų gynybos jėgų, išmušdami iš pusiausvyros visą gynybą. Taigi laiku panaudojimas kontra-baterijų ugnies yra būtina reikalingas ir kritiškas.

Kontra-baterijų misijos pirmenybė nereiškia, kad laike kontra-baterijų misijos žemės pajėgų vadas būtų paliekamas savam likimui. Žemės pajėgos, neparengtos savo uždaviniui, neįvykdys jo net ir tuomet, jei kontra-baterijų ugnis suteiks gali-

mybę stoti į kovą pilnam pajėgume. Tikimasi, kad artilerijos vadas neturės daug progų rinktis tarp savo pirminės užduoties ir tiesioginės paramos gynimo jėgoms. Jeigu kontra-baterijų uždavinys atliekamas sėkmingai — jie turėtų baigtis maždaug tuo laiku, kai sovietai baigia savo parengiamąją ugnį. Tuo laiku, sovietai tikisi, savo pirmos linijos puolamuosius dalinius turėti maždaug už 1 km nuo J. V. gynimosi dalinių. Tad jeigu kontra-baterijų uždavinys yra baigtas tuo laiku, tai daugumas artilerijos pabūklų yra laisvi duoti normalią, artimos ugnies paspirtį daliniams, pradedantiems artimas kautynes.

Aiškų reikalavimas aprašytiems veiksams yra ugnies pajėgumas sunaikinti sovietų ugnies priemonių paramos galimybę pirm, negu ji pasieks apčiuopiamus rezultatus. Vien tik dabartinė sovietų artilerijos masė neleis šiuolaikiniam J. V. artilerijos pajėgumui duoti reikiamą atkirtį. Kariuomenės ugniaviečių suradimo radaras yra vienintelė pagelbinė priemonė kontra-baterijų ugnies uždavinių vykdymui. Šis trūkumas jau automatiškai suteikia sovietams pirmenybę kovos rajone. Amerikiečių kontra-baterijos turi remtis prisišaudymu į taktinius, kad pasiekus reikiamus rezultatus. Tas jau iš anksto apsunkina galimybę paimiti į savo rankas iniciatyvą. Sovietų pabūklų skaičius, sutelktų pagrindiniam kautynių sektoriui, mažina jų greitai sunaikinimo galimybę. Norint pasiekti norimus tikslus, J. V. kontra-baterijos turi pradėti naikinti sovietų artileriją pirm, negu ji pradės savo parengiamąją ugnį. Pirmumas — turi būti pirmoji taktika mūsų baterijų.

Pirmumas gali būti pasiekiamas įvairiais būdais. Papildomos sekimo priemonės, priskirtos išimtinai artilerijos vadui, padės anksčiau surasti taktinius. Tyrimas sovietų taktinių nuostatų gali parodyti operatyvinius silpnumus, kurie gali būti išnaudoti. At-

svaros ugnies misijai amunicija turi būti daug efektyvesnė negu dabar naudojama (DPICM — Dual purpose Improved Conventional Munition). Patobninti, patvaresni ir jautresni ugniaviečių suradimo radarai turi padėti sunaikinti sovietų remiamąją ugnį, jai tik prasidėjus. Visi, pagelbina, techniniai prietaisai turi būti gerai patikrinti, kad mūsų baterijos galėtų laiku atlikti savo sunkų uždavinį.

Amerikos žemės pajėgų vadai turi pakeisti savo galvoseną. Jie turi suprasti, kad didžiausią pasitarnavimą artilerija gali padaryti apsaugodama žemės pajėgas nuo sunaikinimo sovietų artilerijos ugnimi. Žemės pajėgų vadas turi užleisti savo reikalavimą ugnies paramai kautynių pradžioje, kad leistų kontra-baterijų junginiams susikoncentruoti šiai kritiškai misijai — sunaikinti sovietų ugnies priemones, pirm negu ji sunaikins pirmąsias gynybos linijas. Tik tuomet, kai ši misija bus atlikta, J. V. artilerija bus palaidota žemės pajėgų rėmimui pagal įprastą taktiką. Vadas, kuris reikalaus jam priklausiančios artilerijos paramos ugnies pirm negu atsvaros misija bus atlikta, atsidurs prieš uždavinį kovoti su pusiau sunaikintom savo jėgom prieš daug pranašesnes sovietų jėgas.

Galima konstatuoti, kad kariuomenė pradeda apsiprasti su šiom didelės reikšmės problemom. Šis supratimas turėtų būti perduotas į kariuomenės biudžetą, kad J. V. artilerija turėtų visas reikalingas priemones sovietų ugnies sistemos sunaikinimui. Priedo, prie priemonių ir amunicijos, artilerijos vadas turi turėti aiškia ugnies paramos doktriną, kuri aiškiai nurodytų: uždavinys, duotas kontra-baterijoms, yra pats svarbiausias iš visų kitų kautynių pradinėse stadijose.

V. P.

(Pasinaudota *Armed Forces Journal*)

*Ar jau parėmėi Lietuvos nepriklausomybės atstatymo darbus
didesne auka?*

ĮŽVALGUS NEPRIKLAUSOPMYBĖS KELIO ĮVERTINIMAS

Lietuvių išeivijos politinėje veikloje pasižymėjęs jaunas darbuotojas, Lietuvių Informacijos Centro Washington vadovas Viktoras Nakas Lietuvos nepriklausomybės atstatymo išvakarėse apie mūsų kelią Lietuvos nepriklausomybei atstatyti taip samprotauja (*Draugas*, 1990.3.10):

“Šiandien, kai toli horizonte, rytas pradeda pamažu brėkšti, dera mums prisiminti tą juodą naktį, kuriai kartais atrodė nebus galo. Su apgailėstumu, bet be rūstybės prisimename visus tuos, kurie praradę viltį nusigrėžė nuo lietuviybės. Reikia manyti, kad bent dalis jų dabar atgims savo protėvių tautai. Bet svarbiau, šiame mums švenčiant Lietuvos nepriklausomybės atstatymo sukaktį, nulenkti galvas prieš visus tuos lietuvius, kurie tikėjo laisvos Lietuvos idėja, kurie ją puoselėjo, pasitraukę į Vakarus, kurie mokė savo vaikus kalbėti lietuviškai, gerbė lietuviškąją kultūrą, kurie ieškojo sąjungininkų Lietuvos nepriklausomybės idėjai realizuoti tarp kaimynų nelietuvių, tarp parlamentarų, tarp spaudos atstovų. Kai Amerikos žurnalistai ir politiniai vadai, pasirodydami įvairiose televizijos laidoje, krato galvas ir viens kitą klausia: “Kas gi galėjo tikėti, kad įvyks tokios permainos Rytų Europoje ir Sovietų Sąjungoje”? Galime su ramiausia sąžine atsakyti: Mes, mes buvome tie, kurie tikėjo”. Esame palaiminti kaip tie pranašai, kurie sulaukia savo pranašysčių išsipildymo.

Tų pranašysčių išsipildymas savaime mus džiugina. Tačiau tą džiaugsmą papildė keli veiksniai, kurių niekas negalėjo pramatyti. Pirmas yra Lietuvos, Latvijos bei Estijos at-

sidūrimas pasaulinės politikos scenos viduryje, prie spindinčių rampos šviesų. Apie Lietuvos, Latvijos bei Estijos laisvėjimą, jų vadovaujančią rolę Sovietų Sąjungos demokratiniame procese bei svarbų vaidmenį, sprendžiant tos imperijos tolesnę egzistenciją, kone kiekvieną dieną pasirodo straipsniai spaudoje ir pranešimai per eterį. Antra, Vakarų spaudos didelės daugumos nusistatymas dėl Baltijos šalių išsilaisvinimo yra itin pozityvus, ko neturėjome pagrindo tikėtis, turint omenyje, kaip skeptiškai jinai į Baltijos šalių klausimą anksčiau žiūrėjo. Trečias veiksnys — tai pačios lietuvių tautos bei jos politinių vadų palyginus aukšta politinė kultūra, kurios irgi neturėjome pagrindo tikėtis iš žmonių, merdėjusių penkiasdešimt metų antidemokratiškoje, antižmogiškoje santvarkoje. Lietuviai ir jų broliai pabaltiečiai įstengė išvystyti visiškai taikingus nepriklausomybės sąjūdžius, kurie savo orumu bei drausmingumu duoda pavyzdį visam pasauliui. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio pasisakymai bei konkretūs veiksmai užtikrinti Lietuvos tautinių mažumų teises jau spėjo sulaukti labai pozityvių atgarsių iš kitataučių Vakaruose.

Tiesiog stebina ir nepriklausomybės judėjimo vadų gili politinė mąstysena, puiki politinė orientacija bei imlumas naujoms politinėms žinioms bei savokoms. Visi tai pasireiškia per jų apsilankymus Washingtone ir susitikimus su valdžios, spaudos bei akademinio pasaulio atstovais. Keista ir gal net truputį gėda pripažinti, kad atrodo, kad ne mums išeiviams, taip ilgai gyvenusiems de-

mokratinėje santvarkoje, derėtų Lietuvos politikams ruošti seminarus apie politinę veiklą bei mąstyseną, o atvirksčiai, mums iš jų reikėtų semti žinias bei patirtį.

Kokie mūsų išeivijos politiniai trūkumai bebūtų, galime didžiuliu vienu svarbiu mūsų politiniu laimėjimu, kuris prisideda prie Lietuvos laisvinimo proceso. Išeivijos pabaltiečių dėka, sovietams okupavus Baltijos šalis, Jungtinės Amerikos Valstijos bei kiti Vakarų kraštai atsiskė pripažinti jų inkorporavimą į Sovietų Sąjungos sudėtį. Neturiu mažiausios abejonės, kad jei ne pakartojamas pabaltiečių išeivių spaudimas, reikalaujamas gyvenamojo krašto valdžiai iš naujo patvirtinti savo nusistatymą dėl Baltijos šalių aneksijos, Jungtinės Amerikos Valstijos ir kiti kraštai seniai būtų pripažinę Lietuvos, Latvijos bei Estijos pavergimą kaip teisėtą aktą. Dabar, kuomet kai kuriems gorbomanijos liga sergantiems politikams Washingtone knieti atsikratyti tos principingos laikyenos, toksai sprendimas jau nebėra įmanomas dėl Amerikos vidinės politikos priežasčių. Įvykių Baltijos šalyse dėka, pabaltiečių aneksijos nepripažinimo politika per pastaruosius metus su puse yra laimėjusi per daug įtakingų šalininkų Amerikos viešosios opinijos formuotojų tarpe, kai bet kuris Amerikos prezidentas drįstų tos politikos išsižadėti, nežiūrint, kiek ji jam atrodytų neparanki. Už tai, kad Baltijos šalių klausimas tampa aktu liu JAV užsienio politikos klausimu, už tai, kad prezidentas Bushas jaučia pareigą jį kelti Maltoje, turime būti dėkingi pirmiausia ne prezidentui, ne Kongresui ar spaudai. Turime viens kitam spausti ranką. Mes esame tie, kurie su tautiečiais Lietuvoje sudarėme tos nepripažinimo politikos įprasminimo ir realizavimo būtinas sąlygas. Trumpai tariant, be išeivijos niekas Maltoje nebūtų pusę žodžio taręs Baltijos šalių klausimu. Net ir jei Komunistų partija pralaimėjo vasario 24 dienos rinkimus, jinai dėl jos vadų politinio apskukrumo turės nemažą vaidmenį Lietuvos po-

litiniame gyvenime, bent kol Lietuva bus Sovietų okupuota. Faktas, kad Algirdas Brazauskas laimėjo 91 procentą balsų savo rinkiminėje apygardoje bei kad trys jo pagrindiniai pavaduotojai irgi lengvai laimėjo, tai patvirtina. Būtų pavojinga užmiršti, kad jeigu Komunistų partija dabar žengia nepriklausomybės link, ji tai daro nebūtinai iš įsitikinimo. Tačiau net ir jei Komunistų partijos kandidatai būtų rinkimus laimėję, reikia manyti, kad Lietuva ir toliau būtų ėjusi nepriklausomybės keliu, tik ne tokiu greitu tempu, kaip Sąjūdžio vedama valdžia eitų. Praėjusių metų įvykiai parodė, kad tautos valia reikalauja visiškos valstybinės nepriklausomybės ir kad Lietuvos politinės jėgos, kurios tos valios nepaiso, rizikuoja savizudybe. Kaip tik dėl tos priežasties Lietuvos Komunistų partija ėmėsi iniciatyvos atsiskirti nuo Maskvos ir pasisavinti nepriklausomybininkų ištaras.”

DABARTINĖS LIETUVOS GYVENTOJAI

Draugas 1990.3.6 paskelbė b. kv. vedamąjį apie dabartinės Lietuvos gyventojų sudėtį pagal 1979 m. ten įvykdytą gyventojų surašymą. Kai kuriose Lietuvos vietose vykstant nelietuvių tautybių bruzdėjimams ir Sov. S-gai norint pasirodyti svetimtaučių reikalų gynėja, yra svarbu žinoti kiek galima tikslesnius duomenis apie Lietuvos gyventojų sudėtį.

Pereitų metų pradžioje Lietuvoje gyveno 3,690,000 žmonių. Palyginimais: 1959 m. — 2,711,000, 1970 m. — 3,128,000, 1979 m. — 3,389,000 gyventojai. Per 10 metų nuolatinių gyventojų skaičius padidėjo 983,000-čiais. Iš jų 68% teko natūraliam prieaugliui (193,000), ir 32% (90,000) imigrantams. Lietuvių skaičius pagausėjo 212,000-čiais. Taigi gyventojų skaičiaus padidėjimas labai mažas. Dėl mažo natūralaus prieauglio lietuvių skaičius sumažėjo 0.2% ir dabar jie sudaro 79.2% (1979 m. buvo 80%). Padidėjo rusų ir gudų pop 0.1%. Lietuvių procentas iš tiesų turėjo būti dar mažesnis — 78.2%, kas sudaro

52,000. Tai įvyko todėl, kad dalis mišrių šeimų surašymo metu užsirašė lietuviais, o pilnametystės sulaukę mišrių šeimų vaikai dažniausiai rašosi lietuviais. Miestuose, kur vyrauja lietuviai, mišrios šeimos ir šiaip jau kai kurie kiti kitataučiai asimilijuojasi lietuvių naudai. Tai ypačiai žymu Kaune, Blogiau yra Rytų Lietuvoje, Vilniuje, Pasienio zonoje, ypač Šalčininkų, o iš dalies ir Švenčionių, Trakų rajonuose lietuviai ir toliau nutautėja. Priežastis — nelietuviška gyventojų dauguma, lietuviškų mokyklų stoka, vietos nelietuviškos administracijos spaudimas.

Antroji pagal gausumą tauta Lietuvoje yra rusai. Jai užsirašė 344,000 gyventojų. Taigi jų procentas pakilo ligi 9.4% (1959 m. tebuvo 8.5%). Dėl natūralaus prieauglio padidėjo 20,000, o rusų imigrantų privažiavo net 37,000. Daugiausia rusų yra Vilniuje, Rytų Lietuvoje, Klaipėdoje.

Trečioji iš eilės tauta Lietuvoje yra lenkai, kurių didžioji dalis yra nutautę bei sulenkėję lietuviai. 1989 m. jų priskaičiuota 258,000. Šalčininkų rajone jie sudarė 81%, Vilniaus rajone — 63%, Švenčionių — 29%, Trakų 24%, Vilniaus mieste — 19%. Tačiau lenkų skaičius Lietuvoje didėja lėtai. Dalis jų asimilijuojasi su lietuviais. 1959 m. lenkai sudarė 8.5%, 1970 m. — 7.7%, 1979 m. 7.3%, o 1989 — 7% visų Lietuvos gyventojų. Jų skaičių didino imigracija į Lietuvą ypač iš Gudijos — 9,000, bet asimiliacija sumažino 8,000. Lenkų skaičių ypač didina jų antplūdis iš Gudijos. Pasuose jie įrašyti gudų tautybės, o kai persikelia į Lietuvą — jau virsta “lenkais”.

Ketvirta tautybė pagal eilę sudaro gudai (Lietuvoje juos vadina baltarusiais) — 63,200 (1979 m. 57,600), Šalčininkų rajone ateiviai iš Gudijos sudaro apie penktadalį gyventojų, tačiau surašymo metu gudais užsirašė nepilni 4% — visi kiti rusais ar lenkais.

Nemaža lietuvių gyvena kitose sovietinėse respublikose — net 144,000, vadinasi 4.7 visų Sov. S-gos

lietuvių. Sovietinėje Rusijoje jų yra apie 70,400. Į šį skaičių reikia įskaityti 30 - 40,000 lietuvių, gyvenančių Karaliaučiaus srityje, Latvijoje gyvena 34,600, o Gudijoje lietuviais užsirašė 7,600. Visi jie yra iš senų laikų vietiniai gyventojai. Kaip matome, dėl labai ilgo ir sunkaus lenkų bei sovietinių rusų, lenkų ir gudų spaudimo Gudijoje lietuvių mažai beliko, bent oficialiai”.

VAIZDAI IŠ NEPRIKLAUSOMYBĖS NETEKIMO DIENŲ

Rašytojas i visuomenės veikėjas Vytautas Volertas, pasinaudodamas H. Korsakienės 1989 m. *Pergalės* 10 nr. paskelbtais atsiminimais (*Draugas* 1990 m. kovo 6) rašo, kad nepriklausomoje Lietuvoje veikę komunistų pakalikai dergė viską, kas nepriklausomoje Lietuvoje buvo, ir garbino Sov. S-gą, nors gerai žinojo, kas toje Sąjungoje vyksta, žinojo apie valymus ir prisipažinimus.

H. Korsakienė mini, kad 1940 m. liepos mėn., Lietuvos dar neįjungus į Sov. S-gą, Lietuvos prezidento rūmuose vykęs komunistų bonzų pokylis, kurio metu išeivijoje kai kurių sluoksnių net su Vytautu Didžiuoju lygintas A. Sniečkus taip šaukęs: “Pakelkime, draugai, taures už mūsų narsiuosius čekistus! Už ištikimą jų vadą Aleksandrą Guzevičių!” Ir visi rėke valio!

Nepriklausomą Lietuvą niekino trečiąfrontininkai Korsakas, Venclova, Paleckis, Baltušis, Snarskis, Nėris, Cvirka, kuris pobūvyje buvęs “ypač linksmas, apsvaigęs, sklindinas entuziazmo”. Tame pobūvyje dalyvavo ir nemaža iš Maskvos atvykusių patarėjų.

Volertas samprotauja, kad būtų buvę daug paprasčiau suprasti džiugaujantį darbininką ar vargdienį, o ne išsilavinusį inteligentą, kuriam sovietinis gyvenimas buvo daugiau pažįstamas. Socializmo siekusieji galėjo eiti su socialdemokratais, bet juose degė neapykanta savam kraštui, savam žmogui ir palankumas Maskvai.

Jų negalima laikyti idealistais, nes idealistas turi sąžinę ir atsižvelgia į kitą žmogų ir, supratęs savo klaidas, apsigręžia arba susinaikina, bet aktyvieji Lietuvos komunistai geriau naikino kitą žmogų.

VEIKSNIŲ KONFERENCIJA

Įvykiams Lietuvoje besikeičiant beveik kas dieną ir visuomenei nerimaujant dėl veiksmų tylos tokiu kritišku metu, veiksniai (Vlikas, PLB, ALT ir JAV bei Kanados LB) po daugelį metų trukusių nesutarimų tuo

reikalu pagaliau kovo 31 ir balandžio 1 susirinko seniai lauktos konferencijos Washington, D. C. Pagal spaudos pranešimus konferencija pareiškė Lietuvos Aukšč. Tarybai, Ministerių kabinetui ir Lietuvos gyventojams sveikinimą, paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, ir protestą prieš Sov. S-gos jėgos naudojimą Lietuvoje.

Konferencija ragino išseivijos lietuvius rašyti savo kraštų vyriausybėms ir parlamentų atstovams laiškus, prašant pripažinti Lietuvos nepriklausomybę (visuomenė tai jau buvo

pradėjusi daryti pati savo iniciatyva, įvairiose kolonijose susiorganizavus lietuviams į įvairiais vardais pasivadinius veiklos komitetus — K. J.).

Konferencija nutarė taip pat sudaryti išseivijos veiksmų tarybą, kurion įeitų aukščiau išvardintų veiksmų pirmininkai arba jų įgalioti asmenys. Šios tarybos prezidiumą sudarys PLB ir Vliko valdybų pirmininkai. Taryba spręs balsų daugumos tvarka ir palaišys artimą ryšį su Lietuvos atstovu Washington, D. C., ir su juo artimai bendradarbiaus.

METINIS SUSIRINKIMAS KLEVELANDO RAMOVĖNŲ

Susirinkimas įvyko š. m. kovo 24 d. Klivelando lietuvių namuose. Susirinkimą atidarydamas skyriaus pirmininkas Vytautas Janušis priminė dabartinius įvykius Lietuvoje ir paprašė atsistojimu pagerbti mirusius skyriaus narius Stasį Astrauską ir Feliksą Navicką.

Susirinkimui pritarus, į prezidiumą pakvietė Jurgį Malskį pirmininkauti ir Joną Citulį sekretoriauti.

Skyriaus pirmininkas savo pranešime kalbėjo apie skyriaus praeitų metų veiklą ir finansinę paramą lietuviškom organizacijom bei lietuviybės palaikymui. Daugiausia išlaidų pareikalavo LKVS "Ramovės" veiklos II dalies laida, kuriai skyrius yra davęs

arti devynių šimtų dol. Antras darbas "Ramovės" sąjungos suvažiavimo, įvykusio Klivelande, ruošia irgi pareikalavo nemažai išlaidų.

Skyriaus kasininkas Juozas Šlapelis pranešė, kad praeitų metų skyriaus išlaidos viršijo pajams.

Kontrolės komisijos pirm. J. Citulis pasidžiaugė pavyzdingai vedama skyriaus kasa.

Prieš renkant naujuosius skyriaus valdomuosius organus, Vl. Čyvas pasiūlė prašyti buvusią valdybą ir revizijos komisiją pasilikti dar vienai kadencijai tęsti gražiai vykdomą veiklą. Valdybos bei revizijos komisijai sutikus, susirinkimas gausiais plojimais

patvirtino valdybą naujai kadencijai.

Dr. V. Stankus pasiūlė ramovėnų vardu pasiųsti JAV prezidentui Bušui telegramą, prašant padėti Lietuvos vyriausybei paskelbtąją nepriklausomybę įgyvendinti.

Susirinkimas baigtas Lietuvos himnu. Po to vyko tradicinės "kuprinės pabiros", nuotaikingai besivaišinant prie birutietės Nėros Čeičienės paruoštų užkandžių.

Visa tai praėjo pakilioje nuotaikoje. Tenka pridurti, kad susirinkimo programa skyriaus narys Vytautas Žitkus veiklai paremti paaukojo 21 dol. už ką jam buvo nuoširdžiai padėkota.

E. Pranckus

LKVS "Ramovė" Klivelando skyriaus valdyba. Iš k. Ed. Pranckus — narys, Ignas Stankus — sekretorius, Vytautas Janušis — pirmininkas, Juozas Šlapelis — kasininkas, Vincas Čeičys — parengimų vadovas. Nuotraukoj trūksta vicepirm. St. Butrimo. Nuotr. dr. Viktoro Stankaus

RYTŲ EUROPA

Gyvename tikrai įdomius laikus, kuriuose vyksta dideli, visiškai netikėti pasikeitimai, perversmai. Tai ypač ryšku Rytų Europos valstybėse — Lenkijoje, Čekoslovakijoje, Vengrijoje, Bulgarijoje, Rumūnijoje, Rytų Vokietijoje. Tos valstybės vadinamos Sovietų Sąjungos satelitais, nes jos yra formaliai nepriklausomos, su Sovietų Sąjunga susijusios tik tuo, kad jos visos įeina į „Varšuvos paktą“, bet faktiškai jos yra visiškoje sovietų valdžioje ir jas būtų galima vadinti paprastai Maskvos provincijomis. Jų visų valdžioje sėdėjo seni, užkietėję, visiškai atsidavę Maskvai komunistai. Tie, kurie nors ir buvo komunistais, bet atsisakė būti aklais Maskvos įrankiais, buvo jau seniai pašalinti ir sunaikinti. Visų tų satelitų režimai buvo, galima sakyti, Maskvos režimo kopijos. Gyventojai buvo griežtoje visiškoje kompartijos valdžioje ir priežiūroje. Mokyklos, universitetai auklėjo jaunuomenę irgi komunistinėje dvasioje. Bažnytinės arba kitokio pobūdžio mokyklos buvo netoleruojamos, griežtai uždraustos. Laikraščiai, žurnalai, knygos, radijas, televizija ir kitokios komunikacijos priemonės irgi buvo visiškoje kompartijos kontrolėje; kitokio, nekomunistinio pobūdžio spauda galėjo, jeigu iš viso, reikštis tiktai pogrindyje ir jos leidimas buvo persekiojamas, baudžiamas.

Pagrindinis kompartijos siekimas buvo „sovietinio žmogaus“ tipas, atseit, žmogus, kuriame nėra nei religinių, nei tautinių sentimentų, ir kurio galvosena ir elgsena yra visiškoje

marksizmo-leninizmo įtakoje. „Sovietinis žmogus“ taipogi yra jau nustojęs to, mums rodos, savaime suprantamo polinkio — pasirūpinti savimi, savo šeima, savo artimaisiais. Viskas turi būti nukreipta į komunizmo įsikūnijimą.

Komunizmas juk nepripažįsta Dievo, dangaus, pomirtinio gyvenimo; visos jo pastangos, visi jo siekimai — rojus įgyvendinimas šioje žemėje.

Viso komunizmo užnugaryje stovėjo galingoji raudonoji armija, sovietų karinės pajėgos, viso apie penki milijonai karių, atseit, tokia galia, kad prieš ją šiauštis visiškai neįmanoma.

Prieš maždaug penkeris metus į Sovietų Sąjungos sostą atsisėdo Michail Sergejevič Gorbaciovas. Jis yra kietas komunistas — jo draugo Gromyko žodžiais — „jis turi malonų šypsnį, bet plieninius dantis“. Gorbaciovas yra aukštos inteligencijos ir gerai supranta, kaip ir jo globėjas Andropovas, 16 metų buvęs KGB aukščiausiu viršininku, kad komunizmas, kiek jis bebūtų patrauklus kai kuriems intelektualams, realiaame gyvenime vis dėlto neveikia kaip reikiant. Taigi jis įvedė atvirumo (glasnost) ir persitvarkymo (perestroika) principus, tikėdamasis jais pašlijusių Sovietų Sąjungos padėtį pataisyti. Jam tačiau atsitiko tai, kas atsitiko ir daugeliui kitų reformatorių — jie norėjo pasiekti vieną tikslą, bet išėjo visai kas kita. Kai tik papūtė švelnesni „glasnost“ ir „perestroika“ vėjeliai, visos prispaustosios satelitinės tautos pajuto galimybę garsiai pasakyti tai, ką jos galvojo visą laiką, būtent — jos

visai nenori būti nei komunistinamos, nei rusinamos.

Pasirodė įdomus, visai nelauktas reiškinys: visuose satelituose sukilo, ėmė kelti balsą žmonės, dar palyginamai jauno amžiaus, kurie visą savo amžių buvo auklėjami griežtai komunistinėse mokyklose, augo komunistinėje atmosferoje ir kurie, dėl jauno amžiaus, visiškai neatsiminė, kaip atrodo gyvenimas demokratijoje. Kai tik komunizmo varžtai buvo bent kiek atleisti, tuojau, tiesiog gaivališka išsiveržė visai kitokio pobūdžio jausmai — laisvė, viltis, tikėjimas. Pasirodė marksizmo-leninizmo galvosenos pagrindinės klaidos. Laisvė yra vienas iš pačių pagrindinių žmogaus siekimų, troškimų. Gal jis laisvės atsisakys, jeigu jis už tai gaus geresnį, patogesnį gyvenimą, arba, vaizdingai tariant, sutiks gyventi „auksiniame narve“. Jeigu tačiau tas narvas visai nėra auksinis, bet labai vargingas, nepatrauklus, tada, žinoma, laisvės trūkumas darosi sunkus, tiesiog nepakenčiamas ir tada, norint išlaikyti žmogų tokia narve, tikrai reikia penkių milijonų kareivių. Komunistai mėgdavo skelbti Markso posakį, kad „religija yra tautų opiumas (atseit nuodai)“ bet gyvenimas parodė, kad vis dėlto ne religija, o marksizmas yra tas „tautų opiumas“. Tad visai nestebėtina, kad, kai tik komunistinės Maskvos uždėti varžtai buvo bent kiek atleisti, pakilo gaivališkas veržimasis į laisvę, noras atsikratyti sovietiniais pančiais. Kai kur, pvz., Lenkijoje, Čekoslovakijoje, Vengrijoje, Bulgarijoje, Rytų Vokietijoje tas išsiveržimas vyko palyginamai taikingai, be kraujo. Išimtis buvo tik Rumunija, kur komunistų diktatorių teko užmušti. Kitose valstybėse buvo nevisai aišku, kuo daugiau stebėtis: ar prispaustų tautų išsiveržimu į laisvę, ar komunistų valdovų pasyvumu, rimtai nesipriešinant tam išsiveržimui. Ypatingai vaizdingas tas išsiveržimas buvo Rytų Vokietijoje, kur buvo prakirsta garsioji Berlyno siena. Ta siena, pastatyta prieš maždaug 20 metų, Čruščiovo lai-

kais, sulaukyti vokiečius nuo bėgimo iš Rytų komunistinės valstybės į laisvuosius Vakarus. Bėgo tiek daug vokiečių, ypač jaunesnių, geriau išsilavinusių, kad grėsė pavojus visai Rytų Vokietijai. Lenino žodžiais tariant, tie vokiečiai "balsavo kojomis".

Tad iš viso reikia konstatuoti, jog visos tos satelinės valstybės yra pilnos džiaugsmo, dvasinio pakilimo ir su didelėmis viltimis žiūrį į ateitį, į gyvenimą laisvoje demokratijoje. Šitas pakilimas tačiau turi ir kitokių aspektų. Komunistinės sprespaudos laikotarpis pasibaigė, ir prasidėjo kitas perėjimas iš komunistinės ekonomijos į laisvą, demokratinę, kapitalistinę santvarką.

Čia nusimato sunkumų. Mažiausia sunkumų, atrodo, turės Rytų Vokietija, kuri jau yra jungimosi procese su Vakarų Vokietija, kuri, dėka vokiečių darbštumui, sumanumui, išradingumui, disciplinai, yra stipriausia ir turtingiausia ekonomiškai visoje Europoje. Tad 17 milijonų gyventojų Rytų Vokietija įsijungs į 60 milijonų Vakarų Vokietiją ir rezultatai bus, reikia manyti, visai patenkinami.

Sunkiau yra ir bus su kitomis satelinėmis valstybėmis. Kaip konkrečių pavyzdžių paimkime mūsų kaimynę Lenkiją. Lenkų yra per 30 milijonų, gyvenančių krašte, kur yra derlinga žemė, gausu žaliavų kaip anglies etc. Be to, gerai sutvarkytos iš vokiečių paimtos provincijos Silezija, Pomeranija ir kt. Tačiau Lenkijos ekonomija yra apverktiname stovyje. Lenkams reikia savo ekonomiją pagrindinai sutvarkyti, bet tam yra gana rimtų kliūčių. Eilinio lenko darbininko, kaip ir iš viso sovietinio darbininko, darbingumas, produktingumas yra menkokas. Per beveik pusšimtį metų užtrukusią sovietinę tvarką sovietų darbininkai vadovavosi šūkiu "Vyriausybė nuduoda, kad mus apmoka, o mes nuduodame, kad dirbame". Pagal sovietinius principus nedarbas yra tik kapitalizmo yda, bet sovietinėje santvarkoje nedarbo nėra ir negali būti. Tada darbininkai buvo kišami į fabrikus ir įmones, nežiūrint ar

jie ten reikalingi ar ne, kas privedė prie to, kad visai neretai vieno darbininko darbą atlieka du ar net trys.

Kita kliūtis tame, kad sovietinėje santvarkoje įmonės vedėjo pareiga yra aklaai vykdyti aukštesnės vyresnybės nuostatus ir reikalavimus. Tokiam įmonės vedėjui rodyti betkokią iniciatyvą yra nepageidautina ir gali būti net pavojinga, nes jeigu ta jo rodoma iniciatyva, gal ir visai netyčia, pakryps ne taip, kaip buvo planuota, tai nelaimingas vedėjas gali nustoti ne tik tarnybos, bet ir galvos. Kita kliūtis: sovietinėje santvarkoje prekių patarnavimų etc. kainos yra tiksliai nustatytos. Dabar, laisvoje santvarkoje, pardavėjas už prekę ima tokią kainą, kurią jis pats nustato, ir kurią pirkėjas sutinka mokėti. Iš to, žinoma, kyla infliacija, kuri Lenkijoje jau siekia 40 - 50%. Kai kurie fabrikai turi sumažinti gamybą, o tai verčia atleisti bent dalį darbininkų. Kiti fabrikai gal turės visai užsidaryti, jeigu rodokcija yra nuostolinga. Tai reiškia daugiau bedarbių, o bedarbių aprūpinimas dar visai nesutvarkytas.

Lenkijai vertinai reikia kreditų ir visokeriopos pagalbos iš laisvųjų Vakarų. Čia tačiau bėda, nes Lenkijos komunistinis režimas jau buvo įsiskolinęs Vakarams 40 bilijonų (40,000 milijonų) dolerių. Nei Vakarų vyriausybės, nei privatūs bankai nerodo noro įkišti į tą kiaurą maišą dar daugiau milijonų, kol ten padėtis bus pagrindinai pakeista ir sutvarkyta.

Characteringa, kad komunistinė Lenkija už tą tiesiog milžinišką paskolą — 40 bilijonų dolerių — neturi ką konkretaus pasiūlyti. Visi tie milijonai ir bilijonai išnyko nežinia kur.

Gal būt Vakaruose atsirastų biznierių, kurie sutiktų investuoti savo dolerius į lenkų pramonę, bet Lenkijos vyriausybė negali užtikrinti, kad jie galės išsivežti — doleriais — savo uždirbtus pinigus. Tam reikia šių sąlygų: naujai pertvarkyti iš pagrindų krašto ekonomiją, uždaryti pasenusius, nenaudingus fabrikus bei įmones, panaikinti vyriausybės duodamas pašalpas etc.

Miestelėnams ir pramonei reikia maisto, bet ūkininkai gamina maisto tik sau; jeigu valdžia nori, kad jie gamintų daugiau, tai jie nori ne tik aukštesnių kainų už jų produktus, bet taipogi žemės ūkiui reikalingų dalykų, prekių, įrankių etc. Kol tie ginčai vyksta, vyriausybė reikalauja iš ūkininkų didesnių mokesčių, ir tai, žinoma, sukelia problemų.

Sovietų vyriausybė jau seniai buvo sudariusi su satelitų vyriausybėmis tarpusavio prekybos grupę, pavadinta "Comecon", bet dėl šių priežasčių ir taipogi dėl blogėjančios ekonominės krizės pačioje Sovietų Sąjungoje ta organizacija merdi, yra arti sugriuvimo. Dar kita problema: aukščiausieji komunistiniai bosai iš pareigų jau pašalinti ir pakeisti kitais, nekomunistais, bet žemesnio laipsnio ir mažesnių pareigų valdininkai vis dar tebėra tie patys komunistai, kurie visai nėra linkę persiūmti vakarietiškais, demokratiškais, jų nuomone, "išmislais". Jeigu jų tarpe ir atsirastų išminčių, kurie sutiktų pakeisti savo veiklos metodus, tai jiems trūksta tose jiems visai naujose srityse pakankamo išsilavinimo ir praktikos, todėl jie negali pozityviai pasireikšti.

Aplamai galima pasakyti, sovietinio pobūdžio ekonomijose aukštesnieji pareigūnai yra dviejų skirtingų kategorijų: a) inžinieriai, technikai, kurie galės dirbti ir toliau, net ir kitokioje santvarkoje; b) politikai, komunistai, kurių vienintelė kvalifikacija — uolus kompartijos valios vykdymas. Šiai antrajai kategorijai bus, žinoma, ypač sunku prisitaikyti prie naujų sąlygų ir todėl jie greičiausiai dar ir sabotuos.

Tad Rytų Europos satelitams ateitis atrodo šviesi, bet, deja, ne visai be šešėlių. Perėjimas iš komunizmo į laisvą ekonomiją neapsieis be problemų ir sunkumų. Vis dėlto norime tikėtis, kad jos vistiek susitvarkys, džiaugsis savo išsivadavimu iš sovietinės okupacijos ir pagaliau galės įsijungti į laisvą, demokratinę Europos ekonominę bendruomenę.

IŠ
GROŽINĖS
LITERATŪROS

DULKĖS RAUDONAM SAULĖLEIDY V. RAMONAS

Iš gausios grožinės literatūros, liečiančios I-ąją bolševikų okupaciją, vienas iš vaizdingiausių yra V. Ramono 1942 metais parašytas *Dulkės raudoname saulėleidy*, kurio ištraukas pateiksime faksimilėmis. Red.

Dangus vakaruose buvo mėlynas, tik kur-ne-kur draikėsi balti debesėliai, o rytuose saulė švietė lyg pro balzganą šilkinį šydą. Vos vos judėjo medžių lapai. Jie buvo pilki, apnešti gatvės dulkių. Skambėjo bažnyčios varpas. Skambėjo lėtai, liūdnei, lyg atsidusdamas. Apie baltus bokštus išsigandę kiaukšėdamos skraidė kuosos.

Miestas dar buvo beveik tuščias. Buvo jaučiamas dar neseniai iššluotų gatvių kvapas. Šaligatviais skubėjo tarnaitės su pieno indais. Susitikę jos sustodavo, kažką tarp savęs šnibždėdavosi, mostagudavo rankomis ir kraipydavo galvas. Senutės su storumis maldaknygėmis rankose trepleno į bažnyčią. Sukdamos į Bažnyčios gatvę, jos ant kampo sustodavo ir valandėlę vis žiūrėdavo išilgai Vytauto gatvės. Vis į žiemų pusę. Lyg ko laukdamos.

Pačiu gatvės viduriu važiavo vežikas. Arklio pasagos lėtai kaukšėjo į tašytus gatvės akmenis.

— Iš kur taip anksti grįžti? — paklausė vežiką žilas kiemsargis. Jis savo šluota kėlė dulkes — baigė šluoti šaligatvį.

Vežikas sulaukė arklį.

— Ponus iš klubo nuvežiau namo. Užsirūkysim, dėde.

— Ponus — sakai? Toki dalykai darosi, paskutinės jų dienos, galima sakyti, o jie klube!

— Gal, sako, nematysim daugiau gyvenimo, jau nematysim daugiau klubo, sako.

— Ar tai kai vežei namo, jie taip...?

— Taigi. Nėra, sako, daugiau Lietuvos! O vis dėlto tiesa, kad Smetona pabėgo. Pažino automobilį, kai suko į Vilkaviškio gatvę.

— Kodėl taip vėlai šluoji gatvę? — riktelėjo pro šalį eidamas policininkas.

— Nubauskit, nubauskit šitą dėdę, ponuli, — atsakė vežikas. — Tokių svečių atvažiuoja, o jis — matai ką! Ponai iš klubo grįždami dar gali batelius susitepti.

— Perprašau, ponuli, nepykit, — kalbėjo kiemsargis nusiimdamas kepurę ir nusilenkdamas iki žemės. — Pamigau! Dievaži, pamigau. Vakar buvau Smetonos išleistuvėse. Išlydėjom, aperverkėm, apraudojom...

Policininkas lyg krūptelėjo, sukando dantis, net žandikauliai iššoko, ir smarkiai nuėjo toliau.

Vežikas garsiai nusikvatojo.

— Ponas policininkas nepamigs, kai rytoj eis gatvių šluoti. Ech, dabar toks ūpas, dėde, kad, va, tik prietum ir duotum kokiam buržui į snukį. O paskui dar syki, dar syki!

— Nieko, nieko, dar pamiklinsi rankelę.

— Žinai, dėde, kaip pagalvoju... Kad čia dabar Smetona važiuotų, tai aš arklį tik skersai gatvės! Mat velniai! Man galas, bet ir jis neištruktų.

Ir vežikas nusišpiovęs pavarė arklį.

Didžiosios gatvės namai buvo daugiausia dviejų aukštų, mūriniai. Senos plytos vietomis ištrupėję. Čerpių stogai apnešti dulkėmis. Tik keli namai buvo nauji, švariom baltom sienom. Buvo ir medinių namų, daugiausia gelsvai dažytų. Švediškai dažai vietomis atšokinėję, nusilupinėję. Sienos atrodė lyg šašuotos. Ant stogų buvo iškrypusios antenos. Tarp namų, seniai dažytų, durpinės spalvos tvoros. Pro tvorų plyšius buvo matyti bulvių daržai, kiemai, kuriuose buvo sukrautos malkos, senos statinės, sulūžę vežimai ir ant virvių plevėsavo sukabinti skalbiniai.

Krautuvių langai buvo dideli. Atrodė, kad visa pirmojo aukšto siena yra iš stiklo, įstatyto į siaurus plytų rėmus. Už stiklo žibėjo čekiški batai, margavo dryzos vilnonės angliškos medžiagos, rausvi, žalsvi šilkai toki plonyčiai, kad traukė ranką paglostyti. Ruđi ir juodi kailiai viliojo priglausti veidą prie jų švelnaus minkštumo. Blizgėjo laikrodžiai, ant juod aksomo sidabriniai šaukščiukai, kristalo stikluukai, žiedai su raudonom, melsvom ir briliantų akutėm, blizgančiom, kaip rasos lašeliai. Mažesniuose languose išstatyti buteliai vyno, degtinės su auksiniais užrašais ir žvaigždutėm. Saldainių ir konservų dėžės. Rūkyti unguariai prapiauti. Jų baltas riebumas tiesiog pro stiklą kvepėjo.

Kas šimtas žingsnių buvo alaus baras.

Gatvėj iš šiaurės pusės pasirodė šarvuotas automobilis. Žalias jis buvo ir visu smarkumu lėkė gatvės viduriu. Iš automobilio bokšteliu į priekį buvo iškištasi patrankos vamzdis. Priešaky drebėjo raudona vėliavėlė. Pasirodė antras, trečias. Uždami jie nėrė į pietus, į kareivinių pusę. Jų sukeltose dulkėse kaip tirštoj migloj pasinėrė praeiviai. Nustebę praeiviai subėgo į būrelius. Kaip vištos prie pabertų grūdų.

Pasirodė tankai. Jie čerškė savo plieniniais vikšrais, net langų stiklai skambėjo.

— Mama, kas čia?

Nieko neatsakė motina vaikui, tik stipriau suspaudė jo rankutę. Vaikas nustebeš žvilgtelėjo į jos veidą. Ji išsiėmė iš rankinuko nosinę, ilgai negalėjo jos iškėtoti ir įgrūdo atgal į rankinuką.

— Mama, tu verki?

— Ach, koks tu... Dulkės... matai...

O tos dulkės pamažu gulė ant namų stogų, ant baltų sienų, ant iškabų su baltu vyčiu raudonam lauke. Pro visus langus jos skverbėsi į namų vidų. Langai užsidarinėjo. Tik pro langų užuolaidas akys bailiai žiūrėjo į gatvę.

Miesto sodo takais į gatvę bėgo vaikai, skubėjo suaugę. Jie skubėjo ištiesę kaklus, prasižioję ir greit mirkčiodami akimis. Prie miesto sodo vartų stovėjo būrelis jaunų žydu ir žydaičių. Jos turėjo raudonų gėlių, kažko laukė ir nerimavo. Pasirodė pirmieji sunkvežimiai su bolševikų pėstininkais.

— Urha! — sušuko žydai, mėtydami gėles į automobilius. — Da zdravstvujet velikij Stalin! Da zdravstvujet nepobedimaja krasnaja armija!

Raudonarmiečiai buvo žalsvomis medvilnės bliuzėmis. Jos buvo suglamžytos, apdulkėję ir riebaluotos. Ploni kaip ligotų žąsiukų kaklai vos išlaikė galvas su sunkiais žaliais šalmais. Veidai buvo išsekę, išgeltę, kaip apdulkėjusių vaško lėlių. Siauros mongolų akys buvo sustingę, be prasmės. Jokio džiaugsmo, jokio atsakymo į žydu riksmą.

Vėl tankai. Vienas staiga sustojo. Iššoko raudonarmiečiai, bėgiojo aplink, kažką šūkavo ir krapštė. Du žydukai pribėgo prie tanko ir kažką raudonarmiečiams pasakė.

— Nenado! — sušuko piktai raupuotas raudonarmietis ir pasilenkęs pasitaisė brezentinį bato aulą. Žydukai atbuli atsitraukė.

— Atstatė! — linksmai sušuko balsas.

Minioj kažkas susijuokė.

— Nu? Ką? Ką tu nori pasakyti? — ryžtingai šūktelėjo žydas ir, palenkęs galvą, žengė artyn. Juokas nutilo. Tik užė mašinos, drebėjo langų stiklai, čerškė tankų vikšrai. Kažkas skambėjo, lyg geležiniai pančiai.

Minioj stovėjo aukštas žilaplaukis vyras. Jis buvo pilku angliškos medžiagos kostiumu, melsvais šilkiniais marškiniais. Jo gelsvas, pailgas veidas buvo švariai nuskustas. Gilios raukšlės vagojo jo kaktą, kai jis žiūrėjo primerkęs savo šviesiai mėlynas akis. Jo dešinysis antakis nežymiai trukčiojo. Jis stovėjo nejudėdamas, kaip sustingęs. Net aplinkui besimaišančių praeivių pastūmėtas jis nepasitraukdavo iš vietos. Jis žiūrėjo ne į tankus, bet kažkur tolyn. Rodos, kad jis įsižiūrėjo į sklypelį mėlyno dangaus, kuris buvo matomas tarp dviejų namų stogų. Rodos, kad jis sekė, kaip balzganas debesėlis slenka pro namo kaminą ir štai tuojau tą mėlyną, tyrą dangaus sklypelį uždengs. Kairėj rankoj jis laikė pilką,

minkštą skrybėlę, o dešinėje geltoną lazdelę. Lyg užsimiršęs, jis kartais sugniauždavo skrybėlę, o nendrinė lazdelė sulinkdavo.

Tankai ir automobiliai nuvažiavo. Minia pradėjo skirstytis. Žmonės ėjo lyg nenorėdami, lyg pailsę. Ėjo tylėdami, palenkę galvas. Atsisveikindami spaudė vienas kitam rankas, nežiūrėdami į veidą, bet kažkur į šalį, ten toliau į žemę. Taip žmonės skirstosi iš kapų. O žilaplaukis vyras vis dar stovėjo vietoj.

— Eikim namo, ponas Kubiliau, — užkalbino jį namo savininkas Norkaitis, nusiimdamas skrybėlę. — Matėm... Taigi. Sulaukėm!

Kubilius nuleido galvą ir žiūrėjo į gatvės grindinį dar labiau suraukęs kaktą, lyg norėdamas kažką atsiminti. Lyg jį erzino šita raudona gėlė numesta ant šaligatvio. Staigiai mostelėjęs savo lazdele, jis numušė gėlę į gatvės vidurį.

— Jūs sakot — matėm? Nieko mes dar nematėm. Mes dar tik pamatysim. Vietoj šitų raudonų gėlių mes tuoj pamatysim raudoną kraują. Namo, sakot? Eikim, jei tie namai dar mūsų.

— Argi namus atimtų? Negali būti! Na, iš tų, kurie nešvariais būdais, kurie kyšius ėmė ir rūmus statė... Bet kada čia iš tos mažos algelės centą prie cento... Tai būtų... Viešpatie brangiausias, tai būtų... tiesiog nežmoniška! Ne, negali būt, jūs tik juokiatės.

Bet Norkaičio balse buvo jaučiamas nepasitikėjimas ir net baimė. Kažkaip lyg maldaudamas jis žiūrėjo į Kubiliaus veidą, lyg prašyte prašydamas nuraminimo ir kartu lyg bijodamas išgirsti dar baisesnę žinią.

Kubilius ėjo pamaži ir tarsi negirdėjo.

— Aš tiesiog stebiuosi savim, — kalbėjo jis. — Stebiuosi savo ramumu. Aš galvoju ir apie kitus. Atrodo, kad visi turėtų bėgti, verkti, tiesiog rėkti, kaip mirti pasmerkti. Juk mylim gi mes savo tėvyne! O dabar — nieko. Tik truputį išbalę. Žinot, kodėl taip? Mes jau apsirpatom. Kai tik prasidėjo karas, kai paskui rusai atsitraukė į savo bazes, mes širdies gilumoj jautėm, kad šitaip bus, tik niekam to nesakėm. Mes jau seniai tyliai, užsidarę savy, išgyvenom, išdrebėjom šitą nelaimę. Ir kas su mumis bus ateity, jau esame po keliolika kartų spėlioję. Štai dėl ko visi iš paviršiaus toki ramūs.

Juodu pasuko į Kudirkos gatvę. Čia buvo Norkaičio medinis, dviejų aukštų namas, pilkai nudažytas. Laukinėse vynuogėse pasislėpę stiklinės gonkos. Kubilius gyveno antrame aukšte.

Juodu išsiskyrė.

Parėjęs Norkaitis rado namie tik žmoną. Ji sėdėjo žalio pliušo fotely ir susiėmusi rankas žiūrėjo kažkur į salionėlio sieną.

(Bus daugiau)

REMONTO ESKADRONAS

(Tęsa iš "Kario" Nr. 2)

Majoras **Ugianskis** Juozas, eskadrono vadas, VKI13, GD4, SM, NM

KAPITONAI

LEITENANTAI

Kirkila Antanas, GD5, SM, NM**Pavinkšnis** Jurgis, vet.

INŽINERIJA

KARO TECHNIKOS VALDYBA

Brigados generolas **Popeliučka** Klemensas, karo technikos viršininkas, VD3, GD3, NM, SSV, Lat. NM

MAJORAI

Stabas

Saulys Stasys (intendantas), VD5, NM
Skibarka Viktoras (inžin. refer.), VD5, SM, NM, KAŽb
Kondrotas Jonas, adm., GD4, NM
Lučauskas Jonas, GD5, NM
Šakėnas Juozas, GD4, NM, KAŽb

PULKININKAI

KAPITONAI

Banėnas Antanas (tyrimų komis. p-kas), VD3, GD4, NM
Kučka Petras (štabo v-kas), GD4, NM**Krasauskas** Kazys, adm., GD4, NM
Švažas Adolfas, GD4, NM
Zeleniakas Antanas, NM

PULKININKAI LEITENANTAI

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Maculevičius Jonas (techn. sk. v-kas), GD4, NM
Aužbikavičius Vladas (tyrimų komis. narys), GD4, NM
Jurskis Alfonsas (tyrimų komis. narys), GD4, NM
Kizlauskas Domininkas, san. (vyr. san. kar.), VD4, NM**Poliakauskas** Jonas, san., NM

Tiekimo skyrius

PULKININKAI

Katelė Vytautas-Vladas-Antanas, VD5, NM**Aleksandravičius** Bronius-Vincas (sk. v-kas), VC5, GD3, SM, NM

KAPITONAI

PULKININKAI LEITENANTAI

Grigaliūnas Ignas, GD4, SM, NM
Cėsna Jonas, GD4, NM
Griškevičius Albinas, VD5, VDM3**Butkus** Jeronimas (užsak. dal. ved.), GD3, NM
Masiulis Petras (priėm. kom. p-kas), VD5, NM

LEITENANTAI

MAJORAI

Planutis Teodoras, NM
Varnauskas Algirdas
Aušūra Petras, NM
Klimavičius Marijonas**Kozlovas** Vitalis (apr. p. dal. ved.), VD5, SM, NM, Lat. NM
Elisonas Vilius (centr. inž. sand. v-kas), GD4, SM, NM
Gališauskas Aleksandras, adm., GD4, SM, NM

RYSIŲ BATALIONAS

Pulkininkas leitenantas **Vitkauskas** Marijonas, bataliono vadas, VD4, GD4, NM, Lat. T23

LEITENANTAI

PULKININKAI LEITENANTAI

Paulėnas Julius
Grigaliūnas Kazys, GDM3
Savitis Ipolitas
Poderys Bernardas
Valkiūnas Jonas
Gediminas - Beržanskis - Klausutis Laimingas - Zemgalių - Jaunutis, VDM3
Dedonis Stepas
Tamašauskas Algirdas-Petras, VDM3
Bražinskis Juozas, VDM3
Arštikaitis Antanas
Vitas Jonas (stip.)**Baruolis** Jonas (techn. sk. v-kas), GD4, NM

MAJORAI

Muchlia Aleksandras (ūk. v-kas), GD4, NM
Silius Augustas, GD4, NM
Golšteinas Antanas, GD4, NM
Sirvidas Jonas, GD4, NM, KAŽb

KAPITONAI

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Januševičius Jokūbas, adm., NM
Slyvauskas Mikas, SM, NM, UAP3, Est. UK
Sliavas Zigmantas, GD4, NM
Petrauskas Eugenijus, NM, SN
Kaupelis Romualdas, NM
Fridrichas Otto, adm., GD5, NM**Abraitis** Mikas
Semenavičius Alfonsas (komand. į užsienį stažui atlikti)
Jodikaitis Jeronimas, GDM3
Katilius Juozas
Aukstinis Jonas

1-as INŽINERIJOS BATALIONAS

Pulkininkas leitenantas **Grigaliūnas** Juozas, bataliono vadas, GD4, NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Vitkus Juozas (techn. sk. v-kas), GD4, NM

MAJORAI

Kačinskas Romualdas (ūk. v-kas), GD4, NM

Kundrotas Viktoras, GD4, NM, UAP3

Baleišis Feliksas, NM

Meškauskas Aleksandras, GD4, NM

KAPITONAI

Petrauskas Kazys, adm., SM, NM

Chaleckas Suleimanas, NM

LEITENANTAI

Janulevičius Petras
Matonis Aleksas, VDM3, SL, UAP3
Zeimys Povilas
Vaškevičius Vytautas
Baltikauskas Alfonsas
Dirda Antanas
Sčepavičius Petras

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Paškevičius Antanas
Rimkevičius Juozas
Pabedinskas Albinas
Mulokas Jonas
Vytartas Eugenijus
Talanskas Ignas

2-as INŽINERIJOS BATALIONAS

Pulkininkas leitenantas **Baubliauskas** Jokūbas, bataliono vadas, VKI3, GD4, NM, UAP2, Lat. NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Gaidys Albertas (techn. sk. v-kas), GD4, NM

MAJORAI

Starevičius Petras (ūk. v-kas), VC5, VD5, NM

Urbonas Alfonsas, VD5, SM, NM

Straševičius Juozas, GD4, NM

Aperavičius Kazys, GD4, SM, NM

Sakalauskas Juozas, VD5, NM

KAPITONAI

Gavelis Leonas, NM, UAP3, Est. UK3

Kontromavičius Leonardas, NM

Virškevičius Juozas, UAP3

LEITENANTAI

Guobys Jonas, UAP3
Kuodys Vladas
Stankevičius Kazys, VDM3
Janulevičius Leonas
Cieminis Martynas-Andrius, GDM3

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Macevičius Adolfas
Bakšys Stasys, GDM3
Prokorenka Napoleonas
Stripeikis Juozas
Venslovas Kęstutis-Kazys, GDM3
Antušas Valerijonas
Tuskenis Kazys
Zemeliauskas Jonas
Čiutra Stepas

AUTO RINKTINĖ

Pulkininkas leitenantas **Babickas** Kazys, rinktinės vadas, VD5, SM, NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Čiurlys Ernestas (rinkt. vad. pad.), VD5, NM

MAJORAI

Cygas Jurgis, adm. (ūk. v-kas), GD4, NM

Baranauskas Jonás, GD4, NM

Levandauskas Jonas, GD5, NM, UAP3, Lat. USM

KAPITONAI

Petrauskas Jonas, GD4, SM, NM

Motukas Jonas, NM
Bartkevičius Bronius, GD5, SM, NM
Naujokas Antanas, NM

LEITENANTAI

Steikūnas Juozas
Levanas Juozas
Variakojis Povilas-Andrius, GDM3

JAUNESNIEJI LEITENANTAI

Černauskas Mikas
Rakauskas Juozas
Jučys Pranas
Sviklys Aleksandras

SARVUOCIŲ RINKTINĖ

Pulkininkas leitenantas **Sidabras** Antanas, gen. št., rinktinės vadas, VC5, GD4, SM, NM

PULKININKAI LEITENANTAI

Grebliauskas Pranas, gen. št. (techn. sk. v-kas), VD5, SM, NM.

TREMTIES TRIMITAS

Redaguoja S. Kaunelienė
8650 Shari Drv., Westland, MI 48185
Šiuo adresu siūsti visą "Tremties trimitui" skirtą medžiagą

Mano Motina

JUOZAS ŠIAUČIULIS

*Mano motina buvo beraštė,
Tačiau nuostabiai skaitė ji viską.
Apie žemę ir dangų bekrastį,
Ir ką duoda saulės šviesa.*

*Mano motina kalbėjo
Tik viena gimtosios žemės kalba.
Bet ji su visais šnekėjo,
Net ir su paukščiais nuostabia šnekta.*

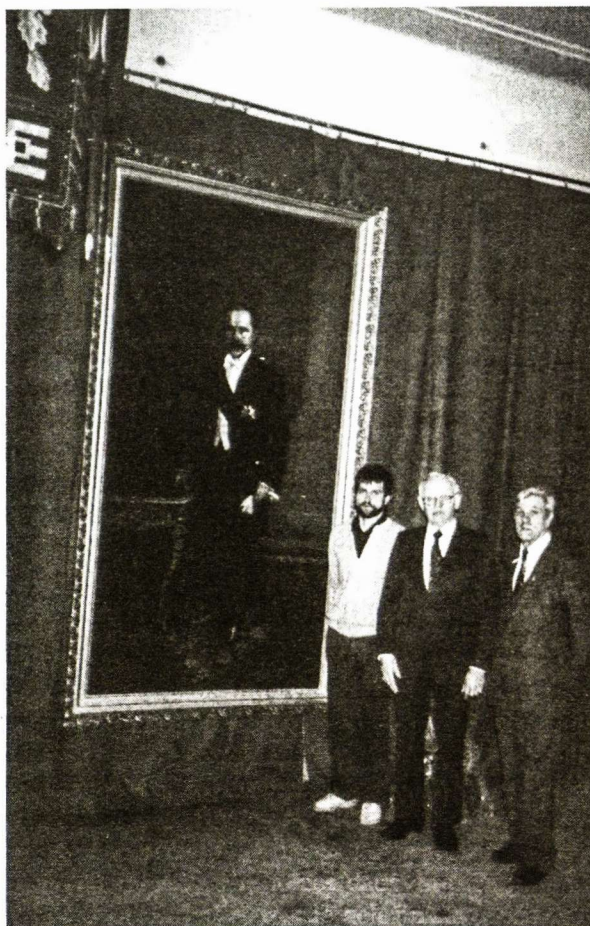
*Mano motina buvo bekraitė,
Bet ji buvo turtinga viskuo,
Šilkų nei aksomų jį nedėvėjo,
Kaip vynas jai buvo vanduo.*

*Mano motina buvo audėja
Lino drobių ir juostų margų.
Aiškiaregystės dovaną jinai turėjo,
Ateitį nusakė savo vaikų.*

*Lakštingalos balsą jinai turėjo,
Sutartinių ir pakasynų raudoj.
Gimtąją žemę labiausiai mylėjo,
Kaip didvyrė užgeso laisvės kovoj.*

*Mano motina buvo tik motina
Gimtosios žemės ir savo vaikų,
Kuri trokštančius girdė, alkanus sotino,
Švyturiu švietė tarp šios žemės audrų.*

Iš rinkinio *Gimtosios Žemės Sauja*. Išleido Lietuvos Karaliaus Mindaugo šaulių kuopa Montrealy 1990 metais.

1990 m. vasario 15 - 16 dienomis Lietuvoj, Kaune, įvyko Lietuvos Šaulių Sąjungos konferencija, kurioje dalyvavo LŠST CV p-kas Mykolas Abarius. Nuotraukos vidury LŠST p-kas Mykolas Abarius Vytauto Didžiojo Kultūros muziejaus salėje, prie pirmojo Nepriklausomos Lietuvos prezidento Antano Smetonos portreto.

MOTINOS DIENA

Gražiausioji gegužės mėnesio, žiedais ir žalumynais pasipuošusi, ievų ir alyvų kvapais svaigi, margaspalvių paukštelių giesmėmis virpanti diena skiriama motinai, gyvybės davėjai pagerbti. Tą dieną dideli ir maži vaikai sveikina ir dėkoja motinoms už jų meilę, pasiukojimą ir rūpestį vaikais.

Tiesa, gal ne visi vaikai tą dieną savo meilę motinoms žodžiu, dovanėle ar kitokiu būdu išreiškia. Taip pat tiesa, kad ne visos motinos tos pagarbos yra vertos. Ypač motinos, kurios alkoholiu ar narkotikais apsinuodijusios, pagimdo apnuodytus vaikus, kurie turi kentėti, kol tie nuodai iš jų organizmo išseina.

Ši diena skiriama toms motinoms pagerbti, kurios savo vaikus auklėja ir veda tiesiu gėrio ir grožio keliu. Motinoms, kurios yra pavyzdžiu savo vaikams.

Ypatingą meilę savo motinai parodė jauna akademikė Lietuvoj 1941 metų baisiojo birželio dienomis, kada dešimtys tūkstančių nekaltų Lietuvos vaikų, pradedant kūdikiais, baigiant žilagalviais seneliais buvo išplėsti iš namų, gimtųjų sodybų ir sukimšti į gyvulinius vagonus be elementarinių patogumų, gryno oro, vandens ir maisto išvežti bado ir nepakeliamo darbo mirčiai. Grįžusi iš universiteto į namus, ji tėvų neberado. Jie jau troško nuo karščio užkaltauose gyvuliniuose vagonuose. Dukra, pasiėmusi Aušros Vartų Marijos stebuklingąjį paveikslą, išskubėjo į geležinkelio stotį. Vagonus saugojusieji kariai, jos vardo neradę sąrašuose, patarė jai grįžti namo, bet ji prašė leisti jai važiuoti su tėvais, nes tėvai vyresnio amžiaus negalės sunkiai dirbti, ji jauna, dirbsianti už tėvus ir save...

Deja, vagone į kurį ją patalpino nei tėvelio, nei mamytės nerado. Nežinojo net, kad jie taip pat atskirti viens nuo kito, kiekvienam paskirtas kitoks kryžiaus kelias. Dukrą kankino alkis, troškulys ir tėvų bei tėvynės ilgesys. Ją ramino ir guodė karštos maldos į Mariją... Ilgai, ilgai dundėjo vagonų ratai... Po begalo ilgos ir varginančios kelionės traukinys sustojo. Dar ilgai ji plaukė barža į amžino įšalo žemę. Prasidėjo nepakeliamai sunkus darbas, žiaurūs šalčiai, nuolatinis alkis ir beteisio žmogaus dalia. Ji dirbo ir meldėsi, nes rūpestis ir nežinia apie tėvus ją kankino ir dieną ir naktį.

Po dvejų metų sužinojo, kad mylimo tėvelio jau niekad gyvo nematys. Jis mirė vergų stovykloj...

Bet ar pamatys ji savo mamytę, kuri buvo silpnos sveikatos, ar ji dar gyva, ar galės ji pakelti sunkių darbų našta?!

Ji dirbo ir gyveno tik noru susirasti gyvą savo mamytę. Po ketverių metų sužinojo, kad mamytė gyva ir kur ji randasi. Baisios žiemos metu dukra pėsčia pradėjo kelionę pas mamytę. Vėl ją lydėjo stebuklingasis Aušros Vartų paveikslas... Kaip pati sako, baimės keliaudama per miškus nejautusi, kankino tik alkis ir žiaurus šaltis. Mintis, kad po ketverių metų vėl pamatys savo mamą, kad galės ją apkabinti, išbučiuoti ir padėti jai nešti sunkią gyvenimo dalią, davė jai jėgų. Susiradusi vietinių žmonių trobelę, įsiprašydavo nakvynei. Geraširdžiai, bet labai neturtingi vietiniai, pasidalindavo su ja savo menkais maisto ištekliais.

Sekantį rytą, dar neišaušus, ji vėl iškeliaudavo tolyn, kad tik greičiau susirastų mamą... Aušros Vartų Marija ją globojo ir vedė miškų keliais, nenumirė ji iš bado, nesušalo, nei žvėrys nesudraskė, nesutiko piktų žmonių... Nukeliavusi apie 370 km, susirado suvargusią mamą...

Laiminga, kad susirado mamą. Dukra dirbo, plėšėsi, kad tik mamai būtų lengviau, kol sunki dėmėtoji šiltinė paguldė dukrą į ligos patalą... Kiek pasveikusi, atkrita ir tik per stebuklą išliko gyva, bet bejėgė, nebetinkama fiziniam darbui, o dirbti juk reikėjo ir už save ir už mamą... Įsiprašė mokytoja dėstyti vokiečių kalbą, dar pridėjo jai istoriją, o vėliau ir rusų kalbą. Darbo buvo per akis. Padėjo ir mamytė. Džiaugėsi ji, kad vaikai geri, klusnūs ir stengiasi, mokytojai atjautė ją... Pagaliau mirė tautų žudikas Stalinas. Dukra su mama, pasiėmusios Aušros Vartų paveikslą, sugrįžo į Lietuvą, kur taip pat pasijuto svetimos, nelaukiamos. Priglaudė jas sesutė; buvo laimingos, kad kvėpuoja taip išsiilgtos tėvynės oru... Po didelių prašymų gavo darbą mokykloj dėstyti vokiečių kalbą ir istoriją...

Kai mirė mama, dukra į jos karštą įdėjo Aušros Vartų Marijos paveikslą, kuris ją lydėjo tremtyje, kuris parvedė jas į tėvynę...

Šiuo metu visos dukros maldos skrenda pas Aukščiausiąjį ir Jo motiną Mariją, kad išklaustų jos karštas maldas už jos Motiną — Tėvynę Lietuvą, kad ji būtų vėl laisva ir nepriklausoma... Kad Lietuvos

(Nukelta į psl. 192)

DIDŽIUOJAMĖS LIETUVOS PREZIDENTU VYTAUTU LANDSBERGIU, LIETUVOS VYRIAUSYBE IR BROLIAIS, SESĖMIS TĖVYNĖJE

1989 m. kovo 11 d. Lietuvos Nepriklausomybės Atstatymo Aktas išvedė Lietuvą į pasaulinę areną, pastatė Lietuvą į pasaulio dėmesio centrą. Beginklės tautos, dešimtmečiais engiamos ir naikinamos, drąsus pasisakymas, kultūringa laikysena ir noras būti laisviems, noras atsikratyti “vyresnio brolio” globos ir pavergėjų jungo — jaudino ne tik mus, bet sudomino pasaulio spaudą, radijo ir televizijos komentatorius ir pranešėjus. Net pats M. Gorbačiovas, atvažiavęs į Lietuvą, reikalavo atšaukti kovo 11-tosios aktą ir laukti, kol bus praversti įstatymai, nustatantieji — kada ir koku būdu atskiros respublikos galės atsiskirti. “Didysis brolis” pamiršo, kad Lietuva, Latvija ir Estija okupuoti kraštai, kad ne savo noru jie tapo Sovietų S-gos dalimi, tik Molotovo - Ribbentropo sutartis atidavė juos sovietinei Rusijai. Nepavykusi M. Gorbačiovo misija, didelė mažumas kiršinanti propoganda, tankai Vilniaus gatvėse, daugybė kariuomenės ir teroro veiksmai psichiatrinėse ligoninėse, prieš ten pasislėpusius Lietuvos jaunuolius, pasitraukusius iš okupanto kariuomenės, vaizdžiai parodė pasauliui tikrąjį M. Gorbačiovo veidą ir jo imperialistinės politikos veiklos būdus ir priemones. Iš malūnsparnių mėtomų propagandinių lapelių debesys ir Vilniaus kaikiurių mažumų, taip vadinamų “tuteišų” nenoras atsisakyti privilegijuotųjų statuso vaizdai televizorių ekranuose erzino Kremliaus valdovus. Visi užsienio korespondentai ir diplomatai turėjo apšviesti Lietuvą. Lietuvos gyventojai nepalūžo, Lietuvos prezidentas V. Landsbergis, nebudamas pavojaus ir didelio spaudimo ramiai vykdė savo pareigas.

M. Gorbačiovas paskelbė ekonominę blokadą, uždarė ir kariuomene apstatė Lietuvos sienas. Gyventojų pareiškimas “galime gyventi be automobilių, gazo, gyventi be laisvės negalime”.

Balandžio 29 d. Vilniuje šimtą tūkstantinė minia klausė Beethoveno simfonijos, dideli ir maži, jauni ir seni dviračiais suvažiavo į šį didingą koncertą. Beethoveno 9-toji simfonija atsakymas į ekonominę blokadą, į pasaulio didžiūnų apatiją, nenorą pakenkti M. Gorbačioviui...

Gegužės pirmoji Maskvoje. Tradicinis karinių jėgų grandiozinis paradas. Tribūnoje M. Gorbačiovas ir parlamento didžiūnai bei kiti pareigūnai, iškil-

Viešnagės metu Lietuvoje Mykolas Abarius audiencijoje pas kardinolą Vincentą Sladkevičių

mingi maršai ir protestuotojų minia, protesto plakatais nešina, ir Lietuvos bei kitų respublikų vėliavos ir šauksmai “Gėda, gėda jums! Šalin komunistinis imperializmas...”

Didžiuojamės ir su pagarba lenkiam galvas prieš Lietuvos prezidentą V. Landsbergį, vyriausybės narius ir drąsius, kultūringus bei ryžtingus Lietuvos žmones, taikiu būdu siekiančius atsikratyti komunistinio jungo, siekiančius rasti užtarėjų pasaulio didžiūnų tarpe...

Kovo 11 dienos Aktas išvedė Lietuvą į pasaulio dėmesio centrą, bet kovo 11-tosios Aktas taip pat suvienijo visus geros valios lietuvius, išjudino, sužadino pasididžiavimo savo tauta jausmą. Demonstracijų metu visuose miestuose minios lietuvių — mažų ir didelių, jaunų ir senų, kūdikių vežimeliuose ir senelių iškėlusiu Lietuvos trispalves rodo, kad esame kartu su visa tauta. Telegramas JAV prezidentui, senatoriams, kongresmanams, laiškai redaktoriams — mūsų atsakymas prezidentui — nepakanka gražių žodžių apie laisvę ir demokratiją, reikia darbų, — “padėk Lietuvai moraline ir materialine parama”. Žlugo didžiosios senųjų ir naujųjų laikų imperijos, braška ir brutalią sovietinę imperiją, nekaltųjų išžudytųjų milijoninių aukų kraujas šaukiasi keršto. Lietuva eina taikiu keliu, bet kas bus kai sukils milijonai vergų pačioj sovietinėj sąjungoj!?

SVEIKINAM LŠST PIRMININKĄ MYKOLĄ ABARIŲ

1990 m. vasario 14 d. Lietuvos šauliai savo konferencijoje, vykusioje buvusiuose šaulių namuose Kaune, savo garbės pirmininku išsirinko LŠST p-ką

Mykolą Abarių. Tai gražus ir pelnytas energingojo pirmininko įvertinimas ir ženklas, kad LŠST ir Lietuvos šauliai yra viena ir vieninga organizacija.

Didžiuojamės LŠST p-ku Mykolu Abariumi.

Kelmėje prie Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjo Vlodo Pūtvio kapo LŠST pirmininkas Mykolas Abarius tarp uniformuotų Lietuvos šaulių.

IŠ ŠAULIŲ ARCHYVO 1-MO NUMERIO, 1989 M. LAPKRIČIO MĖNUO

Lietuvių Tauta kovoja už savo laisvę, Lietuva siekia Nepriklausomybės. Prieš 70 metų kova už Lietuvos Nepriklausomybę taip pat vyko. Laikmetis diktavo kovos būdų pasirinkimą. Nepriklausomybę pavyko pasiekti partizaninio judėjimo, ginkluotos savanorių kovos dėka. Dabar mes einame kitu keliu į Nepriklausomybę, parlamentinės kovos keliu. Tačiau istorija ne tik pasyviai fiksuoja praeities įvykius ir primena juos, istorija dar ir moko. Reikia tik sugebėti praeityje surasti, atrinkti ir laiku vietoje panaudoti tai, kas šiuo momentu tinkama ir reikalinga.

Vieni iš nuosekliausių, ryžtingiausių ir tvirčiausių kovotojų už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę

buvo šauliai, karšti savo tėvynės patriotai, pradėję savo veiklą partizanų būriuose, po to įsilieję į lietuviškąją savanorių armiją, susibūrę į savo Lietuvos Šaulių Sąjungą. Šauliška dvasia, pasireiškianti tautinių atsparumu, vieningumu, kryptingu tikslo siekimu, aukojimusi tėvynės labui, tas ryžtas ir drąsa lydėjo kovotojus už Lietuvos nepriklausomybę prieš 70 metų, kaip oras reikalingas ir dabar siekiantiems laisvės. Kovotojams už Lietuvos laisvę reikalinga žinoti šaulių istoriją, kad būtų galima pasiimti iš jos tai, kas tinkama šiandieninei veiklai.

Šaulių Archyvas pradeda spausdinti autentišką medžiagą apie Lietuvos Šaulių Sąjungos ištakas, formavimąsi, veiklą, darbus tėvynės labui.

KELI BRUOŽAI IŠ PARTIZANŲ ŠAULIŲ VEIKIMO

Partizaninis judėjimas prasidėjo jau 1918 metais. Antai lapkričio mėnesio pabaigoje apie 35 Nedzingės apylinkės vyrai, paraginti Vinco Kopkos ir kun. Kaz. Steberio, nuginklavo vokiečių okupacinę administraciją. Taip pasielgta su dvaro ūkvedžiu, pienininku ir kareiviais, kurie prižiūrėjo ūkio darbus. Veiksmams vadovavo Jokūbas Sluškonis iš Pilvingių kaimo. Buvo išrinktas žmonių komitetas, kuris atimtuosius gyvulius grąžino jų savininkams ir tvarkė šiaip viešuosius reikalus. Bet atvyko didesnis vokiečių būrys atstatyti senosios tvarkos. Visi veikusieji vyrai išsislapstė, tik Sluškonis buvo sužeistas, suimtas ir uždarytas į Alytaus kalėjimą. Vis dėlto Nedzingėje neliko vokiečių administracijos, mat, privengė partizanų.

Seinų apskrityje pasižymėjo Kučiūnai. 1918 m. lapkričio pabaigoje vokiečių okupacinė kariuomenė, grįždama į Vokietiją, Lazdijų ir Kučiūnų apylinkėje rekvizavo daug gyvulių ir varėsi. Traukė kaip tik pro Kučiūnus Seinų link. Tuomet susibūrė ginkluotų kučiūniškių, vokiečius nuginklavo ir atimtą turtą susigrąžino. Susibūrimui vadovavo Kučiūnų klebonas Galeckas. Šis pavyzdys bus padaręs ir seiniškiams įtakos organizuotis.

1919 metais partizanai, begindami Seinus, keletą kartų labai pasižymėjo. Jų veiksmai persimetė į visą pietų ir pietryčių frontą. Vyrai parodė esą verti lietuvio vardo. Partizanų netrūko ir rytų bei pietryčių fronte, kur į Lietuvą veržėsi bolševikai. Partizanai sudarydavo net atskirus dalinius. Ne vieno ano meto kovotojo krūtinę puošia Vyčio kryžius.

Nors tuomet partizanai daug kur kovojo, oficialiai nesivadindami šauliais, vis dėlto daugumas jų vėliau įsiliejo į Lietuvos Šaulių Sąjungą. Taigi juos visus drąsiai galima vadinti partizanais-šauliais.

Kovose su bermontininkais jau vadovavo Šaulių Sąjungos centras. Pagrindinės jėgos buvo Šiauliuose ir apie Šiaulius. Be to, kairėje ir dešinėje veikė po atskirą partizanų sparną. Čia partizanai šauliai parodė drąsumo pavyzdžių, vertų ne tik Lietuvos, bet ir viso pasaulio dėmesio. Šaulės moterys gali didžiuliuoti, jog partizanų štabe žvalgybos skyriui vadovavo Zulė Lukauskaitė, vėlesnė Jesaitienė. Kretingoje slaptai šaulius organizavo šaulė Popikaitė, kurią vėliau randame Alytaus šaulių fronto štabe.

Karinės operacijos esmingai susijusios su apginklavimu. Vladas Pūtvis ginklais rūpinosi dar tuomet, kai neturėta patvirtintų Sąjungos įstatų. Jis

pats prie diržo nešiojo brauningą, pagaliau, jo butas, kur rinkdavosi šauliai Sąjungos steigėjai, ilgainiui pasidarė panašus į ginklų sandėlį. Ginklų kiek gaudavo iš ministerijos, bet labai daug daliniai ir pavieniai šauliai įsigydavo lėšomis ir sumanumu. Nemaža ginklų yra dar 1919 metais iš Šiaulių atvežęs į Kauną Vytautas Pūtvis. Daugiausia buvo perkama iš beįvažiuojančių į Vokietiją vokiečių kareivių.

Verta susidomėti ir partizanų šaulių konspiracija bei žvalgyba. Prisiminsime keletą puikių pavyzdžių. Polnickis pateko į kalėjimą iš pradžių Gardine, paskui Lydoje ir Balstogėje. Nors buvo mušamas, pirštai adatomis badomi, svilunami padai, kūnas grandinėmis varžomas — vis dėlto šaulinių paslapčių neišdavė. Paskui buvo paleistas už pusės milijono lenkiškų markių užstatą. Vienas perlojietis (Svirskis) žvalgė klebonijoje, kur tuo metu gyveno priešo karininkas. Užnugaryje aplankė daug vietų: sugadino daug telefono-telegrafo laidų. Per frontą buvo perėjęs daug kartų. Priešai vieną kartą buvo sučiupę ir uždarę pirtyje, bet pasisėkė pabėgti.

Vieną kartą ketvertas šaulių pateko į nelaisvę ir buvo Vilniuje nuteisti sušaudyti. Bet tą pačią naktį narsūs vyrai pabėgo. Kol parbėgo į Lietuvą, besigindami turėjo nušauti keletą priešų sargybinių. Kęsdami alkį maitinosi žaliais miško grybais.

Įdomus partizano šaulio tipas yra Justinas Vareikis, gimęs 1870 m. Tik 18 metų turėdamas, jau nešdavo kontrabandinės knygas iš Tilžės per Sudargą ir Smalininkus. Ir veiksmu pasipriešino rusams. Vieną per daug smarkaujantį kazoką ant Jonavos tilto nuginklavo ir kardą įmetė į Nerį. Dalyvavo kautynėse su bermontininkais ties Radviliškiai ir Meškuičiais. Ypač daug veikė po mūsų laimėjimo ties Giedraičiais. Du kartus sužeistas (bermontininkų ir lenkų). Vieną kartą taip buvo sumuštas, kad keturias dienas išgulėjo be sąmmonės. Užfrontėje išplatino per centnerį įvairių atsišaukimų. Pirmas organizavo šaulių būrius Jonavos apylinkėje. Įkūręs Jonavos būrį, ilgai jam vadovavo, paskui buvo jo garbės pirmininkas. Salenykuose įsteigė pradžios mokyklą.

Vareikis įvairių priešų šnipų (karininkų ir kareivių) suėmė apie 150. Amerikos lietuviai, jį pagerbdami, dovanojo 700 dolerių, kuriuos įteikė patsai Vladas Pūtvis. Būdingi to vyro atskiri veiksmai. Santakų dvare suėmė priešų karininką, tik įkišęs ranką į kišenę, mat, neturėjo ginklo. Kartą du šnipus kareivius varė su neveikiančiu šautuvu, vien prie šono

dalgi prisikabinęs. Kadangi priešai grasindavo nužudysią, tai Vareikis į turgų važiuodavo ir mėsą veždavo, turėdamas čia pat šautuvą ir rankinių granatų. Gyveno įtemptomis sąlygomis, mat kaimynai pyko, kad dėl jo gali visą sodžių sudeginti. Nakvoti tekdavo slaptame apkase, sode. Kelis kartus priešai mėgino apsupti; vieną kartą iš abiejų trobos pusių buvo pastatę po kulkosvaidį. Po to mūsų šaulys buvo pasiryžęs padegti savo namus ir pabėgti į mišką. Priešai grasino, kad tik kaimynai išduotų Vareikį. Daugėjant užpuolimų ant jo namų, mūsų partizanas persikėlė nakvoti ant Neries tilto, kur stovėjo Lietuvos sargyba. Kai Čiobiškyje lenkų adjutantas skriaudė mergaites, ir tos pasiskundė Vareikiui, tai jis pasiryžo nubauti. Prisidėjo medinę koją, užsi-

metė puspūrį rugių ir išvyko, deja, kaltininko nerado. Priešo pusėje žvalgydavo, persirengęs jų kareiviu. Mūsų priešai būtų išsprogdinę Jonavos tiltą, jei Vareikis nebūtų su savo būriu saugojęs.

Didingų žygių parodyta ir vėliau. Ieva Šaulinskienė 1935 m. per Tauragės pučą buvo telegrafininkė. Sukilėliai, grasindami ginklu, privertė velionę dirbti. Bet drąsioji moteris, apsupta sargybinių, suskubo mušti į kitą miestą šitokią telegramą: "Tauragėje sukilimas. Gelbėkit!"

Tad mums nereikia vaikytis svetimų dievų. Pakanka savų pavyzdžių. Partizanų šaulių žygiai yra Lietuvos pasididžiavimas.

(Šaulių kalendorius 1919 metams, 1938. p. 117 - 120).

IŠ ŠAULIŲ S-GOS GYVENIMO NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVŲ METAIS

Nepriklausomybės kovų laikotarpis yra gražiausias momentas atgijusios Lietuvos istorijoje.

Tėvynės garbei paaukotos karių, partizanų ir šaulių gyvybės. Jų pralietas kraujas aiškiausiai liudija, kad tų laikų lietuviai vieningai ir ryžtingai siekė aukščiausio idealo — laisvos ir nepriklausomos Lietuvos. Mūsų karžygių tikslas pasiektas. Esame laisvi ir galime džiaugtis nepriklausomu gyvenimu savo gimtojoje žemėje, todėl kiekvieno lietuvio pareiga yra pažinti savo tautos netolimą, bet turiningą ir garbingą praeitį, skiepyti priaugančiai kartai Tėvynės meilės jausmus ir stiprinti tokius dvasinius ypatumus, kokius turėjo nepriklausomybės kovų dalyviai.

Vienas stipriausių tvirtos dvasios reikėjų buvo lietuvis partizanas, kuris savo noru, niekeno neragindamas, pasipriešino į Lietuvą bėsiveržiančiam priešui. Jau 1918 metais įvairiose Lietuvos vietose veikė partizanų būriai. Jie narsiai ir atkakliai kovojo su Lietuvos išoriniais ir vidaus priešais. Partizanų veikla ir jų kovos davė pradžią didžiulei organizacijai — Šaulių Sąjungai.

Šaulių Sąjunga nepriklausomybės kovų metu suvaidino svarbų vaidmenį ir per visus 20 savo gyvavimo metų atliko nemažą reikšmingų darbų, stiprindama tautos atsparumą, dvasią ir visus kitus gero lietuvio ypatumus.

Nepriklausomybės kovose žuvo 79 partizanai — šauliai. Jų vardai ir pavardės surašytos Karo Muziejaus žuvusiųjų skyriuje. Suregistruotas skaičius yra tik dalis žuvusių dėl Lietuvos nepriklausomybės.

Kitos, žymiai didesnės žuvusių partizanų-šaulių dalies vardai ir pavardės mums nežinomos, jų kaulai ramiai ilsisi įvairiose Lietuvos vietose. Ypatingai daug partizanų žuvo Vilniaus krašte.

Be žuvusių nepriklausomybės kovose, buvo sužeisti 146 partizanai — šauliai.

(Šaulių kalendorius 1939 metams", 1938 m., p. 121 - 122, 125).

Muziejaus sodelyje atstatytas Lietuvos Šaulių Sąjungos įkūrėjo Vlodo Pūtvio paminklas

KAREIVIO KERŠTAS

PETRAS KARUŽA

Buvo šviesi vasaros naktis. Danguje žibėjo milijonai mažų ir didelių žvaigždelių. Patekėjęs mėnulis apšvietė žemę, berdamas į ją sidabrinius spindulius. Miegojo žmonės, paukščiai ir gyvuliai. Medžiai stovėjo nuleidę šakas. Ant žolės žibėjo rasa. Joks balselis nedrumstė tylos, tik pelėdos klyksmas pasikartodavo ir vėl tylu, ramu. Visa gamta gėrėjosi vasaros naktimi.

Per mišką keliuėjo žmogus. Ėjo skubėdamas ir bijodamas, kad kas jo nepamatytų, o iš miško lyg kas žiūrėjo ir tykojo jį pagauti. Buvo dar nesenas, tik labai suvargęs ir pailsęs. Mėnulis, risdamasis per dangaus erdvę, šypsojosi ir tartum lyg koks pristovas jį ragino greičiau... greičiau... Tai buvo iš nelaisvės pabėgęs kareivis. Greitai ėjo, kol priėjo rubežių... Laimingai perėjo jį, nes sargas pasirėmęs ant šautuvo miegojo.

Kareivis pasijuto esąs jau savo tėvynėje ir dabar jau taip neskubėjo, nes žinojo, kad savame krašte jo nieks nekliudys. Nelaisvė išbuvęs keletą metų, tikėjosi pagaliau su savo mylimais namiškiais susieiti, pasikalbėti, išpasakoti jiems baises savo nelaimės ir vargus. Jo veide atsispindėjo baimė ir abejonės ar gyvi jo mylimieji namiškiai, o gal nė vieno gyvo nebėra, o gal serga... Eidamas per savo tėvynę, matė ją nuniokotą, apgriautą...

Priėjo pažįstamas vietas: štai čia augo gražus miškelis, o čia buvo jam gerai žinomas sodžius. Dabar toj vietoj nieko nebėra. Miškelį priešai iškirto, sodžių sudegino. Ir kareivio širdy pradėjo augti keršto jausmas tėvynės priešams. Priėjo savo artimąjį miestelį... Ir čia viskas sugriauta, sudeginta, nepasigailėjo nei bažnyčios, nei gražiausių rūmų... Širdyje keršto jausmas stiprėjo, ir jis tvirtai suspaudė kumščius. Visur kur būdavo javų laukai, tik dirvonai.

Pagaliau priėjo savo gimtąjį sodžių. Štai upelis, kuriame žuvis gaudydavo ir maudydavosi; čia pievos, kur šventadieniais linksmindavosi ir gerėdavosi įvairiais gyviais. Čia pat ir jo gimtinis kiemelis. Nieks jo nelaukia, niekas neišeina pasitikti, tik šuo sulojas ir nutilo. Sodelis iškirštas, tvoros išlaužytos, kiemelis šiaudų prikratytas, darželis, kuriame žydėdavo gelės, tuščias, tik trobos tebestovi.

Priėjo prie trobos lango ir padūzgeno. Nieks neatsiliepė... Antru kart padūzgeno ir sušuko: "tėveliai, atidarykit duris, sugrįžau, esu jūsų sūnus Vincelis!"

"Kas esi ir ko nori?" — pasigirdo iš vidaus storas balsas. "Esu jūsų sūnus Vincelis, sugrįžau, įleiskit!" — kalbėjo kareivis. "Aa, tai esi Martinkaus sūnus Vincas," — lyg su baime ir nusistebėjimu atsiliepė. Atsidarė durys, ir pasirodė žilas ir sulinkęs senelis. Žiūrėdamas į kareivį, ragino: "Prašom į vidų, ten apie viską pasikalbėsime!..."

Suėjo abu į trobos vidų. Įėjus į vidų apsižvalgė aplinkui — visos sienos buvo tuščios, tik kerčioje kaboję keli šventųjų paveikslai, pasienyje stovėjo viena lova, buvo šalta ir baugu. Apsižvalgęs ir nepamatęs neivieno namiškio, puolė ant žemės ir ėmė graudžiai verkėti. Ir verkė it mažas vaikas. Pakėlė jį tas senelis ir paklausė: "Ko taip graudžiai verki, Vinceli, gal kas nuskordiaudė?" "Kaip, gi, neverkti, kad nematau savo mylimųjų namiškių, kur jie?" — paklausė kareivis verkdamas. "Apie tavo namiškius ilga pasaka", — atsakė senelis — "aš tau apie juos papasakosiu. Žinai, kai tų išėjai į karą, gyveno jie laimingai. Bet pradėjo artintis karas vis artyn ir artyn. Nepajutom kai čia pat atsigrūmė. Visi bėgo tolyn, tik mes ir tavo tėveliai niekur nebėgome."

Žiūrime atjoja keletas tokių kareivių. Ties mūsų troba sustojo. Visi drebame, kaip drugio krečiamai. Atėjo į vidų ir ėmė kažin ką nesuprantamai kalbėti, apsimomė... Po valandos pritvino pilnas sodžius. Tuoj jie įsikūrė savo valdžią ir pradėjo savaip valdyti. Apsipratome su jais, kaip su savaisiais. Po kiek laiko mūsiškiai pradėjo grįžti atgal. Visus sodžiaus vyrus išvarė apkasų kasti, išvarė ir tavo tėvelį. Neilgai ten buvęs, jis pabėgo. Ant rytojaus atėjo keli kareiviai jo suimti ir varu pristatyti prie darbo, gi tavo tėvelis užsilipo ant aukšto ir kai tik jie priemenėn, tai jis šovė į juos ir du kareivius nušovė, o kiti pabėgo. Po valandos kokios keturios dešimtys kareivių atsigriovė — visi ginkluoti ir apsišarvavę. Tada tėvelis nė nemanė gintis nuo tokios daugybės. Suėmė jie visus tavo namiškius, apkalė geležiniais pančiais ir pasodino į kalėjimą, o po poros savaičių be teismo visus sušaudė. Bet užtat neilgai čia viešpatavo, nenuėjo jiems ant gero toks pasielgimas, išvarė juos iš mūsų krašto. Tu, Vinceli, nenusimink, gali atkeršyti tėvynės priešams!", — pridėjo, baigdamas senelis. Paskutiniai senelio žodžiai giliai įsmego į kareivio širdį ir jis prižadėjo atkeršyti tėvynės priešams. Jis pasiryžo eiti, prisidėti prie tėvynės

1990 m. balandžio mėn. įspūdinga Los Angeles lietuvių demonstracija. Rusiškoji meška puola beginklę Lietuvą. Demokratinis pasaulis kurčias Lietuvos šauksmui!

Be lietuvių, buvo kiek latvių, estų, armėnų, ukrainiečių, net Afrikos negrų atstovas su lietuviams palankiu plakatu. Daugumą sudarė lietuvių jaunimas. Jie taip pat automobiliais važinėjo gatvėmis su iškeltomis didelėmis Lietuvos vėliavomis. Amerikiečiai filmavo, kitą dieną aprašė jų spauda. Nuotrauka A. G.

gynėjų ir tuomet atkeršyti tiems, kurie tiek daug lietuvių brolių išžudė, tiek daug nekalto kraujo pralėjo, tiek daug miestų ir sodžių išgriovė ir išdegino. Visą naktį juodu kalbėjosi apie tėvynę, įvairius karo atsiminimus ir jo namiškius. Paskui senelis padavė jam valgyti ir paklojo guolį. Pavalgę abudu atsigulė. Miegas neėmė kareivio, jis vis galvojo, kaip jo namiškius išžudė, kaip tėvynę nuniokojo ir pasiryžo nedovanoti tėvynės priešams. Ryto metu anksti atsikėlęs pavalgė pusryčių, atsisveikino su seneliu ir išėjo. Jo širdyje virė baisiausias kerštas ir neapykanta. Nuėjęs įstojo į savo pulką ir pasijuto esąs labai laimingas, kad gali savo troškimus išpildyti. Ir pridarė jis su

savo draugais daug nelaimių, daug kraujo pralėjo, daug sodžių ir miestų išdegino ir nuostolių pridirbo. Bet vieną kartą atsitolino jis nuo draugų ir nė nepajuto kaip priešas įsmeigė į jo krūtinę plieno kalaviją.

Žuvo tas kareivis kaip tikras didvyris, keršydamas tėvynės priešams. Ne jis viens žuvo tokiu būdu. Tokia auka nenuėjo veltui, ji neša laimėjamą tėvynei. Vis daugiau randasi tokių, kurie žūsta dėl tėvynės labo. Tesie amžina garbė tėvynės didvyriams.

Petras Karuža
Vilkaviškio Žiburio
gimnazija

U Ž T Ė V Y N Ė

PETRAS KARUŽA

(Aukoju Lietuvos šauliams)

Ant Šešupės kranto stovi gražus ir didelis sodžius. Jame iš vis yra dvi dešimti ir keturi gyventojai, galima sakyti tik dvidešimt trys, nes pastarasis stovėjo nuošaliai nuo kitų, ant pačio Šešupės kranto. Iš vakarų sodžiaus giraitė žaliuoja; iš pietų — pievos; o iš šiaurės plati upelė — Šešupėlė plaukia. Ir tame gyvenimėlyj, kuris stovi ant pat Šešupės kranto, gyveno sena ir varginga lietuvių šeima, susidedanti iš tėvų, dviejų sūnelių ir vienos dukrelės. Pavasario metu, kuomet išsiliedavo Šešupė iš savo vagos, tuomet tas gyvenimėlis atrodydavo lyg sala viduryj ežero. Vasarą aplink lyg kokios jūrės liūliuodavo dirvos ir pievos, Šešupės krantų krūmuose giedojo paukščiai. Vasaros metu toji šeima užsiimdavo laukų darbu: broleliai kirto rugius, pjovė šieną, o mergelė kitus darbus dirbo. Darbo dienų vakarais visa šeima sėdėdavo ant Šešupės kranto ir linksmindavos draugėje; gėrėdavos sriauniu vandenėliu, melsvais dangaus debesėliais ir gražiomis liūliuojančiomis dirvomis. Klausydavo ką Šešupė pasakodavo: gi jina! jiems pasakodavo apie žilą senovę, kuomet visas Lietuvos kraštas traškančiomis giriomis buvo apaugęs, kuriose gyveno daug didelių ir mažų žvėrių; apie buvusią garsią ir galingą lietuvių valstybę ir garsius jos kunigaikščius. Ir kuomet upė pasakodavo, nutildavo giedoję paukščiai; mustodavo pūtęs vėjas ir visi ramiai klausydavo gražių ir žavingų pasakų. Taip būdavo kiekvieną vakarą.

Šventadieniais eidavo į miestelį, o parėję skubindavo į gegužines, pasi-linksminimus. Ten viso sodžiaus jaunimas susirinkęs šokdavo, linksmindavos kiekvieną šventadienio vakarą. Sodžiuje būdavo girdėti jaunimo dainos ir smuiko balsas, kuris linksmindavo kiekvieną žmogų. Ir linksma

buvo tame sodžiuje. Ir augo du sūneliai, kaip ažuolėliai, tėvelio grytelėj linksmi ir laimingi. Ir kurį laiką toji šeima gyveno laimingai...

Buvo gražus ir ankstyvas vasaros rytas. Rytuose darėsi kaskart vis šviesiau ir šviesiau. Giedojo sodžiaus gaidžiai: skambėjo vieversėlio dainelė ir beržynėlyje kukavo gegužė. Abudu broliai išėjo šieno pjauti. Atsistojęs šieno lauko gale vyresnysis brolis tarė: — Na, Juozeli, pradėsime rėžti, aš manau, kad ligi pietų šitą plotą pabaigsime. — Tu tai vis nori daug padaryti, o maža padarai. Sudainuokime, broleli, kokią dainelę, — tęsė Juozas. Netrukus ore pasigirdo malonus ir linksms dainos garsas:

*Gera šienpjovėliui žalias šienas pjauti!
Gera artojęliui juoda žemė art!*

Ir plaukė dainos garsas, lyg vieversėlio dainelė, švelniai ir lengvai, toli, toli buvo girdėti tos dainos garsas, ir jo aidas retkarčiais pasikartodavo miškelyje. Saulelė jau aukštai buvo pakilusi kuomet abu broliai sustojo pailsėtų. Keistai išrodė nupjautoji pieva: tarpdalgės atrodė lyg mažos salelės, o nupjautas šienas — nameliai. Nenupjauta pieva mirgėjo nuo žydinčių gėlelių, kuriose lipinėjo ir lakstė vabzdžiai ir visa išrodė lyg pilnas gyvumo atogražų šalies miškas. Po valandėlės atnešė pusryčius. Bevalgant tik tr-rr ta-ta sugrumėjo rytuose, visi lyg elektros užgauti pašoko ir dairėsi debesio. Danguj jokio debesėlio nesimatė, visas oras mirgėjo, pilkavo nuo saulės spindulių, tik rytuose lyg bičių spiečius kabojo dūmų kamuolys.

— Aure, — aiškino sodžiaus vyrai, rodydami į dūmus, — matot, ten kabo dūmų kamuolys, rasit, lenkai užpuolė Lietuvą?!

Neprašė dešimts minučių, kai dar smarkiau sugrumėjo, net žemė

Poetas Petras Karuža, šaulys, ateitininkas, skautas, žurnalistas, politikas, "Ryto" redaktorius, kinofilmų cenzorius ir pasižymėjęs visuomenininkas. (Iš Kazio Karužos albumo)

suvirpėjo, aplinkui pasigirdo didelis bildesys. Visi sodžiaus vyrai susibėgo į krūvą ir pradėjo tartis kas pradėti.

— Ar matot, vyrai, kad lenkai užpuolė Lietuvą, išsirinko kraugeriai laiką kuomet mūsų kariuomenė kovoja kitame krašte! — kalbėjo drąsus berniukas. — Argi leisime mes jiems mūsų tėvynę pavergti?! — Ne, broliai, to nebus, visi eikime į atvirą kovą su priešais ir kad ir galvą paguldytumėm, mums būtų nebaisu!... — kalbėjo kitas vyras. — Ką mes, broliai, ilgai deramės, reikia skubėti,

nėra daug laiko, nes lenkai tuoj gali ir mūsų sodžius užimti, tuomet būtų jau ne laikas. Todėl, kas kokį ginklą turit, pasiimkit ir susirinkit šitoj lygumoj!.. kalbėjo vyrai. — Visi eisim kovoti už tėvynę, visi — kalbėjo skirstydami. Ir viso sodžiaus vyrai išsiskirstė ruoštis į karą. Ir tuodu broliai neatsiliko nuo kitų ir jie parbėgo namo rengtis.

Tėvai išgirdę persigando ir sako: — Kur jūs, sūneliai, eisite į tokį baisų karą, nelaimė ir gana... tegul kiti eina, kad nori. Mūs sūneliai neis! — Tėveliai, jei jūs neleistumėt, tai mes patys išbėgtume ir be jūsų žinios, — tęsė vyresnysis sūnus, — viso sodžiaus vyrai eina, negi mes liksime, ir mums brangi tėvynė, ir mes jos neleisime užkariauti!

Tėvai nieko daugiau nesakė, tik giliai atsidošo. — Broleliai mieliausi, neikit į karą, dar galit žūti, nors Juozelis tegu lieka, juk jis toks jaunas tebėra, lik, Juozeli, namie! — meldė

kreipdamos į Juozelį sesutė. — Ir aš eisiu kovoti už tėvynę, — drąsiai kalbėjo Juozelis, — neapleisiu jos — priešams, nors ir jaunas esu, bet ginklą valdyti jau moku, neliksiu namie.

Tėvai verkė, raudėjo, bet nieko negelbėjo, viso sodžiaus vyrai išėjo... Neilgai trukus lygumoje susirinko didelis būrys vyrų, visi buvo linksmi, patenkinti savo padėjimu, šokinėjo, džiaugėsi ir kalbėjo kaip reikės su priešais grumtis. Netrukus visas būrys dainuodamas patraukė į priešų pusę, raizgi jaunuolių dainos melodija skambėjo ore. Ilgai girdėjosi atsitolinančio būrio balsai.

Ryto metą gražiai tekėjo saulutė, berdama į žemę savo auksinius spindulius; blizgėjo dangus nuo ryto varšos ir visur buvo girdėti linksmi paukščių balsai. Tą rytą liepsnojo priešų padegti miestai ir sodžiai, vaitojo sužeistieji ir girdėjosi bausis armotų staugimas. O kas ten darosi? Ten baisiausias chaosas: vieni šaudosi, badosi

ir kits kitą nuveikti nori, kiti rėkauja, kažin ką rodo ir smarkiai vaidijas dėl nesuprantamų dalykų. Ten tai buvo kovos laukas.

Smarkiai puolė lenkai pirmąsias lietuvių eiles, manydami greitai jas nuveiksia, bet apsišvylė, nes lietuviai juos atstūmė atgal. Visą dieną veržėsi lenkai norėdami sutriuškinti tėvynės gynėjų būrį. Vakare atėjo daugiau tėvynei pasišventusio jaunimo padėti šiems, nes jų vos keliolika buvo belikę. Juo labiau veržėsi lenkai, juo narsiau gynėsi karžygiai. Daugel žuvo pirmųjų tėvynės gynėjų, daugel sužeistų vaitojo ir tik maža dalelė beliko, kuomet kariuomenė atėjo. Žuvusiųjų tarpe buvo ir mums žinomo sodžiaus vyrų, kurie pirmieji stojo į kovą už savo brangiąją tėvynę Lietuvą. Jie savo pareigą gerai atliko. Tiems narsiems tėvynės gynėjams visų brolių lietuvių pagarba.

Vokiškėliai, kovo 15 d. 1922 m.

Vasario Šešioliktosios konsuliario priėmimo metu Čikagos Balzeko muziejuje. Iš k. į d. teis. A. Budreckas, LŠST g. narys, V. Išganaitis, LŠST g. š. gen. konsulas V. Kleiza su žmona, "Ramovės" CV ir Daukanto kp. p-kas E. Vengianskas, g.š., ir Klaipėdos kp. p-kas, CV vicepirm. J. Mikulis, g.š. Nuotrauka Jono Tamulaičio

ŠAULIAI SU LIETUVOS KONSULU

1989 m. lapkričio mėn. 15 d. Jau-nimo Centre, Čikagoje Lietuvos gen. kons. V. Kleiza dalyvavo pasitarime sukvietame Čikagos lietuviškų orga-nizacijų komiteto, nes buvo pagei-dauta Vasario 16-tąją surengti minėjimą — priėmimą Balzeko mu-ziejaus patalpose.

Tikslas: pakviesti konsularinio kor-puso narius, valdžios pareigūnus - po-litikierius, pavergtų tautų bei lietu-viškų organizacijų atstovus ir pan.

Vasario 16-tąją surengtas priėmi-mas buvo gausus, nes Balzeko muzie-jaus Gintaro salė buvo perpildyta, skaičiuojama apie 250 asmenų. Nemažas skaičius kitataučių atstova-vo politinį, ekonominį ir kultūrinį šio kraštogyvenimą.

Dalyvavo daugybė lietuviškų orga-nizacijų, o taip pat ir Šaulių S-gos atstovai.

Tenka tik dėjuotis, kad Konsulo priėmimas buvo gausus dalyviais, tai

parodo, kad jis ne tik lietuvių, bet ir kitataučių tarpe yra vertinamas ir ger-biamas.

Pageidautina, kad ir kiekvienais metais būtų daromi panašūs priėmi-mai.

Algirdas Budreckas

A t i t a i s y m a s: 1990 m. kovo-balandžio *Kario* numerio 125 psl. ne-teisingai parašyta Algirdas Budrec-kis, turi būti **Algirdas Budreckas**. Už klaidą atsiprašom.

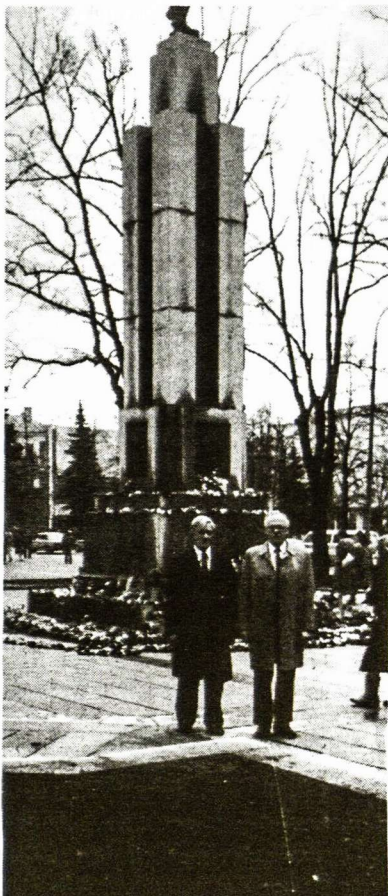
LŠST CENTRO VALDYBOS POSĖDIS

LŠST centro valdybos posėdis įvyko šm. balandžio 21 dieną Sąjun-gos p-ko Myko Abariaus namuose, 38601 Tuscany Ct., Livonia, MI, 48134. Posėdyje dalyvavo: LŠST p-kas Mykolas Abarius, S-gos kapelionas kun. Alfonsas Babonas, vicep-kai Juozas Mikulis ir Vincas Tamošiūnas, Moterų vadovė Anelė Kirvaitytė, *Tremties trimito* redaktorė Stefanija Kaunelienė, Jūrų šaulių va-dovas Bronius Valiukėnas, sekreto-riai Eduardas Milkus ir Romas Ma-cionis, išdininkas Matas Baukys, ūkio vadovas Juozas Kinčius, šaudymo — sporto vadovas Jonas Šostakas, jauni-mo reikalams — Šarūnas Mingėla ir spaudos-informacijos vadovas Antanas Grinius.

LŠST p-kas Mykolas Abarius pa-sveikino atvykusius ir paprašė susi-pažinti su ant stalo padėta dienotvar-ke. Sąjungos kapelionas kun. Alfon-sas Babonas savo invokacijoje prašė Viešpatį Dievą, kad šis mūsų posėdis būtų sėkmingas ir galėtų kuo nors padėti laisvėjančiam Lietuvai.

Įvykusio 1989 m. gruodžio 9 d. posėdžio protokolą paskaitė sekreto-rius Eduardas Milkus. Protokolas priimtas.

P-kas Mykolas Abarius savo pranešime pasakė, kad jo darbas daugiausia susidėjo iš kelionių ir važiavi-mų: lankęs šaulių dalinius Amerikoje, Kanadoje ir Lietuvoje.

Prie atstatyto Lietuvos Laisvės pa-minklo iš k. į d. Juozas Remeikis ir LŠST p-kas Mykolas Abarius

1989 m. gruodžio 17 d. dalyvavo gen. T. Daukanto jūrų šaulių suruoš-tose Kūčiose Čikagoje. 1990 m. sau-sio 20 d. — Simo Kudirkos surengta-me Klaipėdos atvadavimo ir 70 metų Šaulių S-gos įkūrimo minėjime New Yorke. Vasario 14 d. — Lietuvos šau-lių konferencijoje buvusiose šaulių namuose Kaune ir buvau išrinktas Lietuvos šaulių s-gos garbės pirmi-ninku. 1990 m. kovo 4 d. Vytauto Didžiojo rinktinės suruoštame Vlodo Pūtvio mirties minėjime. Kovo 12 d. Baltic League 12-tame suvažiavime Toronte ir 7 v.v. padarė pranešimą DLK Algirdo kuopos šauliams Hamiltone. Kovo 11 d. — Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo minėjime ir 2 val. p.p. dalyvavo Vl. Pūtvio šau-lių kp. metiniame susirinkime Toron-te. Padariau pranešimą iš šaulių veikalos Lietuvoje.

Lietuvos Šaulių S-gos 70 metų su-kaktį minėsime spalio 6 d. Dievo Ap-vaizdos parapijos Kultūros centre. Salė jau užsakyta. Smulkiau aptarsi-me sekančiame posėdyje.

Tremties trimito redaktorė Stefani-ja Kaunelienė gavusi telefoninį nusi-skundimą iš kaikurių S-gos garbės na-rių, kad *Tremties trimitus* vadinamas *Kario* priedu. Šauliai savo aukomis išlaiko T.T. ir dosniai remia *Karį*, todėl *Kario* priedu vadinti netinka, nes esame savarankiškas skyrius. Iš-reiškė skaitytojų nepasitenkinimą,

kad *Karys* tapo dvimėnesiniu žurnalu.

Vėliau pranešimus padarė kapelionas kun. Alfonsas Babonas, Moterų vadovė Anelė Kirvaitytė, vicepirmininkai J. Mikulis ir V. Tamošiūnas, Jūrų šaulių vadovas Bronius Valiukėnas, išd. Matas Baukys, sekretorius E. Milkus, ūkio vadovas J. Kin-

čius, šaudymo sporto vadovas Jonas Šostakas, Vicepir. J. Šiaučiuo svei-kinimus perdavė Mykolas Abarius.

Klausimų ir sumanymų skyriuje buvo apkalbėti ir išdiskutuoti įvairūs šaulių reikalai. Bet tik išdiskutuoti, nes prie esančios padėties nieko konkretaus nenutarta. Įvykiai pasaulyje keičiasi ir nežinia ką atneš ryto-

jus. Posėdis buvo sklandus ir p.-ko M. Abariaus gražiai pravestas.

Posėdžiui pasibaigus Onutė Abarienė posėdžio dalyvius pavaišino skaniais pietumis, kuriuos pradėjome kun. Alfonsui Babonui sukalbėjus maldą ir palaiminus valgius.

A. Grinius

MONTREALIO ŠAULIAI

1990 m. kovo 11 d. įvyko Lietuvos Karaliaus Mindaugo šaulių kuopos ir Jūros šaulių "Neringos" kuopos Montrealyje metiniai susirinkimai. Po vie-nuoliktos val. iškilmingų šaulių intencijai šv. mišių Aušros Vartų bažnyčioje, kur šauliai-lės dalyvavo unifor-muoti ir be uniformų organizuotai su savo vėliavomis: L. K. Mindaugo šau-lių kuopos Jūros šaulių "Neringa" kuopos Montrealyje ir Vilniaus šaulių R-nės Kanadoje.

Sugrįžus į parapijos salę, susirinki-mą 12-tą val. atidarė Aug. Mylė. Ati-daryme dalyvauja ir Jūros š. "Nerin-gos" kuopos šauliai-lės. Įnešamos vėliavos. Lietuvos šaulių sąjungos įkūrėjai, 1919 metų ir 1990 metų at-kuriančios Šaulių sąjungos tarybos nariai, gyvi ir mirę šauliai pagerbiami atsistoju. Šaulių maldą perskaitė Jūros š. "Neringa" kp. g.š. kun. J. Aranauskas.

Į garbės prezidiumą pakviečiami tėvas kun. J. Arenauskas, kuopos kapelionas, dr. kun. J. Kubilius, Ignas Petrauskas, Juozas Šiaučiuolis, Alfon-sas Vazalinskas, Pranė Tekutienė, Monika Grinkuvienė ir Klemensas Čeputis.

Susirinkimą sveikino kun. J. Ar-nauskas, kun. J. Kubilius ir Klemen-sas Čeputis. Gautus raštu sveikini-mus perskaitė Aug. Mylė, tai sveiki-nimas iš Čikagos kun. Kazimiero Raudeliūno, iš Edmontono šaulių Ka-rojų šeimos ir J. V. Danio iš Ottawos.

Seka Vilniaus šaulių R-nės Kanado-je p-ko: C. v-bos vicepirm. g. š. J. Šiaučiuo svei-kinimas apie Lietuvos šaulių sąjungos atkūrimo konferenci-

Susirinkimo atidaryme. Iš kairės į dešinę: kun. J. Aranauskas skaito šaulių maldą. R-nės vėliava, P. Ražanas, A. Mylė, kuopos vėliava, A. Račinskas, Jūros š. kp., vėliava, E. Vaicekauskas. Nuotrauka Augusto Kalvaičio

ją, kuri įvyko 1990 m. vasario 15 - 16 dienomis Kaune šaulių namuose. Joje be organizatorių-laikinosios Lietuvos šaulių sąjungos tarybos dalyvavo 128 delegatai.

Išrinko Centro valdybą, į kurią įeina 12 šaulių ir priėmė laikinąjį šau-lių sąjungos statutą. Šioje konferenci-joje dalyvavo ir Mykolas Abarius, Lietuvos šaulių sąjungos tremtyje Centro valdybos pirmininkas. Per jį Vilniaus šaulių rinktinės Kanadoje buvo įteikta \$5000 (penkių tūkstančių

dolerių) auka Nežinomam Kariui pa-minklo Lietuvoje atstatymui.

Pakviečiama vėliavų tarnyba — Jūros šaulių "Neringa" kuopos ir Vil-niaus šaulių rinktinės Kanadoje iš-nešamos vėliavos. Jūros šauliai-lės iš-vyksta į L. K. Mindaugo šaulių kuopos būstinę metiniam jūreivių kuopos susirinkimui.

Į darbo prezidiumą pakviečiami: Ignas Petrauskas pirmininko ir Petras Gabrys sekretoriaus pareigoms. Į Mandatų komisiją: Albinas Urbonas,

Antanas Cepulis ir Vytautas Barauskas. Seka vėliavos perdavimas Darbo prezidiumo p-kui. Ig. Petrauskas, priėmęs vėliavą, pasižada ją saugoti, pakol bus išrinkta valdyba ir jos pirmininkas sekančiais dviejų metų kadencijai.

Surinkimo p-kas Ig. Petrauskas pristato numatyta darbotvarkę. Priimtas J. Šiaučiulio pasiūlymas perkelti 10-tą punktą tarp 11-to ir 12-to, tai būtų veiklos plano priėmimas po pirmininko ir valdybos rinkimų.

Paskutinio susirinkimo, įvykusio 1989 m. kovo 5 dieną, protokolą perskaitė P. Gabrys. Seka pranešimai. Pirmininko metinės veiklos apžvalgą pateikė Aug. Mylė. Kuopoje yra 65 šauliai-lės (45 vyrai ir 20 moterų). Valdyba turėjo 6 posėdžius. Dalyvauta Vasario 16-tos paminėjimo pamaldose ir paminėjimo Akte vėliavų tarnyboje. Taip pat uniformuoti šauliai-lės su vėliava dalyvavo Birželio trėmimų paminėjime.

Švenčiant Joninių šventę, kurioje dalyvavo ir S-gos p-kas Mykolas Abarius su žmona, buvo kartu atšvęsta i S-gos 70 metų sukaktis. Dalyvauta Toronte Vlado Pūtvio š. kp. 35 metų veiklos paminėjime. Turėjome ir tradicinę šaulių gegužinę šaulių Rimeikių sodyboje su pamaldom ir vėliavos pakėlimu. Tautos šventės rugsėjo 8-tos, minėjimą su poeto dr. Henriko Nagio paskaita ir Montrealio Vyrų Oktetą meninėje dalyje. Suorganizuotas kariuomenės šventės minėjimas: esame dėkingi mjr. L. K. Baršauskui už paskaitą ir Kanados kariuomenės parodytas skaidres. Su ruoštas Naujųjų 1990 metų sutikimas Aušros Vartų parapijos salėje.

Iždininko — referuoja A. Žiukas. Kaip matyti iš jo pranešimo, 1990 m. vasario 1 d. kuopos išdo kasos balansas buvo: \$10,147.56. Revizijos pranešimą atliko komisijos p-kas A. Rusinas, pareiškdamas, kad patikrinimo metu (1990.3.7) kasos knyga ir pateisinami dokumentai rasti pilnoje tvarkoje.

Seka kuopos turto globėjo pranešimas: kalbėjo A. Čepulis. O ligonij

Įteikiamos sporto mėgėjams taiklaus šaudymo pirmenybėse laimėtas trofejas. Iš kairės į dešinę: J. Babrauskas, A. Urbonas, J. Šiaučiulis, P. Gabrys, Aug. Mylė ir G. Alinauskas, įteikę dovanas. Nuotr. Aug. Kalvaičio. 1990 m. kovo mėn. 11 d.

lankymo ir bibliotekos vedėjas Augustas Kalvaitis nusiskundė, kad mažai turi klientų.

Kuopos sporto vadovui šaudyme B. Kasperavičiui neatvykus, pranešimą atliko jo pavaduotojas P. Gabrys. Pagal jo pranešimą, 1989 m. rugsėjo 12 d. J. Šiaučiulis A. Urbonas, J. Babrauskas, Aug. Mylė, ir P. Gabrys, dalyvavo šio sporto entuziastų pirmenybėse, pakviesdamas G. Alinauską įteikti jiems, trofejas.

Visų pranešimai buvo priimti. Pakviečiama nauja narė Elizabeth Kirstukas priesaikai atlikti. Kun. St. Šileikai skaitant šaulių priesaikos tekstą, ji pakartojo priesaikos žodžius, pabučiuodama kuopos vėliavą.

Pirmininko, valdybos ir revizijos komisijos rinkimams prasidėjus, G. Alinauskas pasiūlė susirinkimui prašyti buvusius pareigūnus pasilikti pareigose. Pagaliau pirmininkas ir valdyba sutiko būti perrinktiems sekančiais dviejų metų kadencijai. R-jos k-jos nariui A. Urbonui atsisakius, į jo vietą išrenkami G. Alinauskas ir J. Šulmistras. Po rinkimų buvo priimtas 1990-tų metų numatytas veiklos planas.

Susirinkimo prezidiumo p-kas Ig. Petrauskas perduoda kuopos vėliavą naujai perrinktam sekančiais kadencijai kuopos pirmininkui Aug. Mylei. Pirmininko žodis. Pakviečiama vėlia-

vų tarnyba įnešti vėliavas: (Rinktinės ir Jūros šaulių "Neringa" kuopos). Grįžta susirinkimą užbaigę Jūros šauliai-lės. Sugiedojus Lietuvos himną, išnešamos vėliavos. susirinkimą uždarius, besidalinant įspūdžiais, prasidėjo abiejų kuopų bendri pietūs-vaišės, kurias paruošė parengimų vadovė Jenny Rimeikienė ir jos vyras Stasys su talkininkėmis, kuris aptaravo ir stalus.

P. G.

PERESTROIKA

STASYS GARLIAUSKAS

*Pasaulis verčiasi per galvą —
Amerikai sovietai prie širdies,
Pakeičia rusas savo spalvą,
Nes žino — bušas Lietuvą pridės.*

*Jam broccoli valgyti netinka,
Lietuviams raudonbarščius siūlo.
Su Gorbiu suka melo katarinką
Ir glosto perestroikos mulą...*

*Skamba nuo kalno Gedimino
Staugimas geležinio Vilko!
Daug išdavysčių pasaulis žino —
Vynioja į melo šilką...*

*O už garbės pareigą mažytę
Mūšiskiai tempia partijų ratus,
Kad gautų šaukštą aplaižyti
Prie valdžios stalo kartą per metus!*

Daina Mano Žemei

J. AUGUSTAITYTĖ-VAIČIŪNIENĖ

*Kad galėčiau tave išsinešt į
Už kalnų, vandenų, už sausų dykumų,
Tau po kojom žaibus paklupdyčiau,
Kad tik būtų po audrų ramu.*

*Kad lietus, kaip švelniausias balzamas,
Numazgotų žaizdas, numaldytų skausmus;
Vakarais palinguotų — pasuptų
Tavo medžių šakas ir paukštelių lizdus.*

*Rytmečiais pamigdytų aušrinė,
Apklojus, kaip putas, rūkų minkštučių,
Pabučiuotų saulutė — močiutė,
Užgesinus žvaigždynus ties tavo slenksčiu.*

*Į kasas auksines įsipynus
Vaivos juostą, diena, kaipa mergaitė grakšti,
Gintariniai dvarai atsivertų
Jai pasveikint, žuvėdrų snapais sunešti.*

*Kad galėčiau, tave pasiimčiau—
Tavo pilkąjį dangų, marias ir laukus,
Nepalikčiau žmogaus, nei drugelio
Kurie verpia vergams ir karaliams šilkus.*

Šauliai pasirengę prieš lėktuvus. Nuotrauka 1938 m.

MŪSŲ MIRUSIEJI

RAMOVĖNAI - KARIAI, ŠAULIAI, BIRUTIETĖS . . .

A. A. J. LTN. VLADAS ŠIMOLŪNAS 1913.VII.1 — 1990.IV.15

Gimė 1913 m. liepos mėn. 1 d. Pušaloto valsč., Panevėžio apskr. Pradžios mokyklą baigė Pušalote, 7 klasės Vytauto Didžiojo gimnazijoje Klaipėdoje ir Aušros berniukų gimnaziją baigė 1935 m. Kaune. Tik ką baigęs gimnaziją, stojo į PLP Karo mokyklą ir buvo priimtas į Kadro kariūnų XIX laidą, kurią baigė jaunesniojo leitenanto laipsniu. 1938 m. buvo paskirtas į 3 artilerijos pulką Kaune. Kaip dauguma karininkų, 1941 m. rusų buvo atleistas iš kariuomenės į atsargą. 1944 vedė Joaną Murinaitę ir neužilgo turėjo pasitraukti iš Lietuvos, bėgdamas nuo antrą kartą grįžtančių rusų į Vokietiją. Gyveno DP dienas Kemptene, vėliau Augsburgė.

1949 m. emigravo į Argentiją. 1957 m. atvyko į Ameriką — Čikagą ir vėliau į Los Angeles, kur 1990 m. balandžio 16 užbaigė savo žemišką kelionę.

Vladas buvo labai veiklus ir prielankus žmogus. Jau gimnazijoje būdamas rašė eilėraščius, kurių pirmas 6 klasės gimnazisto buvo išspausdintas Klaipėdos *Lietuvos keleivyje*. Vėliau jo straipsnių buvo galima rasti *Kariūne*, *Kary*, *Karde*, *Panevėžio balse*.

Gyvendamas Argentinoje, nors lietuvių organizacijos buvo rausvos ir

diškai joms nebuvo priimtini, jis mokėjo prie jų prieiti ir įsijungti į jų organizacijas. Įgavęs jų pasitikėjimą, per 3 metus jis suorganizavo talką ir pastatė lietuvių darbui tinkamus namus "Salon De Lituanus" Kardova didmiestyje, kurie ir šiandien tebėra naudojami net lietuvių bet ir argentiniečių. Persikėlus iš Kardovos į Buenos Aires, buvo išrinktas didžiausios Argentinoje lietuvių organizacijos "Susivienijimas Lietuvių Argentinoje" centro valdybos pirmininku. Vlado pastangomis buvo sudaryta A.L.S.T.

(Argentinos Lietuvių Organizacijų ir Spaudos Taryba), kuri ir šiandien tebeikia.

Vladas, paprašytas, niekam neatsakė padėti. Buvo darbštus, pareiginas. Čia, Los Angeles, priklausė daugeliui organizacijų. Buvo ilgametis LKVS "Ramovė" Los Angeles pirmininkas, Liet. Susivienijimo Amerikoje pirmininkas, Piliečių Klubų valdybos narys, šaulių kuopos narys, Radijo klubo pranešėjas ir sekretorius, Lietuvių Bendruomenės narys.

Jį palydėti į amžino poilsio vietą Forest Lawn kapų lietuvių sekciją prisipildė pilnutėlė lietuvių Šv. Kazimiero šventovė. Palydėjo net 75 automobiliai. Laidotuvių priešpiečiuose dalyvavo apie 200 jo draugų ir gerbėjų, Atsisveikino 9 organizacijų atstovai.

Vladas paliko žmoną Stasę, du sūnus Juozą ir Romą, seseris Stasę Petrušaitienę ir Birutę Povilaitienę su šeimomis.

Ilsėkis, mielas kolega, nesulaukęs tikrai laisvos ir nepriklausomos tėvynės Lietuvos...

(Rašant šį nekrologą buvo pasinaudota žurnalisto Vlado Bakūno paskaita, skaityta Vlado Šimoliūno 70 m. sukakties minėjime Lietuvių Tautiniuose Namuose, Los Angeles).

Antanas Bulota

A.A. PRANAS ŠALKAUSKAS

Pranas Šalkauskas gimė 1910 m. sausio mėn. 28-tą dieną Panevėžyje. Kariuomenėje užsitarnavo vyr. psk. laipsnį. Atvykęs Australijon, apsigyveno Melbourne. Buvo dosnus aukotojas įvairioms lietuviškoms organiza-

cijoms. Ypatingai mėgo ir rėmė sportuojantį jaunimą. Buvo uolus karių "Ramovės" narys. Mirė sulaukęs 78 metų amžiaus. Ilsėkis ramybėje.

V.B.

**A. A.
JUOZAS TAMULIS**

Lietuvos Kariuomenės Savanoris Kūrėjas

Gyveno Chicagoje, Marquette Parko apylinkėje.
Mirė 1990 m. sausio 28 d., 10:20 val. vakaro, sulaukęs 88 m. amžiaus.

Gimė Lietuvoje, Sintautuose, Šakių apskrityje, Amerikoje išgyveno 40 m.

Pasliko dideliame nuliūdime žmona Ružena, sūnus Arvydas, marti Audronė, vaikaičiai: Andrius ir Aleksandras; Vilniuje sesuo Marytė Gustienė su šeima ir kiti giminės.

Priklausė JAV Liet. Bendruomenei, Lietuvos Savanorių Kūrėjų sąjungai (pirm.), LKVS Ramovėi, Liet. Mokytojų sąjungai, BALFui, Liet. Pensininkų draugijai.

Juozas Tamulis š. m. sausio 21 d. tarė žodį Klaipėdos Krašto atvadavimo metinės sukakties paminėjime Čikagoje

A. A. LTN. VLADAS GARBENIS

1990.III.26 d. vakare Čikagoje mirė ir kovo 29 Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse buvo palaidotas 1. husarų pulko leitenantas Vladas Garbenis.

Velionis buvo gimęs 1911.VII.31 Mažeikių apskr. Ylakių vls. Stripinių km. Dar jam mažam esant, tėvas išvyko į Ameriką ir nebegrižo, o motinos neteko būdamas 18 metų. Pradžios mokyklą ir keturklasę baigė Ylakiuose, gimnaziją 1930 m. Mažeikiuose. Šiauliuose stoji į formuojamą kariūnų aspirantų kavalerijos būrį, kurio kursą išėjęs išlaikė konkursinius egzaminus ir buvo priimtas kadro kariūnu. P. L. P. Karo mokyklą baigė XV laidoje 1932. IX. 16. Buvo paskirts į pirmąjį husarų didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulką, kuriame buvo paskirtas I eskadrono būrio vadu. Leitenantu pakeltas 1936. XII. 31. Ten ištarnavęs 2 metus, išlaikęs konkursinius egzaminus, buvo išsiųstas į Prancūzijos kariuomenės kavalerijos karininkų mokyklą Saumur, žymią visoje Europoje. Gavęs jos baigimo diplomą, po metų grįžo į Lietuvą. Grįžęs vėl laikė konkursinius egzaminus į Vytauto Didžiojo aukštąją karo mokyklą, juos išlaikęs buvo priimtas tos mokyklos IV laidos klausytoju ir atliko stažą

įvairių ginklo rūšių kariuomenės dalyse. Akademinę dalį išėiti sukliudė sovietinė okupacija.

Kariuomenėje tarnaudamas V.

Garbenis sėkmingai reišėsi raitųjų sporte, įvairiose varžybose užimdamas pirmąsias ar bent antrąsias vietas 1934, 1935 ir 1936 m.

1940.II.3 V. Garbenis Kybartuose susituokė su Eleonora Prapuolonyte, su kuria susilaukė dukrelės Audronės. Iš Lietuvos pasitraukęs, gyveno Vokietijoje Bad Nauheim. Ten buvo pakliuvęs į auto avariją ir buvo labai sunkiai sužeistas, sužeidimo pasėkas juto visą likusį gyvenimą. Atvykęs į Ameriką, dirbo įvairiose darbovietėse, neretai labai sunkiai. Priklausė LKVS "Ramovė" Čikagos skyriui ir Lietuvių fondui.

1982 m. Garbenio šeimą ištiko tragedija. Sausio pabaigoje vėžio ligos pakirsta mirė jo žmona, o gruodžio pabaigoje širdies smūgiu mirė jo duktė.

Vladas Garbenis buvo šviesaus atgimusių Lietuvos jauno karininko pavyzdys. Nepalenkiamai tvirtas ir tiesus Lietuvos ir lietuviškumo reikaluose, draugiškas bendraamžiams ir jaunesniems, pasirengęs padėti vyresniems, kur ta pagalba buvo reikalinga, Vladas Garbenis palieka didelį būrį bičiulių, kurie jį dar ilgai minės su pagarba ir meile.

V. Statkus

A. A. SAVANORIS- KŪRĖJAS STASYS ČESNA

1988 metais rugsėjo 25 d. po sunkios ligos mirė nuoširdus lietuvis savanoris-kūrėjas Stasys Česna.

Stasys Česna gimė 1899 m. rugsėjo 12 d., Meškučių kaime, Marijampolės apskr. Mokėsi Marijampolės gimnazijoje, iš kurios įstojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę. Laisvės kovų metu buvo sužeistas kautynėse prie Daugpilio. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, ėjo policijos viršininko pareigas Rokiškyje.

Australiją pasiekė 1949 m. Apsigyveno Alburyje ir dirbo Australijos kariuomenėje. Gyvai domėjosi lietuvių tautiniu ir kultūriniu gyvenimu, rašė straipsnius į įvairius lietuviškus laikraščius. 1981 metais, dukrai dr. Kristinai grįžus iš Europos į Melbourną, čia apsigyveno ir S. Česna.

Laidotuvių metu velionies karstas buvo padengtas tautine vėliava. Garbės sargyboje, pagerbdami savo mirusį narį, stovėjo Melbourno ramovėnai.

Ilsekis ramus, Stasy, ir tębūnie Tau lengva, nors ir svetima, bet svetinga, šios šalies žemė.

K.B.

MIRĖ RAMOVĖNAS JONAS RADVILAS

Amžinos atminties Jonas Radvilas buvo uolus, Sąjungos "Ramovė" Garbės narys, Niagaros Pusiasalio skyriaus vėliavos Krikšto tėvas, netik vien karių organizacijos rėmėjas, bet ir paskiro lietuvių reikaluose dažnai remdavo morališkai ir materialiai.

Atvykęs iš Lietuvos į Kanadą po I pasaulinio karo, bet nenusisuko nuo lietuvių reikalų, buvo kupinas meilės Lietuvos labai iki mirties. Abudu su žmona, Zofija, tvarkingai gyvendami, sutaupė stambią sumą pinigų, įsigijo gražią nuosavybę, užaugino dvi dukras, kurios irgi laikosi tėvų linijos kanadiečių tarpe, augindami gražų atžalyną Kanados padangėje.

Jono laidotuvių apeigose dalyvavo daugiau šimto žmonių. Laidojimo apeigas atliko kun. J.K. Butkus,

OFM, Niagaros Pusiasalio lietuvių klebonas ir Hamiltono parapijos klebonas kun. J. Liauba, OFM., St. Patrick R. K. bažnyčioje, gražiai giedant mūsų solistams V. ir A. Paulioniams. Skaitinių lektorius buvo S. Janušonis.

Atsiveikinimo žodį angliškai tarė anūkas, P. Sesto ir A. Šetikas, "Ramovė" skyriaus pirm., lietuviškai ir angliškai, kadangi buvo daug kanadiečių, nesuprantančių lietuviškai.

Iš St. Catherines paskutiniame Jonui patarnavime dalyvavo ramovėnai: J. Skeivelas, J. Dervaitis, A. Šetikas ir J. Vyšniauskas.

Jonas Radvilas, gimęs, 1891.X.15, miręs 1990.III.3, palaidotas Holy Crss kapinėse, Welland, Ontario, Canada.

J. Vyšniauskas

MIRĖ ATS. LTN. STASYS ASTRAUSKAS

1989 rugsėjo mėn. 3 d. į amžinuosius namus iškeliavo a.a. ats. ltn. Stasys Astrauskas. Stasys gimė 1905.4.18, Nausėdų k., Lekečių v. Šakių apskr., šviesaus ir pažangaus ūkininko šeimoje, 3-jų brolių ir 2-jų seserų tarpe. Pasimokęs pas Pavilkijo kaimo daraktorių, lankė ir baigė Pavilkijo pr. mokyklą. Toliau lankė ir baigė Vilkių kaimo keturklasę gimnaziją. Baigęs keturklasę, lankė ir baigė Simono Daukanto vardo mokytojų seminariją Kaune. Norėdamas siekti aukštesnio mokslo, įstojo į Vytauto

Didžiojo universitetą ir studijavo humanitarinius mokslus. Kiti, likę šeimos nariai, broliai ir seserys taip pat mokslinosi. Supratęs, kad tėvams bus sunku verstis, studijas nutraukė ir išėjo mokytojauti. Pagal Lietuvoje veikiančius įstatymus kiekvienas pilietis, sulaukęs 21 m. amž., turėjo atlikti karinę prievolę. Karinę prievolę atlikti Stasys įstojo į Pirmojo Lietuvos Prezidento Antano Smetonos vardo karo mokyklą ir, baigęs 6-tą kariūnų aspirantų laidą, buvo pakeltas į ats. jn. ltn. laipsnį. Grįžęs į civilinį gyvenimą mokytojavo Raseinių apskr. pradžios mokyklose. Jaunystėje augęs kaime, Stasys mylėjo kaimo žmogų ir kaimo jaunimą. Mokytojaudamas organizavo jaunimą į Šaulių sogos eiles ir į tautiniai patriotines organizacijas ir joms vadovavo. Kaip pavyzdingas ir turintis ilgesnį patyrimą mokytojas, buvo paskirtas Raseinių apskr. mokyklų inspektorium. Kaip atsargos karys, drauge su įvairių laipsnių atsarginiais, buvo pašauktas karinio mokslo pakartojimo pratimus atlikti 1937 m. ir juos gerai atlikęs

buvo pakeltas į ats. leitenanto laipsnį. Bolševikmetyje Stasio šeima buvo išvežta į Sibirą. Tik dėka laimės, Stasys išvežimo ir arešto išvengė. Plūstant raudonai armijai į Lieuvą 1944 m. Stasys pasitraukė į Vokietiją. Emigracijai prasidėjus, Stasys emigravo į JAV ir pastoviai įsikūrė Klivelande, Ohio valstijoje. Dirbo geležinkelio (New York Central) įmonėje ir sulaukęs 65 m. amžiaus išėjo į pensiją. Buvo įsigijęs importuotų maisto produktų ir delikatesų parduotuvę ir kelis metus sėkmingai vertėsi. Dalyvavo Klivelando lietuviškoje veikloje. Priklausė ir buvo aktyvus narys: Lietuvių Bendruomenės, Tautinės sgos, pensininkų klubo ir LKV "Ramovė" s-gos, Klivelando skyriaus ramovėnas, LKV "Ramovės" s-gos valdyboje. Stasys 1972 - 1975 m. lai-

kotarpyje buvo Klivelando skyriaus valdybose vicepirmininku, o 1977 - 80 m. buvo centro valdybos išdinininku. Stasys buvo linksmas, draugiškas ir tolerantiškas, bet pašnekesiuose, nukrypusiems nuo "kelio", teisybę pareikšti nebijojo. Nors turėjo širdies negalavimus, bet visada buvo optimistiškai nusiteikęs. Ilgai nesirgdamas, sulaukė gražaus 85 m. amžiaus. Gyveno pas V. ir A. Bakūnus, kurie juo draugiškai rūpinosi, pas daktarus nuveždavo, ir jam mirus, drauge su Stasio sesute R. Orintiene ir dukterėčia Regina, rūpinosi laido tvėmėmis. Velionis buvo pašarvotas Jakobs laidotuvų namuose. Paskutinis atsisveikinimas vyko Rugsėjo mėn. 2 d., 7 v. vakare. rugsėjo mėn. 3 d., Dievo Motinos šventovėje parapijos klebonas kun. G. Kijauskas atnašavo

skirtas velioniui mišias, o savo pamoksle velionį Stasį kaip šios parapijos gerą parapijietį gražiai prisiminė. Lydimas šeimos narių, ramovėnų, draugų ir artimųjų buvo nuvežtas ir palaidotas Visų sielų kapinėse, Chardon, Ohio (Sec. 13, Lot 822, Grave 2).

Tavęs, Stasy, liūdės ir pasiges iš Sibiro grįžę ir gyvi išlikę šeimos nariai, kuriuos tu ilgai ir dosniai šelpai. Taip pat Klivelando organizacijos, kurioms aukų niekad negailėjai ir jų visus darbus rėmei.

Liūdesyje pasiliko sesuo Regina Orintienė, dukterėčia Regina su šeima, draugai, artimieji ir Klivelando ramovėnai.

Šios svečios šalies kapų žemė — tebūnie tau, Stasy, lengva ir amžina poilsio vieta.

J. Citulis

A. A. SOFIJA ŽIBUTIENĖ

1989 m. gruodžio mėn. 16 d. iš šio pasaulio ir iš mūsų tarpo amžinai pasitraukė a. a. Sofija Žibutienė.

Velionė buvo gimusi 1910 metais Rusijoje, Voroneže, Po karo, 1918 metais, ji būdama 8 metų kartu su sesute sugrįžo jau į nepriklausomą Lietuvą. Jos tėvai mirė Rusijoje. Sugrįžusi apsigyvena Zarasų mieste. Čia a. a. Sofija augo, mokėsi ir dirbo iki turėjo apleisti žavingą Lietuvos vietovę — Zarasų kraštą. Zarasuose velionė dirbo apskrities ligoninėje. Į šaulių gretas įstojo dar Lietuvoje gyvendama.

1944 metais, artėjant raudonajam siaubui antrą kartą į mūsų žemę, velionė su šeima pasitraukia į vakarus. Praūžus II pasauliniam karui, Sofija, jos vyras ir šeima apsigyvena Augsburgo išvietintųjų stovykloje. Po visų stovyklinių vargų, nedecklių 1950 m. Žibučių šeima atvyksta į JAV ir apsigyvena Cicero mieste. Žinoma, čia vėl tenka sunkiai dirbti ir taupyti. Sutaupę šiek tiek pinigų, nusiperka namą ir pasijunta jau esą sėslūs Amerikos gyventojai.

Velionė gana ilgą laiką dirbo fabri-

ke, bet visi daugiau pradėjus kaulus draskyti artričiui, turėjo išeiti į ankstyvą pensiją (disability). Mirus vyrui, ji jau gaudavo pusę vyro pensijos.

Vos tik įsikūrus "KLAIPĖDA" jūrų šaulių kuopai, Sofija tuoj įsijungia į šaulių gretas. Ji išrenkama į kuopos valdybą ir gana ilgą laiką joje išbūna. Kaip aktyvi šaulė vėliau ji išrenkama kuopos garbės šaule. 1989 m. rugsėjo 30 ir spalio 1 dienomis "KLAIPĖDA" jūrų šaulių kuopai švenčiant 25-kerių metų įsikūrimo jubiliejų, jai buvo

įteiktas 50 metų Šaulių Sąjungos pažymėjimas.

Paskutiniai metai velionei buvo kančių kelias. Artritis vis stipriau pasireiškia ir silpnina jos jėgas. Pagaliau a. a. Sofija Žibutienė baigia savo gyvenimą ir iškeliauja antru kartu susijungti su savo gyvenimo draugu — Žibučiu.

Velionės kūnas buvo pašarvotas Butkus-Petkus šermentinėje. Gruodžio mėn. 19 d. atsisveikinome su ja. Šaulių vardu su a. a. Sofija atsisveikino "KLAIPĖDA" j. š. kuopos p-kas J. Mikulis.

Sekančią dieną velionės karstas atgabenamas į Šv. Antano bažnyčią. Šaulys kun. B. A. Rutkauskas atlaiko gedulingas pamaldas ir po to jos kūnas palydimas į Šv. Kazimiero Lietuvių kapines. Čia, sukalbėjus paskutines maldas, įteikus dukrai Bronėi tauatinę vėliavą, kuri dengė jos karstą, sugiedojus Lietuvos himną, palikome a. a. Sofiją ilsėtis amžinojo ramybės svetingoje Amerikos žemėje.

Reiškiamo užuojautą dukrai Bronėi, sūnu Jonui ir kitiems velionės giminėm.

Ap. Skopas

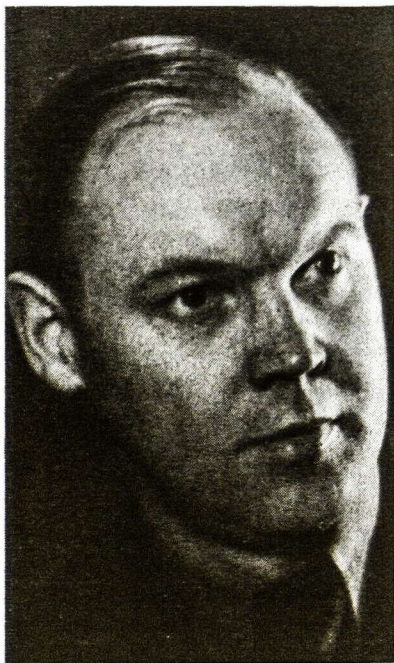
A. A. LTN. PRANAS URBUTIS

Ltn. Pranas Vincas Urbutis gimė 1907 m. rugsėjo 24 d. Zaltriškių km., Tauragės aps. Buvo baigęs PLP karo mokyklą ir tarnavo 4 p.p. 1944 m. pasitraukęs į Vakarus, gyveno Vokietijoje, o iš ten 1949 m. atvyko į Čikagą. Reiškėsi spaudoje. Bendradarbiauvo ir *Karyje*.

Mirė 1989 m. gruodžio 30 d. Palaidotas Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse, Čikagoje.

A. A. JONAS VASAITIS

1989 m. lapkričio 28 dienos rytą, Cicero mieste, mirtis pasiūkė Joną Vasaitį, gimusį prieš aštuoniasdešimt metų Babtų miestelyje, ūkininkų šeimoje.

Velionis Jonas mokėsi: Kauno "Aušros" berniukų gimnazijoje, Kauno mokytojų seminarijoje, Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakultete, Austrijos Grace universitete ir IIT Čikagoje.

Buvo cenzuotas mokytojas, diplomotas, teisininkas ir inžinierius. Mokėjo septynias Europos kalbas.

Su Jono Vasaičio mirtimi lietuvių

A. A.**ltn. VLADUI ŠIMOLIŪNUI,**

pareigingam "Kario" rėmėjui bei bendradrbiui, iškeliauvus amžinybėn, liūdinčią žmoną Stasę ir visus artimuosius nuoširdžiai užjaučia

"KARYS"

Mūsų mielam ilgamečiui LKDS "Ramovė"
skyriaus pirmininkui

j. ltn. VLADUI ŠIMOLIŪNUI

mirus, jo žmoną Stasę, jo sūnus Romą ir Juozą su šeimomis, seseris Stasę Petrušaitienę ir Birutę Povilaitienę su šeimomis giliai užjaučiame.

LOS ANGELES RMAOVĖNAI

Mielam draugui

Aviac. ltn. VALENTINUI IRLIKIUI

mirus, jo dukterį Virgutę su šeima giliai užjaučiame.

K. & A. BULOTAI
KĖST. BULOTA
T. & A. AVIŽIENIAI

LKVS "RAMOVĖS" nariui savanoriui kūrėjui

kpt. GRIGORIJUI RADVENIUI

mirus, jo žmonai Janinai, sūnams Eugidijui ir Vytautui su šeimomis reiškiamo gilią užuojautą.

LOS ANGELES RAMOVĖNAI

LŠST vicepirmininkas Juozas Šiaučiulis skaudžiai išgyvena savo žmonos mirtį.

LŠST p-kas ir Centro valdyba užjaučia Brolių Juozą Šiaučiulį ir dalinasi su juo skausmu.

LŠST PIRMININKAS MYKOLAS ABARIUS IR CENTRO VALDYBA

A. A.**IRENAI VERBYLAITEI - REIVYDIENEI**

per anksti iškeliauvus amžinybėn, jos mielą mamytę - šaulę ST. VERBYLIENĘ nuoširdžiai užjaučia —

J. DAUMANTO ŠAULIŲ KUOPA, LOS ANGELES, CA.

išeivija neteko veiklaus ir gerai informuoto žurnalisto; Lietuvių teisininkų draugijos Čikagos skyriaus pirmininko; Liet. teis. d-jos centro valdybos sekretoriaus; Cicero lietuviai respublikonai buvusio skyriaus pirmininko; Lietuvių istorikų draugija veiklaus nario-bendradarbio; Liet. Šaulių s-gos "KLAIPĖDA" jūrų šaulių kuopa ilgamečio nario; LST korp! Neo-Lithuania korporanto, įstojusio į ją dar 1936 metais; Cicero namų savininkų d-ja buv. pirm. ir aktyvaus nario; Lietuvių žurnalistų s-ga pasišventusio nario. Gi šeima neteko rūpestingo ir mylinčio tėvo.

1943 metais velionis Jonas, būdamas Grinkiškės apylinkės teisėjas, gavo Teisingumo ministerijos stipendiją gilinti teisinės žinias Austrijos Grace universitete. Karas tačiau sutrukė jam pasiekti daktaro laipsnį. Po karo persikėlė į Vakarų Vokietiją, išvietintųjų stovyklon ir ten pradėjo leisti *Minties* laikraštį.

1949 metais Jonas emigravo į Jungtines Amerikos Valstijas ir apsigyveno Cicero mieste. Čia jis ne tik sunkiai dirbo, bet taip pat studijavo bei aktyviai reikėsi lietuvių išeivijos kultūrinėje bei visuomeninėje srityje ir periodinėje spaudoje.

Lapkričio 29 d. vakare Cicero Butkaus - Petkaus šermentinėje prisirinko pilna žmonių su velionių atsisveikinti. Prie velionio karsto garbės sargybą sudarė uniformuoti šauliai ir neolituanai. Sukalbėjus rožinį, atsisveikinimą pravedė V. Momkus. Šaulių vardu atsisveikino Klaipėdos jūrų šaulių kuopos pirm. J. Mikulis. Jis įteikė našlei Anei a. a. Jonui skirtą pažymėjimą 50 metų tarnybos šaulių organizacijoje. Lietuvių teisininkų ir korp! Neo-Lithuania vardu atsisveikino velionio gimnazijos klasės draugas V. A. Račkauskas. *Laisvosios Lietu-*

A. A.
MONIKAI ŠIAUČIULIENEI
netikėtai 5.IV.1990 mirus, LKVS-gos "Ramovė" Montrealio skyriaus vicepirmininką J. Šiaučiulį nuoširdžiai užjaučiame.
SKYRIAUS VALDYBA

A. A.
JONUI RADVILUI,
Sąjungos "Ramovė" Garbės nariui, Skyriaus vėliavos Krikšto tėvui mirus, jo žmonai Zofijai, sesei Stefanijai Lietuvoje, dviem dukrom. Kanadoje, jų šeimoms bei artimiesiems užuojautą reiškia
NIAGAROS PUSIASALIO RAMOVĖNAI

A. A.
skyriaus p-kui VIKTORUI SUŠINSKUI
š. m. gegužės 10 d. mirus, jo žmoną Lindą, šeimą ir artimuosius nuoširdžiai užjaučiame.
LIETUVIŲ KARIŲ VETERANŲ SĄJUNGOS "RAMOVĖ" MONTREALIO SKYRIUS

vos laikraščio bendradarbių vardu atsisveikino to laikraščio redaktorius Juozas Žemaitis. Grupė Lietuvių operos Čikagoje choro vyrų sugiedojo "Tėvę Mūsų".

Sekantį rytą uniformuoti šauliai parnešė karstą į Šv. Antano parapijos bažnyčią, kur gedulingas mišias atnašavo kun. Petras Daugintis, SJ. Giedojo Dana Stankaitytė ir Algis Grigas. Ilga virtinė automobilių palydėjo velionį Joną į Šv. Kazimiero lietuvių kapines. Čia šauliai įteikė ve-

lionio našlei tautinę Lietuvos vėliavą, dengusią mirusio karstą. Visi sugiedojo Lietuvos himną.

Liko liudėti netik našlė Anelė, duktė Alė, sūnus Alvydas su šeima, brolis Stasys ir sesuo Kazė, bet ir visi jo draugai bei pažįstami, o taip pat lietuvių išeivija, kuriai jis visa širdimi dirbo.

Ilsėkis, mielas kolega Jonai, svetinijoje Amerikos žemėje.

V. A. Rėk.

Atkelta iš psl. 174

Ar begali būti karštesnė meilė kai tos dukros meilė sūnūs ir dukros nebebūtų vežami vergų darbams į amžino įšalo žemę ir į vergų stovyklas, kur mirė jos tėvelis ir tūkstančiai Lietuvos vaikų.

tėveliui ir mamytei ir tėvynei Lietuvai? Ji neprašo laimės sau, neieško geresnio gyvenimo, prašo tik laisvės Lietuvai!

ADMINISTRATORIAUS PRANEŠIMAS

KARIUI aukojo:

\$620.00

A. a. Vlado ŠIMOLIŪNO atminimui, KARIO paramai, aukojo: po 100 dol. — A. Adomėnas ir M. Petrušaitis;

50 dol. — A. C. Mikolajūnai

po 25 dol. — V. Apeikis, J. Bandziulis, I. J. Jodelė, R. Sakienė ir Ir. E. Vilkai

po 20 dol., — A. K. Bulotai, St. O. Daugelai, P. O. Dovydaičiai, Vl. Gily, P. B. Masaičiai, Vl. A. Pažiūrai ir E. J. Šišai;

15 dol. — S. Nyergienė

po 10 dol. — J. V. Andrašūnai, K. Barmas, M. M. Barauskai, J. Katičius, K. Milkovaitis, J. Oksienė, J. Rukšėnienė, G. J. Raibiai, G. M. Ukšai.

\$107.00

G. Martišius, ONT

\$100.00

Genė Stapulionis, FL a.a. plk. Antano Stapulionio atminimui 12-ose mirties metinėse

DLK Kęstučio šaulių kp. WI per išd. Vl. Vilčiną

Rimantas Glemža, MD iš Bronės KAŽUKAUSKAS palikimo KARIUI

\$74.00

St. Visčiuvienė, IL a.a. Steponui Visčiui atminti

\$60.00

A. Bulota, CA (užuojautoms)

\$50.00

M. Šimkus, FL. a.a. mjr. J. Šimkaus atminimui jo 22-ose mirties metinėse; Brighton Parko lietuvių namų savininkų d-jos v-ba per Bronę Rusteikienę

\$48.00

Alg. Gudaitis, NJ

\$24.00

K. Bendoraitis, Vokietija

J. Mikaila, FL

J. Kernagis, IL

P. Uknes, NY

\$20.00

J. Milašius, FL

\$15.00

P. Vyšniauskas, OH

\$14.00

K. Aizinas, IL

S. Dargis, IL

Ad. Jelionis, IL

V. Misiūnas, NJ

A. Poderienė, MI

Z. Vencius, Vokietija

\$11.50

Vl. Palaitis, Australia

\$10.00

P. Balsas, ONT

A. Karaša, MD

A. Klimaitis, Australia

K. Pautienis, FL

V. Petravičius, CT

\$9.00

Ad. Jelionis, IL

A. Ivanauskas, MI

P. Nekrošius, WI

St. Žvirblys, ONT

\$8.00

St. Vyšniauskas, QUE

\$6.00

Alb. Karsokas, OH

J. Vitkus, Vokietija

\$5.00

A. Balaševičius, OH

A. Budzinauskas, CT

R. Gustainis, Anglija

F. Juras, OH

B. Mackevičius, ONT

V. Skirpstas, OH

J. Vizbaras, MA

\$4.00

Br. Abromas, IL

W. Bacevičius, PA

A. Banaitis, Vokietija

Br. Baltrūnas, IL

Al. Beresnavičius, NY

F. Bočiūnas, FL

J. Bulota, CO

J. Dekeris, IL

L. Jakaitis, ONT

J. Jaudegis, NE

V. Laukaitis, MD

Ad. Maslauskas, CT

K. Mikalajūnas, IL

K. Miklas, NY

J. Miliuskienė, MA

A. Mingėla, ONT

J. Navikas, CT

A. Naujokas, IL

J. Nevulis, Vokietija

U. Opanavičienė, ONT

L. Petronis, MI

M. Šniuolis, ONT

L. Špokas, NY

Alf. Shukis, FL

L. Trečiokas, CA

J. Vyšniauskas, ONT

\$3.00

B. Budreika, Vokietija

Alg. Daubaris, Vokietija

Dr. G. Gurklewitsch, Vokietija

Dr. St. Sereika, Vokietija

V. Tachiplys, Vokietija

\$2.00

Alg. Petrašūnas, Vokietija

\$1.00

Lietuvių klubas VYTIS

Visiems AČIŪ!

"KARIO" PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St.,
North Geelong, Vic. 3215

S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. —
V. A. Aušrotas, St. Prakapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALST.

BROCKTON, MA —
A. Šeduikis, 990 N. Main St.

CHICAGO, IL —

"Gifts International", "Parama", "Patria" Gifts & Electr.

DETROIT, MI —

V. Čižauskas (Šv. Antano parapijos
Spaudos kioskas).

WATERBURY, CT —

"Spauda"

ANGLIJOJE

S. Kasparas, 32 Puteaux House, Roman Road, London E 2. ORF, England

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Raiffeisenstr. 4.

Spausdina:

FRANCISCAN PRESS
341 Highland Blvd.
Brooklyn, N.Y. 11207

30.794.115